

**Catechismus per omnes qvaestiones & circu[m]stantias, quae
in iustam tractationem incidere possunt, in usum
praedicatorum diligenter ac pie absolutus,**

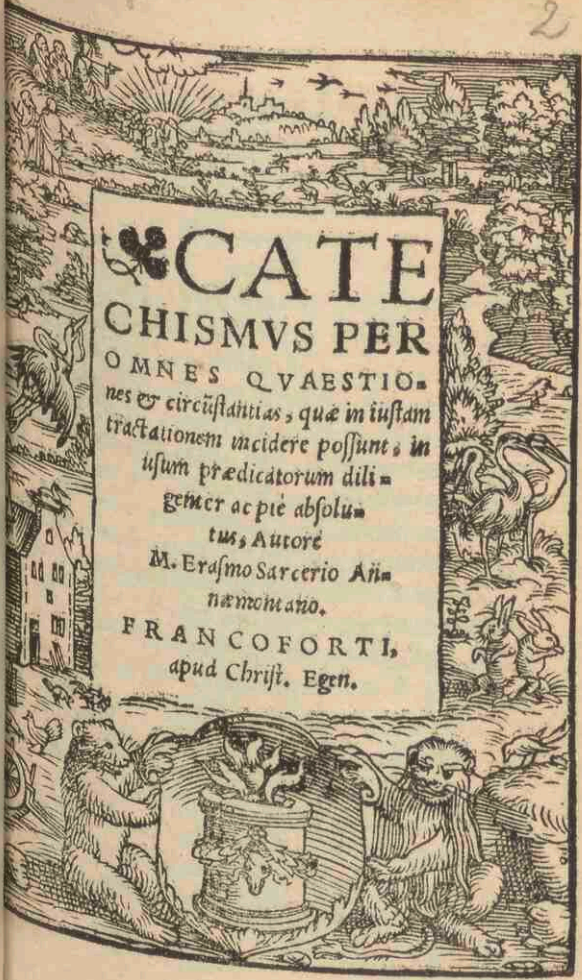
<https://hdl.handle.net/1874/456563>

**CATE
CHISMVS PER**

OMNES QVAESTIO-
nes & circūstantias, quæ in iustam
tractationem incidere possunt, in
usum prædicatorum dili-
genter accipie absolu-

tus, Autore
M. Erasmo Sarcerio An-
namonano.

FRANCOFORTI,
apud Christ. Egen.

GALE

QUARTER

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

HVMANISSIMO AC

SVMMO THEOLOGO, M. LE

onardo Vuagener, Sigensis Ecclesie

pastori dignissimo, M. Era-

smus Sarcerius.

S. D.

Onscripsi in hunc, quem uides, libellum optime Leonarde, Catecheseos doctrine expositiones, ad quas, ut conscriberem, adegit me singularis amor, quę erga suę cincta illa ac simplicia nostre religionis tamen sanctissima capita, gero. Si enim tantarum rerum thesaurum spectes, quid illis articulis preciosius? quid sublimius? Si breuitatem, quid succinctius? quid rotundius? Si ornatum, qui solet fere ubiq; esse uenustę breuitatis comes, quid limatius? quid elegantius? tandem quid perfectius? De uero dei cultu & charitatis operibus, quid sanctius? quid purius existit decalogo? in quo adeo nihil redūdat, nihilq; deficit, quod merito dicatur e cęlo à summa atq; perfectissima sapientia descendisse. De articulis fidei quid dicam? in quibus pulcherrimo ordine sanctę Trinitatis officia ponuntur ob oculos, quid quęq; persona, nostre salutis causa fecerit, & adhuc facit. Orationem Dominicam quis hominum in talem ordinem, idq; sub tam paucis uerbis, cogere potuisset: ita ut septem petitionibus tantū, liceat tam spiritualia, quam

E P I S T O L A.

corporalia, ad facietatem usq; petere, nec simpliciter petere, sed & certificari, quòd Deus talis sit, qui & uelit, & possit petita dare. In hoc enim subiectum est illi regnum, potentia & gloria. In hoc & sacramenta, tanquàm pignoralia quædam signa, accesserunt Catechismo, ne quicquam de beneuola dei erga nos uoluntate dubitauerimus. Siquidem illa unà cum spiritu sancto promissiones Dei Patris in Christo confirmant. In his itaq; capitibus uolui me iuuenem Theologum primum exercere. Nec spero aliquem fore, qui meam operam sinistre interpretaturus sit, cum his expositionibus nihil aliud quaesierim, nisi ut me exercerem, & simul alijs iuuenibus Theologis exercitandi præberem occasionem. Tu autem, mi Leouarde, unà cum alijs maturioribus theodidactis, has meas primitias iudica, num analogiæ fidei respondeant, iudicatas, si piæ fuerint, proba.

Vale, Sigene Tengrorum,

XXV. Decembris,

Anno

M. D. XXXVI.

A B

AD BONARVM ARTI

VM STUDIOSAM IVENTV.

tem, Reinhardi Hadamarij

Epigramma.

L Vrida criminibus tua si praecordia spurcis

Horruerint, cuncti cassanitore boni.

Dogmata proventus dubij diuina peribunt.

Rancidoli tetro uase recepta sinus.

Cantio pestiferæ fiet cygnea Mephytes,

Et uirus fient Attica mellamerum.

Doctiloquis ergo pietas addenda Camcenis,

Et ueræ studio religionis amor.

Omne presentem, tibi quos perscripsit in usus

Annemomanus candidiore librum.

CONTENTA HUIVS

LIBRI PRAECIPVA.

A, priorem: b, posteriorem chartae facie
em notat.

Expositio	{	Decempraeceptorum.	Fol.	3 d
		Articulorum fidei.		47 b
		Orationis dominice.		59 d
		Baptismi.		70 d
		Sacramenti altaris.		85 b

QVAESTIONES ET OBIE ctiones obiter solutae.

An pecunia, potentia, humana praesidia &c. abijcienda sint		3 b
An coram Deo medijs utendum sit		4 d
An Deus possit in creaturis uenerari		4 b
An liceat imagines aut picturas habere, representantes Deum aut sanctos	ibid.	4 b
Quur deus permittat incidere hoies in idololatriam.		7 b
An completio legis post acceptum Spiritum sanctum, nobis sufficiat ad perfectam iustitiam		8 d
An liceat sabbatum frangere		15 d
Qui fiat, quod hodie maioribus nullum praestetur ob sequium		15 d
Qui fiat, quod hodie paucissimi ex relictis heredibus, et ex seruis, et ancillis feliciter agant in hac uita		19 b

I N D E X.

An impijs parentibus, magistratibus, tutoribus, dominis & heris obtemperandum sit	19 a
An morositas parentum, magistratus, soluat quartum præceptum	ibid.
Questio de causis latentibus sub uoce cædis in quinto præcepto	21 b
Obiectio, si quintum præceptum & de causis intelligi debet, tunc nemo alienus est à cæde	ibid.
Obiectio contra orationem pro inimicis	22 a
Obiectio, unde discendum sit diligere inimicos, & ora- re pro eis	ibid. b
An iniuriæ ac iniustitiæ aliorum iustificandæ sint	
ibid.	
Obiectio de commoditatibus coelibatus	25 b
Obiectio de soluendo castitatis uoto	26 a
Obiectio de mercede coelibatus	ibid. a
An parentes possint impedire liberos à matrimonio	
ibid. a	
Obiectio contra philosophos & Scholasticos, an deus iudicet adfectus	27 a
Obiectio de marito uxoris capite	28 a
Obiectio de prohibito adulterio, & interim concessa stu- pratione & scortatione	29 a
Obiectio, an uxores uerberibus adfici debeant, quia iuxta poëtam: iræ amantium, re integratio est amo- rum	29 a

I N D E X

- Obiectio**, quia impossibile est habere *animum purum*
ab adfectibus: Ideo liberum est scortari, Nemo enim
obligatur ad impossibilia 29 b
- Obiectio**, an peccatum sit, exercere mercaturam, *agere*
opificem, negociari &c. 31 b
- Obiectio mercatorum**: Nemo cogitur ad emendum *no-*
stras merces: Ergo non suramur, cum eas carissime
etiam distrahimus 32 d
- Questio**, an liceat *usuras exercere* *ibid.* d
- Obiectio in speciem contraria**. *Mutuo dantes, & nihil*
inde sperantes *ibid.* b
- Questio**, an necessitas excuset *furtum* *ibid.* b
- An fures suspendi debeant** 33 d
- Questio**, *Qui fiat, quod nostro hoc seculo omnes que-*
runtur de egestate, opifices de sua infelicitate, merca-
tores de sua *ibid.* d
- Obiectio**, de iure magistratus in honestos fures, qui *honesti*
specie furantur 34 d
- Obiectio** de impatientia vulgi, erga *politie institutionem*
nem *ibid.* b
- Obiectio**, de transgressione *politie institute* *ibid.* b
- Obiectio**, an malefacta proximi sint iustificanda, *quia*
non est dicendum falsum testimonium 35 d
- Obiectio**, an in uniuersum non sit obrectandum *alios*
aut iudicandum alios 37 d
- Obiectio**, an liceat crimina prodere, *que uergerunt in*
publica

I N D E X.

publicam internitiem	ibid. a
Questio, quando liceat prodere crimina fratris	33 b
Questio, an omnis concupiscentia sit prohibita in nono precepto	39 a
Obiectio, de precio illarum rerum, quæ permuuantur ibid. a	
Questio, an liceat pignora accipere	ibid. a
Questio, an omne desiderium peccatum sit	44 b
Questio, an liceat seruum, ancillam abducere, aut ad se recipere sine consensu possessoris	ibid. b
Questio, an liceat seruis ac ancillis discedere à moro- sis dominis aut heris	45 b
Questio, an possit uxor suscipi uiuente marito	ibid. b
Questio, an ea etiam credenda sint, quæ in duodecim articulis non continentur	48 b
Questio, quis conseruet nos ad uitam eternam, ne reci- damus à fide	53 b
Obiectio pro inuocatione sanctorum	52 b
Obiectio contra uictum, qui est donum dei	56 a

CONTENTA DE SIGNIS ET

circa signa.

De occasione seu causa signorum, quur ea data sint	
53 b	
Definitio cause, et effectus signorum	58 a
Propositiones de uero signorum usu, et eorum contra- rijs	62 b

I N D E X.

- De baptismo, methodica explicatio 70 a
- Admonitio ad baptizatos 71 a
- Propositiones de uero baptismi usu, & eius contrarijs 72 a
- De dignitate et indignitate ministrorum baptizantium 73 a
- De aptitudine baptizandorum ibid. a
- De dignitate, & indignitate fideiussorum ibid. b
- De forma baptismi ibid. b
- De immersione in baptismo 74 a
- De libertate baptizandi cuius concessa in necessitate ibid. a
- De baptismo extra ecclesiam ibid. b
- De baptizatis ab hereticis ibid. b
- De fide, qua impetramur effectus baptismi 75 a
- De reato peccati originalis, qui tollitur in baptismo ibid. a
- De baptismo & signo mortificationis ibid. b
- De ceremonijs circa baptismum ibid. b
- De leuitate circa baptismum uitanda ibid. b
- An liceat baptismum reiterare, ut sacramentum altaris 76 a
- De infantibus domi baptizatis ibid. a
- De infantibus nondum natis in mundum, uel pariculis
qua herentibus in uero matris 77 a
- De uarijs baptismi contrarijs 78 a

I N D E X.

An infantes baptizandi sint	ibid. a
De argumentis Anabaptistarum, contra baptismum paruulorum	ibid. a
De responsione ad singula argumenta	78 a
De argumentis pro baptismo paruulorum	80 a
De argumentis, quæ probant infantes posse impetrare effectus baptismi	82 a
De argumentis contra rebaptizationem	83 a
De rationibus Patrum, quor sim baptizandi paruuli	84 a
De coena domini methodica explicatio	85 b
Adhortatio ad communicaturos	86 b
Propositiones de coena domini, explicantes huius sacra menti uerum usum, unâ cum contrarijs	87 a
De errore negantium, Christi uerum corpus & sangui nem nobis porrigi sub pane & uino.	ibid. a
De subtracta una specie	88 a
De ceremonijs sacramenti altaris additis	ibid. b
De præparatione, & dignitate, & indignitate	89 a
De duplici manducatione cœnæ dominicæ	ibid. a
De effectibus cœnæ dominicæ	ibid. b
De uarijs erroribus contra hanc cœnam	90 a
	Quid

QVID SIT CATECHIS

S M V S.

Catechismus est institutio, quæ sit ore, nostræ fidei
adeoq; totius pietatis elementa continens.

AN CATECHISMVS aliquid noui sit.

Predicatio catechismi non est res noua, cuius usus te-
pore apostolorum cœpit, quando pueri, ubi catechismi
retinerent, à suis episcopis confirmabantur, atq; in ca-
tum Christianorum, factis super eis precibus, suscipie-
bantur. Et adulti interrogabantur ante baptismum de ar-
ticolis fidei. *Distin. 4. de conse. §. 1.* Item catechizabantur
per quadraginta dies de trinitate ante baptismum, te-
ste Hieronymo in tertio dialogo contra Pelagianos.

PROPTER quos institutus sit Catechismus.

Catechismus propter infantes in uerbo institutus est,
ut certò sciât, quæ potissima sint nostræ religionis capi-
ta.

QVOMODO tradendus sit Catechismus.

Catechismus ad infantes in uerbo pertinet, igitur sim-
plicissimè est tradendus. Quam simplicè tradendi ratio-
nem Apostolus 1. ad Corin. 3. uocat lactis potu alere.

DE PARTIBVS Catechismi.

Doctrina catechismi in quinque articulis consistit.

In decem præceptis.

In articulis fidei.

De oratione dominica;

ERASMI SARCE.

In sacramento baptismi, Et

In sacramento altaris.

Decē præcepta, quid deo et proximo debemus, docent.

Articuli fidei, summam quandam nostræ religionis continent. Nimirum, quomodo, & à quo creati sumus, per quem redempti, tandem & à quo sanctificati. Hinc officia sanctæ trinitatis profluunt:

Deus pater creauit nos, & disposuit, ut salui fieremus.

Deus filius saluos nos fecit.

Deus spiritus sanctus sanctificat nos et conseruat in salute per Christum accepta.

Oratio dominica est, qua omnia tam animæ quàm corpori necessaria à deo petimus.

Sacramenta sunt signa gratiæ & liberationis nobis per Christum collatæ. Nam humanus captus cum per se imbecillior esset, quàm ut posset simplici in Christo promissioni credere: Ideo Christus humana imbecillitate motus, sacramenta dedit uisibilia signa, per quæ tanquam per certa aliqua media alliceremur ad credendum simplici uerbo.

DE UTILITATE Catechismi & contemptu.

Doctrina catechismi in speciem contempta est, cum tamen omnia ea in se continet, quæ necesse habet homo Christianus scire ad ueram pietatem. Multi quoq; hodie magnis & difficultibus scripturæ libris delectantur, quos pro

CATECHISMVS

pro concione explicant, atque in aures indoctæ plebe
 le, tanquam frigidam aquã effundunt. Interim sinunt in
 serum uulgus, sine certa aliqua ueræ pietatis cogniti
 ne, in abstrusis scripturæ locis uagari, non aliter, atque
 ignotos in peregrina & incognita regione. Ratio autem
 est tam præposteræ institutionis, quia prædicatio cate
 chismi plus laboris, quam ostentationis habet.

DE DECEM PRÆCEPTIS, ET PRIMUM
 DE EORUM OCCASIONE.

CVM primus homo Adam ad imaginẽ dei esset crea
 tus, hoc est, in eo perfectionis statu, in quo adhuc
 hodie sunt sancti angeli, uidelicet naturæ dei, sapientiæ,
 bonitatis, ueritatis, iustitiæ, atque ad eò omnium in deo
 bonorum particeps. Quæ bona, David psalmo. 48. hono
 norem uocat, cum inquit: Homo cum esset in honore con
 stitutus, & cæt. Postea ex lapsu & transgressione primi
 præcepti Adam omnia ista bona amisit: sicut idem testa
 tur in eodem psalmo, nõ intellexit homo suum honorem
 factus est iumentum, hoc est, qui amplius per se nihil in
 telligit in rebus, quæ sunt dei. iuxta illud: Animalis ho
 mo non percipit ea, quæ spiritus sunt. Quare Adam pe
 cator factus, pro diuina natura, naturæ diabolicæ parti
 ceps factus est: pro sapiente, insipiens: pro iusto, inius
 tus: pro bono, malus: pro ueraci, mendax: ita quòd pri
 mus homo, ipsissimum satanæ mancipium sit effectus, si
 lius iræ, & æternæ damnationis.

Propter

Propter huius peccatum nos omnes, atque sic totum humanum genus, satanæ, peccato, morti & maledictioni subiectum fuit, non secus ac propria mancipia, quæ satanæ pro arbitrio & libidine, ad omnis generis flagitia rapit, cuiq; homo ex se non potest resistere.

Et quemadmodum Adam prouolutus in peccato, nullo humano consilio aut opere, id quod amissum erat, reparare potuit: ita nec nos è peccatis, nostris conatibus, egredi possumus. Cæterum ex misericordia accessit deus, cum Adam esset inimicus dei, & mortuus in peccatis, atque Adæ opem porrexit, addita promissione de semine mulieris, quo contereretur caput serpentis, & daretur subsidium contra satanam, peccatum, mortem & maledictionem. Hæc promissio Euangelium erat, in quo spes habebat Adam, postea subinde renouatum, & sensim ac sensim clarius traditum sanctis patribus, donec ueniret tandem promissum semen.

Interim autem dum ueniret semen promissum Adæ, & sanctis patribus, emisit deus è coelo leges quasdam, quibus uoluit suam uoluntatem declarare & ostendere, quid uellet suum, quem tum selectum habebat populum, in hac uita, operari. Siquidem extra uerbum dei, non est certa diuinæ uoluntatis cognitio. Et quanquam gentibus nullum studium defuit, quo cognoscerent deum, parum tamen aut nihil effecerunt, uerbo destituti.

Datæ autem sunt illæ leges cœlitus, non propter aliū finem,

CATECHISMVS

finem, nisi quia deus promiserat Christū, in quo rediret
 amissa per Adam bona: Igitur necessario esset certus qui
 dam populus, in quo promissiones de Christo reuelaren-
 tur et retinerentur, donec promissus ueniret. Et quia hic
 populus ad tantas res erat electus à deo, triplicibus legi-
 bus illum adornauit, nimirum: moralibus, iudicialibus
 & ceremonialibus, non quibus iustificarentur coram
 deo. Nam in hunc usum Christus promissus erat, sed ut
 ea exactione duceret deus ad cognitionem innate mali-
 tiæ, & cogeret aspirare ad Christū seruatorē. Est enim
 lex, cognitio peccati, ad Rom. 3. Et pædagogus ad Chri-
 stum, ad Gala 3. Porro quia Christus uenit, populus ille
 legis, unà cum sua polita cessauit. Nam sicut Christus
 erat rex liber, ita decuit eum tale etiam regnum, quod
 esset ab omni obseruatione alienum. Quemadmodum &
 ipse testatur: Regnum meū non uenit cum obseruatione.
 Nihil itaq; nos, qui gentes sumus, ab hoc populo accipi-
 mus, sed satis est, manere nos apud uerbū à Christo pro-
 positum, & apud legem nature. Verum, quia uetus Tes-
 tamentum, insignia diuinæ misericordiæ & iræ exem-
 pla proponit. Et quia catalogus insignem methodum le-
 gum naturalium continet, explicantem leges nature,
 ideo Moſen cum suis scriptis retinemus, non quia ipse
 talium scriptorum autor est, sed quia seruit nobis ad cō-
 firmandum animos nostros Christi nomine, & quia nos-
 ter cataphraſtes est, paucis cōplectens in suo decalogo,
 quod

quod alioqui cum difficultate ex lege naturæ eruendum
esset. Propter hunc finem & iudicialia imitamus. Videli-
cet quatenus consensuunt cum natura & explicant eam.
Cereimonialia imitari licet, ad caligare non licet.

DE TABVLIS X. PRAECEPTORVM.

Legem filijs Israel proponendam, duabus tabulis lapi-
deis, quas suo opere fecerat Deus, suo digito inscripsit,
Exodi 31. & 32. Hæ gravitatem legis & onerositatem,
item lapideos filiorum Israel animos in seruanda lege, si-
gnabant, quas Moses portans de caelo fregit, hoc signum
fuit, legem scissa ac fracta pectora facturam. Prioris ta-
bulæ præcepta, quid Deo debemus, docent. Et hæc fidei
præcepta sunt, quæ non nisi fide capiuntur & perficiun-
tur. Reliqua in charitatis operibus uersantur, quæ debe-
mus proximo. Priora probè cognita atque intellecta, se-
cundæ tabulæ præcepta faciliora faciunt, quæ sine prio-
ribus nunquam uerè fieri possunt. Sunt enim charitatis
opera tanquam testimonia quædam & effectus ex fide er-
ga prioris tabulæ præcepta, collecti. Itaq; pro uero isto-
rum intellectu orandus est Deus scdulò, ut inde maiori
cum fructu in seruamus charitati.

DE I. PRAECEPTO.

Non habebis Deos alienos coram me.

Cum lex prohibet non esse habendos Deos alienos, cer-
tò indicat plures esse Deos, qui uel in honore habeantur,
uel loco Dei colantur. Hæc ideo dicimus, quia non igno-

CATECHISMVS

ramus, passim multos hodie reperiri, qui cauillantur per
 rium illud studium nostrorum prædicatorum expositi-
 lantium cum pluribus dijs. Inquiunt enim: Quis nescit
 unū tantum Deum esse? Interim nō perpendunt illi cauil-
 latores, quòd plerūq; ex toto corde amplectuntur & co-
 lunt, nunc sanctulos nescio quos, nunc pecuniam, nūc po-
 tentiam, tandem & reliqua humana præsidia, ad quæ in
 ne celsitate confugunt.

Dij alieni.

Sunt autem dij alieni propriè, ea omnia, quæ non sunt
 uerus Deus. Porro uerus Deus est unus Deus, solus omni-
 potens, æternus, immutabilis &c. Hinc facile patet, quæ
 sint dij alieni. Nimirum quicquid est creaturarum, ad
 quas accedit uerus Dei cultus, qualis est: fidere creaturis,
 timere & diligere eas ut Deum & cæt. Sic sanctos inuo-
 care, est habere Deos alienos. Nam inuocatio soli Deo co-
 uenit, Psalm. 49. Inuoca me & glorificabis me. Sic in pec-
 cuniam confidere, est habere Deos alienos. Nam confide-
 re soli Deo debetur, teste uel exemplo de Asa rege Iuda-
 no tricessimo nono regni sui, dolore pedum uehementi iſſi-
 mo, et in infirmitate non quæsiuit dominum, sed magis in
 medicorum arte confisus est &c.

OBIECTIO, Ergo pecunia, potentia, præsidia hu-
 mana &c. abijcienda sunt?

RESPONSIO, Non. Sed uidendum est, ne fidei
 tiam

tiam & cor apponamus. Psalmo 61. Si adfluant diuitie,
nolite cor apponere.

OBIECTIO. Deus non est tentandus, sed uten-
dum est medijs, ut infirmo licet uti medico & fidere illi de
restitutione. Diuiti integrum est etiam sine peccato non
odisse pecuniam?

RESPONSIO. Hic distinguendum est inter ad-
fectus, quorum quidam simpliciter sunt peccata, ut non
fidere Deo corde, eum non timere, diligere, inuocare etc.
Quidam non sunt peccata, ut fidere in medicum tanquam
medium, per quod uult iuuare deus. Timere magistratum
propter Deum, diligere uxorem & liberos, inuocare in lu-
tum proiectus, eum qui extrahat. Sic Asa reprehenditur,
non quia medicum accerserat tanquam medium, sed quia
in arte medicorum magis confusus erat, & quia non qua-
sierat dominum.

Coram me:

Circa me & sub nomine meo. Et sunt hæc uerba quæ
si per occupationem adiecta, ne quis dicat: Scio quidem
unum esse tantum Deum, scio quod unus Deus sit mihi an-
te omnia colendus. Verum quid obest hoc uel illud co-
ram Deo sub nomine Dei colere, maximè cum nulla sit
creatura, nullum præsidium, quod non à Deo tan-
quam autore proficiscatur. Sic Israel aure um illum uitis
lum sciuerunt creaturam esse sine dubio, neq; iudicarunt
hunc Deum esse, qui aliter erant edocti per uarios atque

CATECHISMVS

multos à Mose sermones. Sed in hac creatura uoluerunt colere uerum Deum, qui eduxerat eos ex Aegypto. Si Papistæ inquirunt: Nos sanctos non colimus pro Deo, aut loco Dei, at in illis uerum Deum colimus, ut creatorem in creatura. Subijcit igitur Moses: Coram me, quasi diceret Deus: Tua hæc opinio, sit quantum uis in speciem honesta, tamen honorem meum nolo cum creaturis commixtum. Vidit et Moses hunc prætextum, ubi signatè prohibet idola, sculptilia, titulos insignes, Leuiti. 26. Deuter. 4. ait: Non uidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est uobis dominus in Oreb de medio ignis, ne forte faciatis uobis sculptam similitudinem aut imaginem masculi aut foeminae &c.

OBIECTIO, At scriptura permittit Deum laudare in creaturis?

RESPONSIO, Aliud est laudare Deum in creaturis, aliud est Deum adorare in creaturis, hoc prohibitum est, illud concessum. Laudatur uero Deus in creaturis, quando Deo gratias agimus, quando glorificamur Deum, qui creaturas in nostrum usum creauit, qui largitur nobis eas, qui seruat. Laudatur Deus in sanctis, quando à nobis glorificatur propter magnifica illa beneficia quæ Deus conuulit in sanctos.

OBIECTIO, Licet ne imagines aut picturas habere?

RESPONSIO, De imagine Dei nõ audeo quicquam adfirmare, idq; propter multiplices prohibitiones, quæ

quæ extat Exo. 34. Leui. 19. 26. Deut. 4. 7. 11. 12. 13. 16. 27. Quamquam Leuitici 26. reperio conditionem, quæ tantum excludit adorationem, Cum inquit Moses: Non facietis idolum uobis & sculptile &c. ut adoretis eos. Et uideatur Moses istis prohibitionibus tantum uoluisse occasionem idololatriæ tollere. De creaturarum picturis nullam prohibitionem habemus. Quare sine peccato haberi possunt, modo absit ab illis cultus Dei.

EPILOGVS.

Hæc uidentur sufficere ad explicationem uerborum primi præcepti. Est autem potissima ratio, quur non sint habendi dii alieni præter prædictas, quia Deus zelotes est. Exodi 34. Noli adorare Deos alienos. Dominus enim zelotes nomen eius, Deus est æmulator.

DE VERO VSV I. PRAECEPTI, ET
quid requirat à nobis.

Primum hoc præceptum cor solum requirit, nulla externa opera, nec cultus externos. Hinc etiã Moses inter nos cordis affectus ad hoc præceptum flagitat, cum inquit Deutero. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde &c. Item 11. Ponite hæc uerba mea in cordibus & animis uestris. Et Christus in Euangelio hoc præceptum maximum uocat, quia requirit adfectus cordis. Verus usus huius præcepti consistit in hoc, ut sciamus hic cadere omnem sapientiam nostram, omnem iustitiam, omnem sanctimoniam, tandem omnia nostra præsidia, quæ

CATECHISMVS

In res creatas ponimus. Et docet hoc præceptum uni
 soli tantum Deo fidendum esse, unum timendum ac dilige
 gendum, unum cognoscendum & pro defensore suscipi
 dum, in quem solum conijciamus omnem nostram fidu
 tiam tanquam in fortissimum aliquod propugnaculum,
 quod contra omnes ictus satanæ, peccati, mundi & moris
 seruare potest. Et hæc uel sola est gloria, in qua pios glo
 riari oportet. Hier. 9. scire & noscere Deum, quod ille
 dominus sit, qui faciat misericordiam. Confirmat etiam
 hunc usum articulus symboli apostolici primus: Credo in
 Deum patrem omnipotentem &c. quia enim Deus omnia
 potens est, ideo tueri ac defendere nos potest cõtra omnia
 mala. Confirmant & quotidiana exempla, in quibus uide
 mus Deum seruare confidentes in eum. Inuitant ad fidu
 tiam primi præcepti beneficia Dei. Hic quia sæpe eria
 puit multos ex magnis periculis: igitur & nunc libera
 bit. Siquidem domini manus non est abbreviata &c.

DE VOCABVLIS PERTINENTIBVS

ad uerum usum seu cultum primi præcepti.

Cognoscere

Inuocare

Implorare

Adorare

Diligere

Timere

Fidere

Deum

Deo

Formæ seu

modi horũ

uocabuloz

rum sunt.

ex Tota diuina

Totĩs uiribz

D E

ERASMI SARCE.

DE ABVS V. I. PRAECEPTI.

Abusus primi praeccepti consistit in rebus, quae contra-
 riantur uero usui, ut cōfiderē in sapientiā suam propriā,
 iustitiam, sanctimoniam, in humana praesidia, in creaturas
 omnes. Haec dicta pluris facere quā Deum aut, cum deo
 conferre, ea diligere & timere supra Deum, non agnosce-
 re Deum auxiliatorem, non implorare Deum in necessita-
 te &c. Sic Aza rex Iudae abusus est hoc praeccepto, quia
 magis confisus est in medicis quā Deo. Sic Israel pecca-
 uit bono sortassis zelo erigens uitulum, Exod. 32. Sic filij
 Aaron Nadab & Abiu egerunt contra hoc praecceptum,
 Leui. 10. falsum Dei cultum instituentes. Sic Israel abusus
 de honestauit primum praecceptum, sacrificans Beelphe-
 gor, Nume. 25. Sic Aza abusus est hoc praeccepto, qui in re
 Syriae fidutiam habuit, non in domino. 2. Para. 16.

EXEMPLA PUNITI ABVSVS SEV

idololatriae contra primum praecceptum.

Aza rex Iudae bellis punitus est, iuxta uaticinium Ha-
 nai prophetae dicentis: Stulte egisti, et propter hoc etiam
 praesenti tempore aduersum te bella consurgunt. Israel
 horribiliter punitus est propter erectum uitulum, Exod.
 32. Filij Aaron igni sunt deuorati à domino, Leuitici 10.
 Israelitarum quatuor & uiginti millia perierunt propter
 sacrificia Beelphegor, Nume. 25. Itareges Iudae & Israel
 subinde puniti sunt, quod foedera inierunt cum gentibus
 & quod in eis sunt confisi.

CATECHISMVS
DE ERRORE HVMANAE RA-

tionis circa primum præceptum.

Humana ratio, ut in alijs omnibus rebus spiritus libus est cæca, ita & in hoc præcepto. Hæc cum uidet sibi à Deo proponi huiusmodi præceptum de cognoscendo Deo, de confidendo in Deum &c. statim ambitiose occurrit, & credit se cuncta probè intelligere. Quare studet talibus præceptis satisfacere, magnifica templa extruit, instituit ceremonias, noua quædam opera excogitat, quibus uult placare Deum & uere colere. Sed obsecro, quæ est causa tantæ præsumptionis? Respondeo, quia impossibile est rationem humanam posse credere, Deum ad hoc præceptum, præter fidem nihil aliud requirere. Et dum in felici statu degit ratio, confidit se omnia egregie experdiuisse. At ubi res aduersæ incipiunt accrescere, & mortis pericula esse in foribus, tãdem uidet quàm miserè decepta sit, & quàm procul à uero intellectu & completionene primi præcepti absuerit. Verè dicitur uulgari & reuerdiculos æmulatores operum Dei.

DE DIFFICULTATE I. PRAECEPTI.

Intellectus & adimpletio primi præcepti longe sunt ultra uires humanas. Et quãto quis maiori cura maceratur se in intelligendo & præstando hoc præcepto, tanto minus intelligit atq; præstat. In causa uero est humane naturæ corruptio, quæ post Aæ lapsum ita est debilitata, quòd

ERASMI SARCE.

neq; credere, neque intelligere potest tantam maiestatem,
 quæ Deus est, uelle se e coelo demittere, seruare & prote-
 gere nos, in omnibus periculis. Hæc autem uera esse, nulli
 bi apertius uidetur, quàm in mortis periculo, in quo pri-
 mum licet cognoscere, quàm procul absumus à uero hu-
 ius præcepti intellectu, & adimpletione. Non frustra cla-
 mauit Deut. 5. Dominus: Quis det talem eos habere men-
 tem, ut timeant me, & custodiant uniuersa præcepta mea
 & sit eis bene, & filijs eorum in sempiternum?

DE FACILITATE LABENDI

circa primum præceptum.

Nemo etiam temere aut præsumptuose credat, se ita
 firmum esse in seruando hoc præcepto, quasi cadere non
 possit. Est enim facillimum, in idololatriam labi, exem-
 plo Aaronis, & filiorum Israël, qui ad morã saltem Mo-
 sis in monte apud Dominum, uitulum erexerunt aure-
 um, tum etiam, quando in nulla erant constituti necessita-
 te. Exod. 32. Quoties non diffidit Israël, & in idololatri-
 am incidit, post datas promissiones ipsi Mosi, de seruand-
 a in omnibus lege, de fidendo, de colendo, & timendo
 Deo? tamen nihil minus præstiterunt, quàm promissa.
 Quoties non dubitauit Israël, post tanta & tam magna
 beneficia à Deo exhibita, nunc de uictu, nunc de potu,
 nunc de præsidio contra hostes hæsitans, Exod. 14. diffi-
 dens ad aspectum Pharaonis, Exod. 15. de aqua, Num. 13.
 respiciens ad uiros fortes & robustos in terra Canaan, in

GATECHISMVS

cupit diffidere atque cupit redire in Aegyptum?

Q V A E S T I O. Quur igitur permittat Deus subin-
de nos incidere in idololatriam, & sinat nos agere contra
primum præceptum? Respondet Moses Deute. 10. Deus
tentat idololatria & falsis prophetis, ut palam fiat, an di-
ligamus Deum ex toto corde & animo & c. Est etiam ido-
latria poena peccati, qua punit Deus non seruantes eius
præcepta. Sicut Moses aperte ostendit Deu. 4. ubi promit-
tit legislator israeli cultum Deorum alienorum ex ligno
& lapide fabricatorũ, si non seruasuerint præcepta dei et
que adeo uerum Dei cultum. Neque alia ratio querenda
est apud nos, quur Deus permiserit nos tam diu sub impie-
tatis Papisticae regno agere, nisi quia peccata nostrorum
parentum & nostra meruerunt.

Q U O R S V M F V G I E N D V M sit, ut uerè in-
telligamus primum præceptum & compleamus.

Non tamen desperandum est de intellectu & complea-
tione huius præcepti, sed discendus est hic uerus huius
præcepti finis, & quur datum sit. Nimirum cum in-
telligam in meis uiribus non esse, uel capere uel præsta-
re illud, quo adspirem & circumspiciam ad Christum,
qui huic mandato solus satisfecit, & propter quem pro-
mulgatum erat, ut ei satisfaceret. Sic enim ait Matthæi
capite quinto. Non ueni soluere legem, sed adimplere.
Vbi palam testatur Christus suum esse officium legi satis-
facere ad perfectam iustitiam ualentem in conspectu Dei.
hic

ERASMI SARCE.

Hic itaque Christus fide apprehensus, largitur nobis spiritum sanctum, qui creat in nobis novos motus, ut uere intelligamus & compleamus hoc primum preceptum, sicut & cetera. Quamquam sub maxima infirmitate, quam tamen Deus boni consulit propter suum Christum fide tua apprehensum.

QVAESTIO. An completio nostra post acceptum spiritum sanctum sufficiat ad perfectam iustitiam, qua possit opponi Deo pro peccatis?

RESPONSIO. Non. Nam post acceptum etiam spiritum sanctum nunquam adeo uere & perfecte complemus precepta, ut nostra adimpletio irae diuinae opponi possit pro peccatis. Hanc enim perfectam impletionem ad iustitiam soli Christo reseruauit Deus pater, placens tamen Deo nostra opera, & placere incipiunt propter Christum, & si infirma ac impura, non ad iustitiam, quam prius habes propter fidem in Christum, sed ut bonis operibus testeris te uere credere, neque etiam operibus abhorreas seruire Deo.

QVID IURIS MAGISTRATVS HABEAT in hoc primum preceptum.

Magistratus fidem dare non potest, nec in eius est manu prohibere fidem, nec prescribere credendi formam. Externa tamen impedimenta auferre potest, quibus fides atque adeo uerus Dei erga primum preceptum cultus impeditur, ut sunt publicae hominum impia doctrinae

CATECHISMVS

centium conciones, effigies ad impietatem prouocantes, quales non sunt numero paucae in Germania, olim in magna superstitione cultae, & sic reliqua externa obstacula. Prohibere autem fidem, & cogere ad fidem, ut diximus, neq; debet, neq; potest Magistratus. Sic Iosaphat rex 2. Para. 19. legitur lucos de terra Iuda abstulisse, atq; reuocasse populum ad uerum Dei cultum. Idem Iezechias fecit. 2. Para. 31. & 29. Manasses idola destruit post suum reditum ex captiuitate. Idem Iosias fecit &c. Et quia magistratus praecipuum habet, Psal. 2. de suscipiendo Christo, hoc est, uerbo & pietate. Ergo & mandatum habet tollendi ea, quae ueram pietatem impediunt.

DE VIRTUTE naturae in I. praecipuo.

Natura in primo hoc praecipuo ducere potest ad cognitionem Dei, uidelicet, quod sit Deus, qui creet, gubernet, et cōseruet omnia, ad Ro. 1. Ex creatione mundi &c. dū peruidetur ipsa aeterna eius potentia ac diuinitas &c. Verum ad uerum Dei cultum ducere non potest, idque propter corruptionem, scilicet, ut ex animo fidas Deo, diligas illum & timeas. Id quod solius Spiritus sancti officium est donati à Christo, dum creat in nobis nouos motus &c.

DE II. PRAECEPTO.

Non assumes nomen Domini Dei tui
in uanum.

Secundum praecipuum nunc docet, quid illi Deo debeamus

mus, qui in primo præcepto promisit se fore nostrum Deum, quiq; cum omnibus bonis se obtulit nobis. Quid igitur illi debemus? Honorem scilicet, gloriam, & gratiarum actiones, quas tum persoluimus Deo, quando nomen Dei magnificimus, & in magno habemus precio.

QVID DISCRIMINIS SIT IN
ter primum & secundum præceptum.

Primum præceptum cor, adeoq; internum animum requirit, externi planè nihil habet. Secundum tam internum animum, quam linguæ puritatem flagitat. Alterum tamen ex altero oritur. Qui enim uerè intelligit, ac cognoscit Deum ex primo præcepto, ille postea etiam curabit, idq; propter magnum illum amorem, quem gignit dei cognitio, ne nomen Dei in uanum accipiat.

Non assumes.

Assumere, hoc in loco est summa reuerentia, omne id quod de Deo dici, aut prædicari potest, purè amplecti, commendare & magnificare.

Nomen Dei.

Nomen Dei hic significat famam Dei, uerbum Dei, & omne quod de Deo prædicatur.

In uanum.

In uanum accipitur nomen Dei, quando ad id pertrahitur, ubi dedecori est, & damno alijs, aut ubi nomen Dei cogitur propter nostros abusus suam naturam exuere, que est, iuuare, protegere, & saluti esse omnibus.

CATECHISMVS

EXPOSITIO II. PRAECEPTI.

Est itaq; non assumere nomen Dei in uanum, nomē dei in summo honore habere, & est credere illud in salutem & praesidium nobis esse contra omnia pericula & aduersitates, quae nobis accidere possunt. Sicut Salomon de nomine dei testatur, Prouer. 18. Arx munita nomen domini, ad eam curret iustus, & defendetur.

DE VERO VSU II. PRAECEPTI.

Vsus secundi praeccepti uerus consistit potissimum in honore nominis dei, hoc est, ut ea omnia, quae de deo dici possunt, magnificiamus atq; summo prosequamur honore. Verè itaq; utimur hoc praeccepto, quando in omnibus necessitatibus ad hoc nomen confugiamus, illi confidamus, etiam proiecti in pericula non blasphememus illud. Què admodum & Apostolus monet ad Colos. 1. Omni robore corroborati &c. ad omnem tolerantiam ac patientiam cum gaudio &c. Est etiam constantis & uerè fortis animi in periculo seu cruce, aut nō diffidere de deo, aut profusus nō blasphemare Deū. Praeterea ne in necessitate conseruamus nos aliò, quam ad nomen Dei, auxiliij quaerendi gratia. Verū ut nomen Dei semper & ubiq; laudemus, patientiam in summo praesidium eius expectemus, & sedulis precibus cupiamus. Porro quia ita utitur nomine dei, illius deus uult esse protector atq; defensor, & hoc propter promissiones in primo praeccepto factas, quibus promisit Deus sua auxilia omnibus ex fide nomen eius inuocantibus.

DE Abusu secundi præcepti.

Abutuntur hoc præcepto, qui nomen Dei non glorificam, qui famam Dei non prædicant, qui uerbum dei nõ magnificiunt, qui nomen Dei non inuocant. In summa, qui negligunt hoc nomen, & aliò, quàm ad nostram salutem protrahunt, quiq; & aliud quærunt sub nomine dei, quàm adfirmant. Item qui hoc nomine maledicunt, alijs malum imprecantur, iurant falso, qui Dei nomen in testimonium uocant ad confirmanda mendacia, quò eo commodius aut sua bona distrahãt, aut facilius alijs imponãt, qui hoc nomine utuntur ad incantationes, ad exercenda maleficia &c. Hodie laudi datur, quam maximè abuti hoc nomine, et passim laudantur, qui ex nomine Dei quàmplurima possunt congerere conuicia. Sic quis hodie non egregie commendat Satrapas illos in aulis Principum uersantes, dum ad extremum conuiciantur, & blasphemant nomen Dei? Quanta spes fortium animorum concipitur de illis pueris, qui omnis generis cõuicia expuere possunt in hoc Dei nomen? Stipendiarij milites conuicia & blasphemias nominis Dei pro certis signis gerunt, è quibus eorum fortitudo colligatur.

Nostri olim parentes reliquerunt nobis insignes aliquot benedictionis sententias, quib. alter alteri sub nomine Dei felicitatem precabatur, quales sunt: seruet te deus, soletur te Deus, fortunet Deus res tuas, custodiat Deus ingressum & egressum tuum &c. Hodie liberis nostris horrẽ

CATECHISMVS

das nominis Dei blasphemias relinquimus, abominanda
passionis Domini nostri Iesu Christi conuicia. Nec mirum
est balbutientes ferè pueros ita conuicijs ludere, hoc enim
uicij à parentibus contrahunt, & quod parentibus con-
cessum est, hoc & liberi sibi licere putant. Huc spectant
& aliæ blasphemie contra uerbum Dei, quales sunt: sala-
so interpretari scripturam, inuocare hoc nomen sine ne-
cessitate, orare ex consuetudine tantum, multiplicare uer-
ba inter orandum, sine cordis affectu, boare in templis
sine cordis motu psalmos, & alios è scriptura cãtus, psal-
lere in ebrietate & temulentia pias cantilenas in puõlis
cis diuersorij, quo peccato hodie grauitèr peccant etiã
nostri, boando fortiter inter bibendum, ostentantes se Eua-
ngelicos.

Nec satis est, si ipse non abutaris nomine Dei, aut ipse
non conuicieris sub hoc nomine, nisi & alios reprehende-
ris, qui hoc faciunt. Imò multos hodie reperire licet, qui
cum ipsi non blasphemant nomen Dei, tamen intus in ani-
mo aliorum blasphemij delectantur.

DE GRAVITATE TRANSGRES-

sionis huius præcepti.

Grauisimè peccant, qui contra hoc præceptum delin-
quunt. Quidam ualde peccatum esse uociferantur, nec ta-
men temere, cum adulterium commissum est. At lögè gra-
uius peccat, qui nomen Dei blasphemat. Qui enim adul-
terium committit, in secundam tabulam peccat. Verũ qui
nomen

nomen dei exponit cōiicijs, is peccat in primam tabulā,

EXEMPLA huius abusus contra
secundum præceptum.

Iob acerrimè peccauit contra hoc præceptum, capi-
te 3. Item filius Solomith mulieris, Leuit. 24. Qui iur-
gans cum uiro Israëlita, blasphemauit nomini dei, et ma-
ledixit illi. Item Saul, qui contra præceptum dei con-
suluit phyronissam. 1. Reg. 28.

DE difficultate secundi præcepti.

Vt in nostris uiribus non est, primum præceptum,
aut intelligere, aut seruare, nisi per spiritum Christi, ita
quoque impossibile est secundum hoc præceptum à nobis
aut capi, aut compleri posse, nisi adiuti diuinitus. Ratio
credit se intelligere, aut seruare hoc præceptum, quādo
non maledicit contra. Inerim non intelligit, bona in spe-
ciem opera peccata esse contra hoc præceptum. Sic non
iudicat peccatum esse; orare sine affectu, boare in tēplis
psalmos sine oī motu cordis, quoquo modo trahere no-
men dei ad quæuis, modo utilitatis gratia. Naturæ ius
in hoc præcepto uidet tātum non esse maledicendū deo.
At uires adeo non potest suppeditare, ut illi maximè ma-
ledicant plerunq; qui maximam naturæ lucē habēt. Et
hoc uidetur Paulus insinuare ad Ro. 1. cū ait, gentes qui
dem cognouisse deū, uerū nō glorificasse, neq; gratos fu-
isse. Quare necesse est, multos quidem posse existerē, qui
deū norūt, et tamē peccāt, cōtra secundū præceptū, aīē

CATECHISMVS

non glorificant deum, neq; erga deum grati sunt. Requiritur itaq; Spiritu sanctus ad completionem, & intellectum huius præcepti, qui regenerando nos, gignit in nobis novos motus, aptos ad glorificandum nomen Dei, et ad intelligendum uerū secundi præcepti usum.

DE MEDIO proximè cognoscendi
secundum præceptum.

Si placet proximè hoc præceptum intelligere, & quid potissimum requirat Deus hoc præcepto, desige oculos ad sponsi & sponsæ collationem. Deus in primo præcepto recepit sponsam suam, quæ Ecclesia est, illi se cum omnibus bonis addixit. Porro sicut nunc sponsa ferre non potest suæ sponsæ dehonestationem, ita nec sponsus adficiatur, ferre non potest. Et ubi non datur sponsæ defensio, nunquam tamen non adest animus ad defendendum promptus. Quæ uero sponsa contrarium facit, et palam testatur se à sponsalibus adfectibus alienam esse, simulq; dat certissimum suæ scurrilitatis signum.

DE VOCABVLIS, quibus circumloquimur uerum huius præcepti cultum.

Confiteri

Laudare

Glorificare

Honestare

Magnificere

Formæ seu
modi

Animo

Ore

Nomen.

Famam dei.

Coma

Commendare

Lingua

Gloriam.

Dispergere

Verbum.

DE IVRE Magistratus in secundum
præceptum.

In secundo præcepto hoc iuris habet Magistratus: im-
punitatem lingue seu oris, blasphemias, conuitia, & om-
nem externum nominis Dei abusum cohibere potest.
Sic Israël lapidibus obruebat eum, qui blasphemauerat
nomen Dei, illiq; maledixerat, Leuit. 24.

DE III. PRÆCEPTO.

Memento, ut diem sabbati sanctifices.

Primum præceptū cor & fiduciam sine ullo externo
opere requirit. Secundum os seu linguam unā cum cor-
de. Tertiū, opus. Cupimus enim à natura semper aliquid
operari, & facere, quod placeat deo. Si igitur nunc ali-
quid operari uis, quod singulariter Deo placeat, nō o-
pus est, ut in cœlū ascendas, aut mare traicias, sed audi
uerbum ex ore fratris, quod sabbato die prædicatur. Cō-
mendat itaq; hoc præceptum nobis ministerium uerbi,
quod magnificandum est, & in sedulo honore haben-
dum. Anabaptistæ nostro hoc seculo prorsus tollūt hoc
præceptum, quia negant externā uerbi prædicationem,
qua sublata nullus amplius restat huius præcepti usus.
Contra insanos illos ac furiosos homines satis est nobis
hoc præceptum, quod negare non possunt. Et Moses Deo
terro, 32. Item Paulus ad Rom. 10. c. confirmāt hoc præcep-

CATECHISMVS

ptum, cum docent uerbi externam prædicationem necessariam esse.

Memento.

Imperandi hoc uerbo excitat Moses segnia & otiositas nostra corda. Nam faciles sumus ad obliuiscendum uerbi dei, tardi uero et segnes ad illud audiendum. Intercidit quoque facillime nobis gustus & delectatio in uerbo dei, qui cum aliquandiu illud audiuerimus, statim incipimus tædio affici, & nausea, exemplo filiorum israel typico, qui nauseare cœperunt super manna leuissimo pane, Num. 21.

Diem Sabbati:

Adiicit diem circumstantiam temporis, ut more legis liget ad certum tempus, aliâs satis fuisset, si tantum dixisset sabbatum.

Sanctifices.

Sanctificandi uoce hic usus est Moses, non feriandi. Nam feriari simpliciter dicitur, ab externis operibus cessare, & ociose, ut ita loquar, uiuere. Sanctificare uero sabbatum, est sabbatū celebre augustumque reddere. & præter cessationem ab externis operibus, spiritui colere dominum, uocem Dei audire, & meditari in lege eius. Hinc Deuterono. 5. Moses sabbatum requiem domini uocat, hoc est, in qua dominus requiescit in nobis. Et speciatim huc petitiones in Oratione dominica: Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum. Sanctificetur

igitur sabbatum hoc modo à nobis, non ut deus sanctificetur, qui alioqui sanctus est, sed ut nos audiendo & meditando Verbum, sanctificemur. Sic enim inquit dominus: Videte ut sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & uos in generationibus uestris, ut sciatis, quia ego dominus, qui sanctifico uos.

DE VERO VSU HVIVS præcepti.

Verè sanctificant sabbatū, qui præ studio audiendi et discendi uerbum dei, omnia negligunt, qui diem sabbatū totum diuinis rebus destinant, qui in sabbato nihil aliud curant, quàm ut audiāt et discāt Verbum dei. Postremo qui delectantur perpetuo exercitio et pia meditatione in uerbo.

DE ABVSU huius præcepti.

Abutuntur sabbato, qui supradicto usui contraria faciunt, uidelicet, qui negligunt Verbum, qui segnitè & oscitanter curant &c. Item qui obambulando, portando, sericas uestes induendo, uel simile aliquid faciendo, credunt se sabbatum sanctificare.

EXEMPLA huius abusus.

Abusus est tertio præcepto ille, qui Nume. 15. In die sabbati colligēs ligna, lapidibus, iussu dei perijt. Peccauit et Israel contra hoc præceptū. Exo. 16. Qui uerbum domini ex ore Mosis neglexit, et abiit contra mandatum Mosis collecturus Māna. Abusi sunt hoc præcepto, qui Matihæi 22. Neglexerunt paratum prandium & abierunt, alius in uillā suam, alius ad negotiationem suam.

CATECHISMVS

DE SABBATO Iudaico.

Sabbatū Iudaicum à deo institutū erat, ut esset certum signum inter deū et Israel. Exo. 31. Videte ut custodiatis sabbatū meum, quia signū est inter me et uos, ut sciaitis, quia ego dominus, qui sanctifico uos. Deinde ut haberet Iudæi certum tempus, in quo exercerent se in ritibus et ceremonijs diuinis, simulq; uacarent in totum pictatis posthabitis omnibus externis operibus. Verum hoc sabbatum cum reliquis ceremonialibus, quæ fieri solebant illo die, ad nos, qui ex genibus ad Euangelium conuersi sumus, propriè non pertinet, quod aliquando etiam cessaturum ubique testabantur prophætæ. Ne tamen omnino nobis pereat illud sabbatum et à nobis reijciatur, patet eis ostendemus, quomodo nobis prodesse poterit.

DE SABBATO Christianorum.

Christianorum sabbatum, quod iuxta prophetarum uaticinia debebat Iudaico succedere, hoc spirituale est, in quo non amplius offerimus oues et boues, sed hostias uiuentes, sanctas, acceptas deo, spirituales & c. ad Rom. ma. 12. Præterea quod sabbatum apud Iudæos certo tempori alligatum erat, hoc iam apud nos perpetuum est, adeò quòd nunc tota uita nostra sit sabbatum, in quo nihil aliud desiderare, magnificare et audire libentius debemus, quàm uerbum.

QVARE NOS seruemus diem dominicam & reliquas ferias.

Omnes feriæ à Patribus in hoc institutæ fuerunt, ut in illis audiremus uerbum dei & disceremus, non propter huius aut alterius sancti honorem, ut quorundam habet opinio. Ea in re sanctos patres libenter imitamur, modo condonent nobis hoc, quòd feriæ sint liberæ, quæ seruari & mutari possunt, sine conscientie scrupulo, pro temporis aliarumq; circumstantiarum ratione. Præterea quia communis plebecula quotidianis laboribus impedita est, quo minus potest quotidie audire Verbum, quod quidem præ omnibus laboribus meritò præcipuus esse deberet, ideo institutus est dies, quem uocamus dominicum, non tam propter Verbum audiendum, quæ tamen principalis causa est, quàm propter corporis etiam requiem. Nam quod caret alterna requie, poetæ teste, durable non est.

DE ASTVTIA satanæ in euertendo
sabbati uero usu.

Sabbatum, ut diximus, præcipuè propter Verbum institutum est, ut in eo illud audiamus & discamus. Sed audi quid facit Satan? ille dormientibus nobis, inijcit in medium auditorum uulgus, spiritum soporis, quod ex equo ferè omnes credimus tempus illud perdi, quòd audiendo uerbo teritur. Hinc obambulationes, dum prædicatur Verbum, perpetuæ, creberrimæ potationes, ineffabile in ornando corpore studiũ, et nescio quæ alia, quibus damus operam, cum nobis Verbum est audiendum.

CATECHISMVS

ut audeam apertè adfirmare, quòd satius esset prorsus abolere sabbatum aut diem dominicã unã cum reliquis ferijs, quã ita scødè dehonestare. Et nisi etiam breui magistratus de illis dehonestamentis prospexerit, timendum est, ne deus propter tantam ingratiudinem nobis uerbum suum tandem eripiat. Est enim Verbi prædicationis occasio tantum, quam qui non apprehendit capillatam, sentiet eam postea caluam.

DE DIFFICVLTA TE huius præcepti tertij. Orandus est quoq; deus pro sui Christi spiritu, in huius præcepti adimplentione, quã ad eò nemo præstare potest suis uiribus, ut etiam uideamus eos, qui ex se complere hoc præceptum studèt, in medio labore corrucere. Ratio credit se satisfecisse huic præcepto, quando in sabbato ociatur & uacat laboribus. Item quando audit tantum Verbum, non aliter atque olim audiuimus Missas. At nisi à peccatis & prauis adfectibus feriaberis, nisi corde meditaberis uerbum, nisi animi oblectatione aut dies, procul adhuc abes à uera huius præcepti completionem. Et hæc præstare est sanctificare sabbatum. At hæc ex se quis faciet, nisi à spiritu sancto nouos animi motus acceperit? Ius naturæ inuitat te quidè, ut audias de deo, qui creauit omnia, uerum ut corde audias & magnificias Verbum, relictis alijs omnibus rebus & personis hoc dare non potest, neque docere etiam.

VOCABVLA ueri cultus huius præcepti.

Audire

Audire		Corde seu in
Discere		ternis operib.
Suscipere		ac meditatio-
Magnificere	Verbum	formæ seu
Admirari		modi.
Docere alios		Externis &
Meditari		sensibus &
Requiescere		operibus.

QVAESTIO. An liceat sabbatum frangere?

RESPONSIO. Nullum sabbatum tam sanctum est apud Christianos, in quo non licet aliquid facere, necessitate aut proximi commodis coacti. Nam Christus est dominus sabbati. Matth. 12. Et nos qui Christi sumus, superiores sumus omnibus legibus, etiam diuinis.

QVID iuris magistratus habeat in tertium præceptum.

Tertium præceptum hoc iuris relinquit magistratui, ne in diebus, quibus prædicatur Verbum dei, sit libera negligendi Verbi occasio, ut cessent potationes tum, lus, obambulationes in cœmiterijs, et reliqua impedimeta, quibus abstrahitur uulgus ab audiendo et discendo Verbo.

DE III. PRAECEPTO.

Honora patrem & matrem, ut sis longæuus super terram.

Exorditur hic Moses secundæ tabulæ præcepta, quæ docent, quid proximo debemus. Differit autem tota

CATECHISMVS

hæc tabula de operibus, quæ deus uult nos præstare post cultum suum, hoc est, post fiduciam, honorem & opera in suam personam. Verum quia parentes primi sunt, quibus cum nobis uiuendum est in hoc mundo, quiq; plus laboris nostra causa faciunt quam reliqui homines, ad quos sequentia porro præcepta pertinent. Ig-
tur hoc præceptum de parentibus reliquis præmisit. Neque uult deus etiam aliud hominum genus magis coli, quam parentes, quare dignatus est deus hoc præceptum primum habere locum.

DE MYSTERIO adfirmationis in hoc præcepto.

In præcedentibus tribus præceptis, quæ ad deum tantum spectant, simpliciter negatione usus est Moses, qui etiam in reliquis mandatis uiuitur postea, unum uero hoc quartum adfirmatiuè extulit. Nimirum singulare erga parentes honoris mysterium insinuans.

EXPOSITIO VERBORUM huius præcepti. Honorare.

Honorare hoc loco non significat simpliciter colere, sed ita colere, ut nos quasi præ parentibus subirabamus omni erga eos confidentia aut audacia deposita.

Patrem & matrem.

Quamquam parentes homines sunt, tamen non dicitur Moses: honora patrem hominum, sed: honora patrem & matrem, q. d. eos honora, quibus deus fauet, quos deus colunt.

laui, & qui in eo uitæ genere uersantur, quod deo placeat & quod probat deus.

PARENTES qui dicantur in hoc præcepto.

Nomine parentum ueniunt intelligendi omnes, sub quorum tutela agimus, ut sunt parentes nostri naturales, magistratus, præceptores, tutores, heri & heræ.

Longæuus.

Præceptum de parentibus ut est externum, ita quoque promissio, quæ ideo est adiecta huic præcepto, ut prouocet nos, etiam aliàs nolentes ad obseruationem parentum, q. d. deus, si non uolueris uinci copia laborū & curarum, quas tuo nomine tulerunt parentes & adhuc ferunt, tamen uincaris mea promissione, qua promitto tibi omnium tuarum rerum in hac uita felicē progressum. Hoc enim significatur illis uocibus: ut sis longæuus super hanc terram, ut tibi bene sit, ut uiuas feliciter, ut sentias prosperum successum in omnibus rebus tuis.

EXEMPLA præstitæ à deo huius promissionis.

Israel in summa benedictione stetit semper, dū præstaret suis magistratibus obedientiã. Dauid in regem super Israel electus à Samuele Propheta, tamen quia Saul erat Magistratus, quanquam abiectus à domino, præstitit illi ad uitæ exitum obedientiam, quare postea magno cum gaudio, in magna benedictione domini, suum imperium

CATECHISMVS

perium administrare cœpit. Item Rechabite, teste Hieremia ca. 35. Quia patri suo obedierant in eo, quod præceperat eis, ne in perpetuum uinum biberent, dulcissimam hanc à domino benedictionis uocem audierunt. Pro eo, quòd obedistis patri uestro et custodistis omnia madata eius, propterea hæc dicit dominus exercituum: Non deficiet uir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus. Ioseph diligens patris sui obseruator, diuenditus à fratribus, felicissimè egit in Aegypto. Et Christus Iesus seruator noster obediendo illud nomen est adeptus, quod est super omne nomen. At quid iam est Christum obedientiam præstitisse, primum deo patri, postea magistratibus, tandem & parentibus, nisi ut suo exemplo ad obedientiam nos prouocaret, ut sic quemadmodum ipse obediendo constitutus est dominus super oues & boues, sicut canit Dauid, ita & nos domini constitueremur?

Q V V R H O N O r e m u s p e r s o n a s i n h o c
p r æ c e p t o .

Parentes & magistratus unà cum reliquis personis ad hoc præceptum pertinentibus, non ideo honoramus, quia magnis à personis sunt orti, aut quia diuites sunt, aut propter alias causas, sed quia in officio diuinitus sunt constituti. Itaque officij nomine, quod à deo est, ueneramur et colimus cum omni reuerentia prædictis personis, sciemes eas opus dei esse & propter deum ho-

ERASMI SARCE.

17

norandas. Iuxta illud Petri: Proinde subditi estote cuius
vis humane creature propter dominum.

NATURALES causæ inuitantes nos ad
cultum parentum, magistratus &c.

Humanus animus nisi planè stupidus sit et à sensu cõ
muni alienus, fieri nõ potest, quin aliquãdo apud se um
brarum et laborũ multitudinem, quam parètes læ
ceptorũ nomine subeunt, magistratus subditorum gratia,
preceptores discipulorum causa, et reliqui nobis maio
res, suorum commodo. Et cũ naturaliter studemus illis be
nefacere, qui nobis bene faciũt, quũ nõ conferimus illud
naturale gratitudinis beneficiũ in parètes, magistratus,
preceptores &c. quorum labores & beneficia non so
lum sunt maxima, sed etiã propè diuina. Nec credendũ
est, prædictas personas, tãta facere posse, nisi deus pecu
liarem quendam amorem illis diuinitus instillaret.

DE AFFECTIBVS LIBERORVM

atque adeo omnium subditorum erga pa
rentes, magistratus, &c.

Verissima est uulgaris illa sententia: Parentes mino
ri cura decem liberos fouere posse, quã decẽ libe
ros unum parentem, quæ sememia non tantum de paren
tibus & liberis intelligi debet, sed de omnibus illis perso
nis, quibus debemus obedientiam. Sic enim una è magi
stratibus persona facilius et libetius centena millia sub
ditorum seruat, quã tot millia unam de magistratu per
sonam

CATECHISMVS

sonam. Philosophi hos prauos adfectus senserunt etiam
 horribiliter inesse in animis subditorum erga Magistrum
 tum, quare multa scripserunt, ut illos adfectus hominibus
 eximerent, certò concludentes, nihil æquè esse necessarium
 um atq; magistratum, quem naturaliter omnes homines
 oderunt semper, & odio habebunt, donec mundus steterit.
 Sed sapientes suis scriptis eò peruenire nõ potuerunt
 ut radicitus euellerent malè sanos uulgi mortalium adfectus
 etus erga superiores. Ideo cõsilio & spe perueniendi ali
 quando ad magistratum, animos hominum à seditionibus
 cohibuerunt. Scripserunt itaq; in hunc modum: Neq; so
 lum ijs præscribendus est imperandi, sed etiam ciuibus
 obtemperandi modus. Nam & qui bene imperat, paruerit
 aliquando, necesse est. Et qui modestè paret, uideatur
 qui aliquando imperet, dignus esse. Itaq; oportet eum spe
 rare, qui paret, se aliquo tempore imperaturum, & illi
 qui imperat, cogitare, breui tempore sibi esse parèdum.
 Hoc temperamento usi sunt (ut diximus) philosophi, ad
 refrenandos adfectus uulgi contra magistratum. Ad didice
 runt & comminationes quasdam, quòd dicerent Deum
 magistratus curam habere, & grauiter punire inobedi
 entes, neq; satis esse, obtemperare & obedire magistrati
 bus, nisi & colerent eos, atq; diligerent. Plato è sua Re
 publica statuit pellendos eos, qui aduersarentur magistra
 tibus, & dixit tales è Titanum genere prognatos, qui
 non dubitauerunt dijs cœlestibus se opponere, quos &
 simili

ERASMI SARCE.

18

simili poena dignos esse adfirmavit.

DE POENA inobedientiæ.

Vt deus neglectum & contemptum sui nõ relinquit impunitum, ita nec contemptum ac neglectum parentum aut magistratus. Duplex poena manet inobedientes liberos uel subditos: Altera corporalis est, qua in hoc mundo sentient illi infelicem omnium suarum rerũ progressum, & hoc est, quod minatur promissio à contrario, non erunt longæui super terram: Altera æterna est, quæ manebit inobedientes in futura uita.

EXEMPLVM PVnitæ inobedientiæ.

Cham dehonestando patrem suum in maledictionem incidit, et suorum fratrum seruus factus est. Dat an, Chorre & Abyron propter suam erga Mosen & Aaronem inobedientiam uiui absorpti sunt. Absalon, quia patrem fugare instituerat, miserrimè obiit. Caij Iulij Cesaris trucidatores ad unum omnes miserè perierunt, quidam dæmonati in exilium, quidam naufragio occubuerunt, quidam in prælio, nonnulli semet eodem pugione interfecerunt, quo Cesarem uiolauerant. Magi seditiosi contra Cambysen Persarum regem in Susa, calamitose ceciderunt. Rustici nostro seculo ad centena millia unæ æstate periere.

QVAESTIO. Quĩ fiat, quòd hodie maioribus ferè nullum præstetur obsequium?

RESPONSIO. Causa huius inobedientiæ non est an

CATECHISMVS

est anxie querenda, quia omnibus patet Verbum probe considerantibus. Nam qui ille secundae tabulae praeceptum seruabit, qui primorum praeceptorum cognitionem non habet? Ex his enim tanquam ex fonte promanat observatio parentum, magistratus &c. atque adeo alia charitativa opera. Optandum igitur esset, immo praestandum, ut liberi & subditi curiose instituerentur in primis praeceptis, quod discerent fidere deo, magnificare nomen dei, libenter audire & discere Verbum, tunc sine dubio sequerentur optimi obedientiae fructus. Et quia ad haec commodius institui liberi & subditi non possunt, quam in confessione, quare ea retinenda est & collapsa hodie apud multos restituenda, alioqui non uideo, qua ratione occurrendum sit inobedientiae.

Q. VAESTIO. Qui fiat quod hodie paucissimi ex relictis haeredibus, item pauci serui & ancillae feliciter agant in hac uita?

RESPONSIO. Quia paucissimi hodie curant haec quartum praeceptum, quod maledictionem habet contentem. Hinc nihil iuuant magni thesauri haeredibus relictis, nihil iuuat seruos & ancillas laborare per totam uitam. Deus enim non benedicit illis, propter contemptum & inobedientiam erga parentes, magistratus, dominos & heras. Huc refer praesentis seculi exempla haud miranda, eorum, qui cum maximarum opum haeredes essent facti, tamen nunc quouis uro sunt pauperiores.

QVAESTIO. An impijs parentibus, magistratibus, tutoribus, dominis & heris obtemperandum sit?

RESPONSIO. Priora praecepta excellunt posteriora. Si igitur parentes & reliqui maiores te à uerbo arcere uolunt, atq; adeò te ad impietatem cogere, respondebis cum Petro: Oportet Deo magis obedire, quam hominibus. Deus enim in primo praecepto mandauit: Non habebis deos alienos. Qua de re pulcherrimum exemplum extat in Catechismo Lutheri, de diuo Mauritio, qui accersitus semel à suo rege, ut dux foret contra Christianos, breuibus respondit: O rex, quacunq; in re alia me opus habebis, senties me praesentem atq; paratum, uerum in hoc negotio plus debeo Deo meo, quam tibi regi. Sic & obstetrices non fecerunt, Exo. 1. iuxta mandatù regis, de occidendis Iudaeorum infantibus, impium. Sic nec Balaam audiuit Balaac regem, Num. 22. quanquam multis muneribus prouocatus, ut malediceret Israèl. Sic Mathias, primo Machab. 2. noluit audire praeceptum Antiochi, ut relinqueret legem & iustitias Dei. Porro praecedens quaestio male soluta rusticis ante decennium, rusticam stragem dedit.

QVAESTIO. An morositas parentum, magistratus, & reliquorù maiorum soluat hoc praeceptum?

RESPONSIO. Morositas non soluit hoc praeceptum, teste Petro: Non solù bonis, sed etiam discolis obedite, Praeterea si nulla esset crux, aut difficultas hu-

CATECHISMVS

in præcepto annexa, non fuisset opus tantam promissionem addidisse obseruationi parentum.

DE VERO Vsu huius præcepti.

Verus huius præcepti usus est, ut cum reuerentia quorundam, parentes, magistratum, præceptores, tutores, heredes & heredes, honores atque colas. Primum obsequendo illis, deinde præstando in illos officia. Obsequeris uero parentibus, quando eis bene mouentibus porrigis aures, et illis de quibus mouent, æquo animo suscipis. Officia præstabis, quando illis egentibus, aut in necessitate constitutis, quacumque etiam, tuis facultatibus succurris, quando male se habentes seruas, & es eis præsidio. In summa, quando tales nos gerimus, ut parentibus simus gaudio & honori non tristitiæ & dedecori.

VOCABVLA ueri huius honoris.

Honorare

Colere

Magnificere

Iuuare

Obsequi

Morē gerere

Seruire

Parentes

Formæ seu modi honorandi parentes.

Parentibus

Timore, tremore, simplicitate cordis, ueritate, ad Ephe. 6. Animo, benivolentia, ibidem. Propter conscientiam, ad Rom. 12. de Magistratibus

DE ABVSU huius præcepti.

Abusus si quis esse potest erga parentes in tanto bono

ficiorum cumulo, facile colligitur ex precedentibus. Consistit autem abusus in his articulis, ut si qui negant parentibus obsequium, qui eos inopia laborantes non iuuant, qui pro bonis parentum admonitionibus, reddunt conuicia, qui extrudunt parentes, qui decipiunt.

DE DIFFICULTATE huius præcepti.

Cognoscitur quoque humanæ naturæ imbecillitas, in hoc præcepto, in quo complendo, idem potest natura humana, quod in cæteris, hoc est, præter externam speciem ueræ obedientiæ aliud nihil potest adferre, quo studeat satisfaccere huic præcepto. Ideo Apostolus ad Ephes. 6. c. discernit conatus naturæ, seu rationis circa hoc præceptum, à uera adimplentione, cum monet, non esse seruientium alijs ad oculum, neque ideo, ut studeamus hominibus placere, sed cum timore, tremore, simplicitate cordis, ueritate, animo, beneuolentia &c. Hæc autem præstare, longè sunt supra uires nostras, neque eget tantus in nobis defectus probatione, qui seque consulat suum animum, dum debet alios uel honorare, seruire & obedire alijs, si ne dubio reperiet sibi deesse animum per omnia consentientem. Et subditi parent hodie magistratibus, non quia considerant hoc pium esse Dei institutum, aut rem per se bonam. Et si liceret corda examinare, uideremus illud parere omnino fieri sine animo consentiente, tantum quia cogumur, timore pœnæ percussi. Apostolus conscientiam requirit, ad Rom. 12. Quapropter oportet esse subdi

CATECHISMVS

tos, non solum propter iram, uerum etiam propter conscientiam, hoc est, ne inter obediendum polluat conscientia, adfectibus à uera obedientia alienis. Possunt haec amplificari exemplis omnium subditorum, qui adfecti sunt similiter erga suos maiores. Quare credendum est Christo, qui fide susceptus, mittit nobis spiritum sanctum, hic tandem iuuat naturae infirmitatē, & facit nos ad eternam ueræ obedientiæ & honoris speciem simul consentientem animum addere.

DE IVRE MAGISTRATVS IN

hoc præcepto.

Causas inobedienciæ internas, quæ in corde sunt, magistratus tollere non potest, externos tamen effectus coercere potest, & sic inobedientiam liberorum erga parentes punire. Et quanto hoc maturius fecerit magistratus, tanto minus aderit inobedienciæ. Nam uerum est uulgatum illud dictum: Malum, cum primum incipit, tollendum est, ne ubi postea uelis, non possis. Si statim sub ipsa principia esset medicatum rusticæ seditioni, postea non fuisset tanta secuta clades.

DE V. PRAECEPTO.

Non occides.

Hoc præceptum latius patet, quàm præcedens de honorandis parentibus. Siquidem ad eos omnes perimere, cum quibus hic nobis degenda est uita, minoris tantum estimationis est, quòd occidere tantum effectus sit contra

Contemptus ipsorum parentum: Et ex inobedientia erga patres, omnis reliquorum præceptorum oriatur transgressio, & existat tanquam radix omnium malorum in hac vita. Qui enim non honorat parentes, iuxta comminationem illi præcepto additā, in maledictione domini est, maledictus à domino satanæ est mæcipium, quia desertus à deo est. Talis itaque qui non irruat in omnia flagitia simul;

Occidēs.

Occidere hoc in loco generalis uox est, quæ ut exterius effectus comprehendit sub se omnes præcedentes causas. Est enim cædes, postremus effectus multarum causarum præcedentium. Sic occidere hic sonat:

Trasci.

Aemulari.

Inuidere.

Inimicum esse.

Litigiosum esse.

Concertare.

Seditiosum esse.

Instruere sectas.

Vexare cum contemptu.

Indignari.

Corporis gestu animi indignationem exhibere, id quod

Christus Matthæi 5. uoce Racha expressit.

Contemnere alium præ se cum indignatione, quod Christus uocat, fatuum dicere.

CATECHISMVS

Insectari.

Arroganter de se sentire.

Vlcisci.

Conuiciari.

Rapere ui.

Et similia.

OBIECTIO. Qui possunt hæc omnia latere sub uoce cædis?

RESPONSIO. Sic exponit Christus hanc legem, Matt. 5. Audistis quod ueteribus dictum est. Non occides. Quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico uobis, quod quisquis irascitur fratri suo temere, obnoxius erit iudicio etc. In his & sequentibus etiam aperte uides, Christum in uniuersum damnare unam cum cæde & præcedentes causas. Damnatur igitur hic etiam erga fratrem malè adfectum, & externa cædes simul.

OBIECTIO. Si hoc præceptum ita est intelligendum, tunc nemo est alienus à cæde?

RESPONSIO. Sanè nemo est. Nec mirum uideatur te cruciari hoc intellectu quinti præcepti. Et omnes Scholastici doctores torserunt se hic. Cum uero non haberent, quo se explicarent, fecerunt ex præceptis dei consilia, quò sic uindicaret animos nostros à desperatione. Sed alia res est cum præceptis dei, quæ deus seruari uult, quæq; Christus non soluit. Tu itaq; qui seruare non potes, curre ad eum, qui potest, & qui dixit: complere legem

gen, suū esse officium. Mat. 5. Non ueni soluere legē, sed ut compleam. Hic fide acceptus, præsidio spiritus sancti, dat complendi præcepta, non ad iustitiam, quam credentes in Christum iam habent, sed in testimonium fidei & professionis de nostra acceptatione in gratiam uera.

DE VERO usu huius præcepti.

Verè utitur hoc præcepto, qui primum internos ad se etiam erga proximū malos deponit. Deinde manū etiam cohibet, ne occidat. Item qui non ita facilè iniuria à fratre exhibita, læditur, qui ad illatas iniurias musitat potius, quàm præbet se uindicē, qui omnem iniuriam uindictam resignat deo, cuius solius est uindicta, iuxta illud Deu. 32. Mea est ultio, ego rependam, qui non reddi malum pro malo, qui orat pro inimicis suis &c.

EXEMPLA huius ueri usus.

Jacob iustus coram Esau, tamen humiliat se coram illo et adorat eum, ne det occasionem iræ aut cædi. Gene. 33. Ioseph fratribus suis hostibus benefecit in Aegypto. Gene. 44. Moses. Nume. 12. orat pro Maria sorore inimicæ. Item Christus orat pro inimicis in cruce.

OBIECTIO. Quòd si orauero pro inimicis, omnes habebunt me derisui, omnes clamabunt me peccatore contra communes omnium hominum adfectus?

RESPONSIO. Christus cum docet orandum pro inimicis, non docet uulgus hominum, sed Christianos. Igitur inquit: At ego dico uobis, Diligite inimicos ue-

CATECHISMVS

stros &c. Si igitur uolueris Christianus esse, oportet in hac re, te omnibus sapientibus mundi opponere, qui diuersum præcipiunt. Nimirum, ut uim ui, ut laceßit in iniuria, iniuriam pellas. Sic Cicero monet 2. Offic. Sic iura etiam docent.

OBIECTIO. Quem igitur sequar? à quo discam? ut diligam inimicos, quum sapientes mundi diuersum doceant?

RESPONSIO. Christus non proponit tibi sapientes mundi, sed reuocat te ad exemplum patris, inquit, ut sitis filij patris uestri, qui in cælis est, qui solem suum exoriri sinit super malos & bonos &c. (Matth. 5. 45.)

OBIECTIO. Debemus ergo iustificare aliorum iniurias? **RESPONSIO.** Non. Idq; exemplo Dauid, qui purgat se & profitetur innocentiam suam ubique, interrim fert illatam iniuriam, nec uindicat, ut psalmo 7. Domine deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis &c. decidam merito ab inimicis meis inanis. Item Psalm. 17. Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam &c.

DE ABVSU huius præcepti. Abutitur hoc præcepto, qui omni patientia deponitur, insectatur fratrem, irascitur fratri, tandem qui manum malo reddit, qui odit inimicos, qui non orat pro eis, qui non benefacit eis &c.

EXEMPLA huius abusus & punitæ cædis.

Sic Ioab peccauit contra hoc præceptum, qui Abner pacificè à Dauid dimissum, occidit. 2. Regum 3. Sic Dauid, cuius dolo occisus est Urias, propter homicidium, infans Dauidis percutitur morte. 2. Regum 12. Si meoru et Leui maledicit Iacob. Gene. 49. propter homicidium in Sichem perpetratum. Amici Hiob insectantes eum, egerunt contra hoc præceptum.

DE POENIS, quæ manebunt transgressores huius præcepti.

Scriptura inter reliquas pœnas, quas occisoribus hominû minatur, quales sunt: terræ sterilitas, uagitudo & incerta mansio in terra. Gene. 4. In maledictione dei contra Cam, etiam capitis periculû numerat, ut is, qui effundit sanguinem, illius sanguis quoq; fundatur. Gene. 9. Quicunq; effuderit humanû sanguinem in terra, fundatur sanguis illius. Item Matt. 26. Qui acceperit gladiû, gladio peribit. Et hæ pœne corporales sunt, quas qui effugent, ab æterna tamen pœna non erunt liberi.

DE MYSTERIO prohibiti sanguinis in ueteri Testamento.

Nunquam non occurrit in ueteri Testamêto prohibitio sanguinis, ut Deute. 12. Hoc solum caue, ne sanguinem comedas. Item in eodem capite. Dumtaxat sine esu sanguinis eris. Quæ nimirum prohibitione, significare uoluit deus, quàm ualde odio habeat sanguinis effu-

CATECHISMVS

tionem & quòd nihil æquè sit, quòd magis deest
deus, quàm manus conspurcatis sanguine.

Q VERELA de insensissima insectatione
hominum inter se.

Dolendum sanè est, quòd nullæ bestie odiosius &
malignius insectentur se, quàm homines. Vnde & gene-
tium horrendum dictum: Homo homini diabolus, quo
uerbo nihil uerius neque magis expertum habemus. Ma-
ximè ubi extra Verbi cognitionem uiuitur. Alia cum
Christianis res esse debet, quibus reliquæ gentium sen-
tentia conueniunt: Homo homini deus. Deus est mortua-
lem iuuare mortalem.

DE DIFFICVLtate huius præcepti.

Et huius præcepti adimpletio non est in manibus
stris. Quanquã ab externa cæde aliquo modo purse ma-
nus habere possumus, si non impediamur à satana, tunc
adfectus nunquam sunt puri, nisi per spiritum sanctum
mundentur, quem donat Christus credentibus. Et Chri-
stus Matth. 5. Expositurus legem et ostensurus eã non so-
lum externa opera requirere, sed etiam puros affectus
incipit ab hoc quinto præcepto, cuius difficultatem ob-
ter insinuat, q. d. Ne hoc quidem potestis seruare secun-
dæ tabulæ mandatum, quanto igitur minus seruabitis
grauiora, de fide et timore dei? Lex naturæ de non la-
do altero exponitur per hoc præceptum, & sequentiã.

Q V I D iuris magistratus habeat in hoc præcepto.

Cædem deus puniri uult, sicut patet ex superioribus
 & ut hoc ordine fiat, constituit magistratum, qui est or-
 dinatio diuina. ad Rom. 13. Sontibus in terrorem, bonis
 uero in tutelam cœlitus donatus. Hic autem magistratus
 in reliquorum transgressione, externos actus & ope-
 ra prohibere potest, sed animum purum ab affectibus
 erga proximum prauis largitur deus, qui sedulo inter-
 pellandus est in Christo Iesu, ut hic mittat nobis spiri-
 tum sanctum animorum purificatorem, quò liceat etiam
 consensiente animo huic præcepto respondere.

DE VI. PRAECEPTO.

Non mœchaberis.

Post cædem non aliud est maius malum, quod proxi-
 mo accidere potest, quam est cõiugis dehonestatio. Hoc
 enim malum non tantum coram mundo externam ad-
 feri ignominiam uerum etiam uel gentibus & poëtis te-
 stificantibus, cor penetrat, neq; unquam quantumuis ex-
 piatum, conscientiam exagitando deserit, ut planè fure-
 re uideatur animus suæ coniugis stupro læsus.

DE STUDIO satanæ contra hoc præceptum.

Status matrimonij præ reliquis uitæ seu conditionum
 generibus, unicè placet deo, quem ipse constituit. Gene-
 2. Quem Christus Iesus duplici nomine honorauit, &
 primo suo in carnem aduentu (uoluit enim nasci in ma-
 trimonio) et insigni in Cana Galilææ miraculo. Et quia
 hic status planè diuinus est, ideo etiam infensissimè
 hunc

CATECHISMVS

būc infectatur satan, ut solet rebus, quanto sunt deo proximiores, tāto quoq; maiori studio struere insidias, vel ut saltem interturbet eas, si non datur prorsus tollendi occasio. Neque ullum est in hac secunda tabula preceptum, quod ita cupit transgressum satan, atq; hoc de non mœchando. Siquidem scit copiosissimam esse omnium malorum materiam thorum cōiugalem uiolare. Quare in hac re nemini parcit, etiam ne sanctis quidem, sicut est uidere in sanctissimo Dauid, quem non modo ad adulterium compulit, sed ut adulterium committeret, simul homicidam fecit.

DE PROcliuitate Mœchandi & potentia.

Hic adfectus internus, è quo postea prorūpit adulterium, præ alijs mirū in modum uexat atq; exagitat hominū animos, adeò, qui semel ingressus mētes humanas, nullo ferè remedio restringi potest, cuiusq; potentia ac uirtus ex æquo omnes homines captiuos detinet, nec potest ad facti executionem reprimi, nisi arceatur diuina potentia. Et spectat huc locus Sap. 3. Nemo potest esse contentus nisi cui tu dederis. Et locus Matt. 19. Non omnes ualesunt seruare castitatem, quæ sanè non in externa tantum abstinentia consistit (sicut hætenus toti propemodum mundo, stulti monachi persuaferunt) imò potius in assuetuum repressione, quos ne diuus Hieronymus heremita exuere potuit, de quo legitur, quòd macerandi corporis gratia

gratia, semel concesserit in deserta Aegypti, longo tandem tempore elapso, cum ieiunijs & abstinentia se miserime cruciasset, in hæc uerba prorupit: Et si molestam ac acerbam hanc uitam ago, tamen uideor mihi Romæ cum puellis choreas ducere. Fugere itaque in desertum licet, licet in monasteria se condere. At adfectus habere conuenientes, hoc est, quod queritur diuus Hieronymus, alioqui superstitiosus commendator castitatis.

DE REMEDIO contra procliuitatem
mœchandi.

Quia deus prohibet hoc præcepto mœchatione, et mœchari tale est malum, quod ex æquo omnibus est insitum. Igitur uolens deus tanto malo mederi, matrimonium instituit, quo externo aliquo opere, cohiberet internos adfectus, quibus æstuari præripitur occasio per matrimonium.

EST ENIM mœchari

Hic proprie adfectuum uox, non externi operis quam impuritas animi & procliuitas significatur. Verum hoc remedium ut intelligas dei institutum esse, non tantum scriptura docet, sed & natura hoc ipsum testatur, condita a deo, quæ societatem coniugij commendat & nutrire sobolem præcipit. Qua obsecro de causa? nisi ut eadem confirmet, idem remedium contra naturales adfectus superpeditet, quo minori malo, ut puta, externo matrimonio, quod propter multas incommoditates, alias malum iudicatur, ratio, maiori occurrat, uidelicet, internis adfectibus,

CATECHISMVS

bus, quorum æstu nunquam non flagrat humanus animus. Hoc itaq; remedium contra mœchationem tollere, aut dissimulare, quid hoc aliud est, quàm autorem deũ contemnere, naturæ inferre uim, & sibi ipsi sine necessitate imponere molestias ad restim usque periculum. Hinc Paulus satius esse ducit cõtrahere matrimonium, quàm uri. Hinc prohibitionem matrimonij doctrinam demoniorum uocat, quæ non habet deum neque naturam autorem, sed ipsum satanam.

OBIECTIO. At qui matrimonij uinculo non sumi nexi, commodius possunt seruire deo? Et Apostolus dicit, qui cœlebs est, curet ea, quæ sunt domini.

RESPONSIO. Potest quidem commodius seruire domino qui cœlebs est, quàm qui uxorem habet. Sed audi Christum dicentem: Non omnes capaces sunt huius dicti, sed ij quibus datum est. Audi tuos adfectus sine fine molestos. Audi naturam reclamantem. Bene faciunt qui seipso castrant propter regnum dei, ut commodius queant seruire Euangelio. Verum non omnes capaces sunt castitatis, sed ij tantum, quibus datum est. Quid autem facient, qui hoc donum non habent? Paulus timuit de uirginibus præcipere, cum præceptum dei non haberet. Tu igitur quur mandas castitatem uerbo dei ac deo destitutus? Cœlibem te fingere poteris contra imperium singulari dei dono possidere non poteris. Quæ uero cœlibem

cœlebs uita sine consentiente animo?

OBIECTIO. Qui castitatis nomine se uoto deuocurum, licebit illis soluere promissum?

RESPONSIO. Votum contra dei apertum institutum nullum esse potest. Naturam & si furca expuleris, tamen usque recurret. Mihi porrò insani uidentur, obligati uoto castitatis, quod consentiente animo seruare possunt, & sine interno æstu, quòd illi ducant uxores, præcipitantes se in infinitas fere molestias. Et Paulus dicit bonum esse, si quis cœlebs manet, idq; propter præsentem necessitatem, id est, ut careat præsentibus molestiis, quibus obnoxium est matrimonium.

OBIECTIO. Quid igitur mercedis habebunt post hanc uitam casti?

RESPONSIO. Finis castitatis non est iustitia aut uita æterna, sicut somniarunt quidam de coronis uirginitatis, sed ut liber sis à conjugalibus oneribus. Iuxta illud 1. ad Corin. 7. Arbitror ergo hoc bonum esse, scilicet ut cœlebs maneat propter præsentem necessitatem. Huc pertinent loci in Apostoli scriptis de commoditatibus uirginitatis, in quibus præfert commoditates cœlibatus, grauaminibus ipsius matrimonij, ut: Quod si nupsit uirgo, non peccauit, attamen ad afflictionem in carne habituri sunt huiusmodi. Item, qui non elocat uirgine nuptum, melius facit. Item, beator est, si sic maneat.

QVAESTIO. An parentes iure possint impedire
relio

CATECHISMVS

re liberos suos à matrimonio?

RESPONSIO. Quia incidimus in locum de uir-
ginitate, & ad hanc questionem respondendum duxi-
mus: Natura ut expelli non potest, sic nec naturales ad-
fectus, quibus si laborare liberi, cogi ad castitatem erim-
pediri non debent à matrimonio, nisi pater ad peccan-
dum cogere uelit eos, qui interno aestu flagrant. Ius cui-
le contra huiusmodi parentes in hunc modum loquitur.
Qui liberos, quos habent in potestate, iniuria prohiben-
rint uxores ducere uel nubere, uel qui dotem dare nolue-
rint, ex constitutione Diuorum Seuerini & Anonij pro-
Proconsules Præsidesq; prouinciarum, cogantur in ma-
trimonium collocare & dotare.

DE VOCE Mœchari.

Mœchari, ut antea diximus, est uox adfectuum et in-
bementioris significationis, quàm adulterari. Ponit au-
tem Moses hic mœchari postremum effectum, etiam pro
ipsis causis adulterij, è quibus profluit mœchatio. Signi-
ficat igitur hic mœchari:

Odisse coniugem aut despiciere, sicut Iacob despectum
Lian. Gene. 26.

Irasci coniugi.

Litigare cum coniuge.

Esse suspiciosum ac morosum erga coniugem.

Aspicere alterius cōiugem, ad cōcupiscendū eā. Mat. 5.

Repudiare coniugem. Mat. 5.

Debitam benevolentiam denegare. 1. ad Cor. 7.
 Vri & astuare internis concupiscentijs. 1. ad Cor. 7.
 Immandum esse, & lasciuum in uerbis, Gala. 5.
 Non obedire coniugi, Ephe. 5.
 Non diligere coniugem, Ephe. 5.
 Non reuereri coniugem, Ephe. 5.
 Esse amaralentum contra coniugem, Collo. 3.
 Abligurire bona, ad sustentandum matrimonium cum
 honestate.
 Nimio corporis ornatu perdere coniugem.
 Perdere coniugem nimium bibendo.
 Nō agere curam domus, aut augendi rem familiarē. Qua
 re Solomon Prouerb. 11. Gratosam mulierem appellat et
 fortem, quæ auget rem domesticam. Et similes causæ ad-
 huc aliæ multæ sub uoce mœchandi comprehendi pos-
 sunt, ut impudica & incasta uerba, ocium &c. ut Gen.
 34. Dina filia Iacob ociando amittit suam uirginitatem.
 Et sic exponit Christus præceptū hoc de nō mœchādo,
 Mat. 5. cum inquit: Audistis, quod ueteribus dictum est:
 Non committes adulterium. At ego dico uobis, quod qui
 eūq; aspexerit uxorem alterius ad concupiscendū eam,
 iam adulterium commisit cum ea in corde suo. Ecquid ui-
 des in uerbis ad concupiscendum eam, adfectus damnari,
 atq; adeo omnes causas adulterijs?
OBIECTIO. Ergo mentiuntur philosophi &
 scholastici, qui dicunt Deum non iudicare adfectus?

CATECHISMVS

RESPONSIO. Verè mentiuntur. Ideo subiungit Christus, quasi per occupationem: Quòd si oculus tuus dexter obstaculo tibi fuerit, erue illum. & abijce ab te, q. d. Christus: mundus ac sapientes mundi non decet bunt te Deum iudicare de internis affectibus, aut quòd ille reus sit adulterij, qui tantum aspiciat mulierem ad concupiscendum eam.

INVITATIO toriæ causæ ad matrimonium. Inuitabunt autem nos ad matrimonium multe causæ quæ & deterrebunt ab adulterio ac fornicatione. Primo quia matrimonium institutū Dei est, Gen. 2. Deinde quia Christus tanti fecerit hunc statum, quòd in eo nasci uoluerit, illum sua præsentia coluerit, tandem insigni illustrarit miraculo. Tertio, quia scriptura profundissime uocet Christum sponsum, Ecclesiam sponsam appellat, uidelicet Ephesios cap. 5. Postremo, quia scriptura et cum hac legitur ges naturæ, atq; adeò omnium gentium scripta commendant supra modum honorabile coniugium & cubile in pollutum.

DE REMEDIO AD SERVAN-

dum pacem & cōcordiam in matrimonio. Cæterum quia tanta est dignitas matrimonij, sicut si quei ex præcedentibus. Oportebit igitur matrimonium obnoxium diligenter illam dignitatem secum perpendere, nimirum quòd coniugium sit status, qui placet deo per omnia

omnia, præterea quòd ea omnia, quæ in hoc statu contin-
gent aduersa, sine à Deo & accidant beneuola Dei uo-
luntate. Siquidem & hoc uerum est, uel ex 3. cap. Gene.
Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos & c. licè
ad Adam: Maledicta terra in opere tuo. In laboribus co-
mes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ. Hæc quidē qui pro
be considerat, nunquā mouebitur, uel ad indignationem
uel ad odium, uel ad alias causas, quibus disturbatur con-
cordia matrimonij, quā sequi postea etiā solet adulteriū.

OBIECTIO quorundam maritorum.

Scriptura uocat maritum caput uxoris: Ergo mari-
tus cum uxore agere potest pro arburio quod uult, uer-
berare, odisse, extrudere eam?

RESPONSIO. Tales tyranni sciunt se quidem
esse capita uxorū, non quia ipsi sunt mariti, sed quia à
Deo capita sum constituti. Dicitur uero maritus caput
mulieris, quòd eam, tanquam infirmū uas regere debet,
ueri atq; defendere. Et est caput potestatis uocabulum,
certatione constans, non contēptu, furore, plagis, moro-
sitate & c.

DE uero huius præcepti usu.
Hoc præceptum uerè seruat, qui externe non mœcha-
tur, seu adulteratur, qui uitat omnes causas, ex quibus
fluere possit adulterium, qui habet animum ab omni con-
cupiscentia purum. Huius usus exemplum à longinquo
uidere licet in Ioseph, qui rogatus ab her a sua, ut jecum
conculberet, Genesis cap. 39. id quod modestissime re-

CATECHISMVS

cusauit, dicēs: Tu uxor domini mei es, quomodo ergo pos-
sum hoc magnū malū facere, et peccare in dominū meū?

Formæ		corde	Vo-	Mœchari.
huius	Non mœ-	lingua	ca-	Adulterari.
usus	chari	facto.	bu-	Scortari.
sunt:			la:	Stuprare.

DE ABVSV Huius præcepti.

Abutuntur hoc præcepto, qui externè adulterium
committunt, qui animum adfectibus mœchandi impurū
habent, qui non abstinēt se ab omnibus adulterij causis.
Abusi sunt intellectu huius præcepti olim Pharisei, po-
stea scholastici Papistæ, damnantes tantum crassiora uic-
cia, neglectis adfectibus, quos ante omnia damnat Chri-
stus, Matth. cap. 5.

EXEMPLA HVIVS ABVSVS,

et puniti adulterij.

Peccauit contra hoc præceptum immodestissime So-
doma, unā cum Gomorrha. Gene. 19. Quas urbes subuer-
tit Deus funditus. Tribus Beniamin à domino ferè dele-
ta fuit, quia scēdissime peccarat in uxorem cuiusdam Le-
uite, uī oppressam. Ruben, quia conscēderat cubile pa-
tris sui, igitur à Iacob de non crescendo maledictionem
accepit, Gene. 35. et 46. Dauid adulter amisi infanciam
2. Reg. 12. Abimelech rex punitus est à Deo, nondum
cto adulterio, tantum quia Abrahæ uxorem rapuerat
Gene. 20. Phinees zelo Dei motus, gladio perfoit Zo-

tri & Madianiten concumbentes, & commendatus est
domino propter factum suum.

DE POENIS Adulterorum.

Præter pœnam, qua etiã in hac terra punit deus adul-
teros, corporalem (sicut satis testantur quotidiana ex-
empla, in quibus uidemus rarò feliciter agere adulte-
ros in hac terra) addit scriptura quoque æternam con-
demnationem. 1. Cor. 6. Neque scortatores, neque adul-
teri, neque molles & c. regni dei hæreditatem accipient.

OBIECTIO. Adulterari prohibitum est, inte-
rim licet scortari & stuprare?

RESPONSIO. O peruersæ, qui nõ contētus es pec-
catis tuis, nisi et rideas deũ, qui cū prohibet adulteriũ,
pmitat tibi scortationẽ. Estq; prædicta obiectio aulica.

OBIECTIO. Non est malum adficere uerberi-
bus uxores, quia Amantiũ iræ amoris reintegratio est?

RESPONSIO. Apage cum scortatorio isto uer-
su. Alia res est matrimonium, quàm scortatio, in qua so-
lent Huren vnd Puben, ira subinde reuocare amorem.

DE IVRE magistratus in hoc præceptum.

Qui hoc præceptum externè seruare nolunt, in eos
magistratus ius gladij habet. Quanquam interim ani-
mum iudicare non potest, quem suo tempore iudicabit
Deus, iuxta illud: Scortatores & adulteros iudicabit
deus, ad Hebræ. 13. Sciant itaque omnes huius criminis
rei, & si subier fugient uindictam magistratus, deum ta-

GATECHISMVS

men vindicaturum aliquando adulterium. Ego audeo
adfirmare, quod non uiderim adulterium abijisse impuni-
tum, si non gladio, tamen extrema miseria et ignominia.
Exemplis plenus est totus mundus.

OBIECTIO. Impossibile est habere animum pu-
rum ab adfectibus. Ideo liberum est scortari. Quis enim
obligatur ultra uires?

RESPONSIO. Impossibile quidem est posse ho-
minem per se habere purum animum ab omnibus concu-
piscentijs. At ideo non datur tibi hac impossibilitate os-
cario scortandi, sed ut confugas ad eum, qui spiritu pos-
test mundare cor tuum ab adfectibus & impossibilita-
ti reddeere possibilia.

DE DIFFICULTATE huius præcepti.
Id quod humana natura potest in complendis super-
rioribus præceptis, hoc quoque & hic ei præstare est
integrum, uidelicet externè aliquo modo se abstinere ab
adulterio, si non impediatur à satana. Cor uero purum
ab adfectibus ac omni interna a stuatione è cælo datur.
Quare & hic requiritur spiritus Christi, sine quo non
stra completio non placet deo. Et Paulus ait 1. Corin.
Ut sit sancta & corpore & spiritu.

DE VII. PRÆCEPTO.

Non facies furtum.
Multo leuius est in eommodū externorum bonorum
subiractio, quam de honestate coniugem. Et quanquam
leuius

leuius est malum, idq; propter externum opus, tamen quia furtum etiam respicit ad rerum spiritualium subtractionem, ideo perniciosius est incommodum. Adulterium ad uerbum uerbum conuersi, quod si habent, salui possunt fieri. Vbi uerò sincerum uerbum furto ablatum est, ibi nō potest esse salus. Quare firmiter credendū est, deum legis huius datorem, sublimius quiddam per furtum intelligere uoluisse, quā simpliciter rerum corporalium ablationem, quæ fortassis excusationem merebitur, ubi extrema necessitas si rem ad furtum committendum adegerit. Excusari autem nō poterit uerbi furtum.

QV ID sit furtum facere.

Est itaque furtum facere, tam corporalia quā spiritalia bona, dolo aut impostura, clam siue aperte subtrahere atque auferre. Et sicut Moses hactenus in secunda tabula, cōsuevit extremum effectum tantum ponere, relictis causis, ita et hic facit. Ad demus ergo et causas, ut melius intelligamus quid sit furtum facere, ut: Cogitare de alterius bonis subtrahendis.

Adfectare alterius bona, Christus enim damnat adfectus prauos. Matth. 5.

Cogitare de furto uerbi.

Adfectare, ut uerbum cuiuscunque rei gratia, tollas.

luare alios aut re, aut consilio, ut subtrahas proximi bona, aut ipsum uerbum.

Prætextu ueritatis decipere, ut alterius bona ad te acci-

CATECHISMVS

pias, aut defraudes proximum de Verbo uero.
Bladis uerbis et ore peruerso proximi bona adentate.
Falso interpretari uerbum, ut auferas uerū intellectū.

His adde:

Imposturas omnes, quibus insidiaris proximi bonis, tam
corporalibus quam spiritualibus, ut:

Subordinare alios furti gratia.

Dolo contractus inire.

Pluris diuendere merces, quam iustum est.

Falsas merces pro ueris supponere.

Vti falsis ponderibus, ulnis, modijs &c.

Exercere usuras iniustas.

Ociari.

Negligere suam uocationem & officium.

Non iuuare egentes tu diues.

Laborare pro mercede segniter, & labores pluris estimare, quam æquum est.

Insumere immodicè sua bona.

Volens & lubens in inopiam ruere.

Non custodire parta.

Grauari alios sumptibus, cum tu possis laborare.

Auarum esse. Est enim auaritia radix omnium malorum.
Ergo & furti atq; adeo ferè omnium prædictorum malorum.

Sic uentris gratia adulterant prædicatores auari
Verbum, mercatores merces defalsant et cæt. Quare

merito principalis causa ipsius furti auaritia dici potest.

teſt. que principaliter inſtigat ad furtum: Et quia hic auaritiæ adfectus horribiliter inheret omnibus hominibus à natura, ideo ſentiendū eſt quoq; omnes homines natura eſſe fures. Porro & omnes natura cupimus oſtendere nos, et omnium rerum, ut Gnato Terentianus de iſtā abundis dicit, primi eſſe. Igitur ut ſint, qui admirentur nos alij, oportet egregiè furari, ut conceptam de nobis poſt auaritiā minus principalis furti cauſa eſt elatio animi adſpirās ad glorias magnas. Hęc cauſa apud præcipuos mundi familiarior eſt, qui natura tendunt ad maiora. Vnde accidit, quòd qui ſunt in mundo maximi, ſunt etiam maximi fures. Magni enim ſumptus pertinet ad ſuſtentandum potentes ac magnos homines.

DE DVOBVS generibus furum.

Sunt autem duo furum genera: Quidam ſunt fures qui aperto ac iniurioſo factò declarāt ſe tales eſſe. Hi ple- runq; iuxta uulgarem ac communem ſententiā confir- mant iura de ſuſpēdendo tradita, et ſuſpēduntur: Quīdam ſunt, quos ſcimus fures eſſe, et tamē honoramus eos, ut honeſtiores, ſepe conſtitutos etiam in magiſtratu, quales ſunt hodie ſerè ditiſſimi mercatores & opifices omnium primi. Hi tantum abſunt à ſuſpēdēdo, ut illis liberum ſit, non modo furari immodicè, ſed etiam impunè gloriari de furtis: adeò quòd cum deceperint aliquem, in his nunc receptiſſimas prorumpunt ſententiās.

CATECHISMVS

Ich hab einen vber das seil geworffen/
 Ich hab einen lassen vber den fuß springen/
 Ich hab einem vff das aug gedrucket/
 Ich hab einem vff der nasen gespilt/

Hi autem fures uerè duplices dicuntur. Furantur enim impunè, et simul impuniti gloriantur de furtis. Sed tantum, quia inter furandum prætextum boni gerunt, adeo à cruce sunt liberi. Pertinet ad hoc genus furtum, Pa-pa cum toto suo regno, hoc est, pseudoepiscopis suis, quia hi animarum sunt fures, et ideo triplici supplicio digniores præ alijs rerum temporalium furtibus. Pertinet huc officarij illi, qui præsumunt officij, & quos officij dignitas excusat esse fures. Mercatores, quorum furtum sum ultra modum. Opifices, qui sua furti fisco laborum & sumptuum defendunt. Agricola, qui ad excusandum furti, grauamina magistratus prætendunt. Oenopolæ, qui propter censum tuentur se à furto alienos. in summa, spectant huc omnes homines, qui sub prætextu boni atque honesti furantur.

OBIECTIO. Ergo mercaturam exercere, agere opificem, præesse officio, negociari &c. peccatum est?

RESPONSIO. Talia per se non sunt peccata. At sine conscientia hæc exercere, & cum damno proximi nunquam possunt fieri sine peccato.

REGVLA MERCATUS & omnium actionum in omni negotiatione.

Omnibus

Omnium actionū ac negociationum temperamentum est, ut sic facias alteri, quod tibi ab altero fieri uolueris.

DE SIGNO cognoscendi furta.

At inquit quidam, quo signo deprehendam me furari inter negociandum? Respondeo: hoc docebit te prædicta regula, quam ubi transgressus fueris, statim proclamabit te conscientia furem. Est enim conscientia mille testes, quæ seponi potest à furibus dum furantur, uerum extinguere non potest, manentibus interrim aculeis illius.

OBJECTION. Nemo cogitur ad emendum nostras merces: Ergo non suramur, cum eas etiam carissimè distrahimus?

RESPONSIO. Ante cedens uerum est de peris. At si tu non cogis, tamen merces cogunt, quibus careere emptores non possunt. Consequens falsum est omnino, quia agit contra prædictam regulam.

QVAESTIO. An liceat usuras exercere?

RESPONSIO. Licet, sed ita ne peccetur contra prædictam regulam. Exempli gratia. Est qui dat mutuo centum aureos, & de illis accipit iuxta cōstitutionem Casarum quinq;. Ego modò uelim ea pecunia rectè uti, non solum proderunt mihi illi aurei, in quantum postulabit usura, sed etiam ex illis fecero maius lucrū. Sic: quia non in damnum uerget illa usura meum, quur ergo dubitem ego illi benefacere dando usuram, qui mihi bene fecit?

Obiectio

CATECHISMVS

OBIECTIO. At reclamatur locus ille: *Mutuo dantes & nihil inde sperantes.*

RESPONSIO. Solutio pendet à conditione perfonarum. Qui enim reddere non possunt, ab illis nihil est exigendum. Sed quo iure non persoluet aut dabit aliquid, qui potest sine incommodo?

DE VERO huius præcepti usu.
Verus usus huius præcepti est, ut in omnibus rebus iuves proximum tuum & animo & facto, ut eius bona augeantur, tam corporalia quàm spiritualia.

DE VOCABVLIS veri usus.
Iuuare proximum

Custodire bona modi seu forme

proximi

Augere ea

Ex corde.

Externo facto.

DE ABVSV huius præcepti.
Peccant contra hoc præceptum, siue publici siue privati fures, qui primum adfectant alterius bona, quoquo modo captantes occasionem auferendi ea. Deinde qui opere externo complent, quod adfectarunt abripere.

QVAESTIO. An necessitas excuset furtum?
RESPONSIO. Non. Quæ enim potest esse tanta necessitas, quæ possit opponi aperto mandato dei? Et satius est mori fame, quàm furtum committere. Sicut et melius esset corpus exponere omnibus periculis, quàm negare Verbum.

Quæ

QVAESTIO. An fures suspendi debeant?

RESPONSIO. Quæstio de suspendendis furibus videtur contrariari legi dei. Nam in ueteri Testamento non suspendebantur fures, sed restituebant quadruplum. Verum quia Moses ad nos non pertinet, non ligamur Mosaicæ legi. Et quia nemo disputat, quod contra deum sit, homicidas plectere. Quis ergo adseueret contra deum esse, suspendere fures? At dicis suspensionem furum consuetudinem tantum esse, non legem? Respondeo. Et consuetudo legis est species, approbata ac confirmata à Cæsaribus. Et hi magistratus sunt, quos approbat Deus: Ergo & illorum constitutiones. Contra naturam non potest esse furum suspensio, quia natura concedit pacis ac communis societatis perturbatores tollendos esse, ut contra habere pax atque tranquillitas seruetur, sic permisit natura sint omnia, ut humanam societatem conseruaret.

QVAESTIO. Quis fiat, quod nostro hoc seculo omnes querantur de egestate? Opifices de sua infelicitate, mercatores de sua? &c.

RESPONSIO. Quia hodie pauci agunt in suis officijs seu uocationibus sine impostura ac furto. Deus autem subtractis furto bonis & impostura acquisitis non benedicit. Et cui deus non benedicit, ille non potest ditescere, iuxta illud, Prouerbio. 10. Benedictio domini facit diuites.

CATECHISMVS

DE RAPINA.

Restat & de raptoribus dicere, hoc est, uiolentis furibus. Est enim rapina furtum uiolentum. Illi plerumque neq; necessitatem, neq; pretextum boni ullum habent, ad excusandam rapinam. Sed tantū, quia libet ex mera animi malitia ac libidine, alijs dāna adiūgunt. Huc spectantur latrones & prædones, milites & equites. Olim nocentur tamen latrones, qui regebus proximi à latere sedebant, tum quidem, quando erant feliciora tempora, hodie latrones uocantur illi, qui ex aulis principum, exercent rapinam, & de prædamur alios. Erat & militis appellatio aliquando honestior, quàm hodie est.

DE DIFFICULTATE huius præcepti.

Hoc præceptum ut reliqua, à nobis nisi externo alio quo modo, tamen ita, ne à diabolo impediamur, compleri potest, id si fit, persuasum habet sibi ratio, de perfecta adimpletione. At sicut ad omnia præcepta requiritur et animus ab adfectibus purus, ita & in hoc præcepto consentiens animus solus, addit externæ completioni iuret. Cæterum, talem animum largitur spiritus sanctus, rector fidelium ac credentium in Christo.

DE IVRE magistratus in hoc præceptum.

Animum, ut sæpe dictum est, magistratus à uicijis pigare non potest, manus cohibere potest & externa furta prohibere. Internæ causæ quatenus non erumpant, raras, liberæ sunt à magistratu.

Obiectio

OBIECTIO. Hoc prædictum ius ad eos pertinet, qui aperto facto furantur. Quid uero iuris habet magistratus in eos fures, qui prætextu honesti exiccant sæpe suis furtis integras res publicas?

RESPONSIO. Huc spectat nunc bona politia, quam instituere debet magistratus, ut priuata illa furti publicæ utilitatis uidentur. Sic curam habere debet magistratus, ne deprauetur uerbum, ne tollatur, punire conuenientes furibus, aut illos iuuantes, inhibere fraudes ac imposturas, quibus utuntur homines in contractibus mutuis.

Aestimare merces pro iusto precio.

Falsas merces prohibere. Vsuræ leges præscribere.

Falsas libras, ulnas, modios &c. tollere. Ocium uetare.

Negligentes opifices & mercenarios corrigere.

Agricolis, mercatoribus & negociatoribus decipiendi fines ponere.

Abiurgatores suorum bonorum emendare.

Aueros publica uel priuata poena coercere.

Sumptuum formam ac terminum in certas leges cõcipere.

Hæc omnia ita corrigere et mutare in melius, est bonam politiam instituere, quam etiam, qui magistratus, quisq;

in sua Republica, negligit, peccat contra eum, qui disturbatam & malam politiam abominatur. Si enim deus ab-

ominatur iniustam libram, teste Prouerb. 11. capi. Ergo

& totam politiam abominatur iniustam atq; inordinatam.

CATECHISMVS

tam. Et ualet argumentum à parte ad totum, sicut solet
 plerunq; argumentari scriptura Synecdochicòs. Refert
 huc scripturæ locos, qui dehortantur à rebus cõtra poli-
 litiam, ut Leuit. 19. Noli iniquum aliquid facere in iudi-
 cio, in regula, in pondere, in mensura, statera, æquili-
 iusta sint pondera, iustus modius æquusq; sextarius.

OBIECTIO. Subditi nõ ferēt ut instituantur politia.

RESPONSIO. Tu cum sis magistratus perge in
 tuo officio, & deus, cuius tu minister es, ille seruabit te
 contra insultus uulgi.

OBIE. Instituiumus politia, sed nemo est qui seruet.

RESPONSIO. Huiusmodi excusationibus non
 seruat politia, nisi punieris contrà agentes, nisi seruo
 aduigilaueris, nisi te gladio interposueris, non poterit
 subsistere politia. Magnificè per hominum Germanorū
 ora circumfertur, Noremburgensium ad Cæsarem Max-
 ximilianum responsum: Philanthropia et grauitate sup-
 plicij seruat Norica Respublica & politia.

DE VIII. PRÆCEPTO.

Non loqueris contra proximum tuum
 falsum testimonium.

Hoc præceptum nomen & famam proximi ledit,
 quæ cum eiusmodi sunt res, ut semel amissæ, nullo præ-
 cio recuperari possint. Ideo circumspectè hic nobis ag-
 dum est, ne id nostra lingua proximo auferamus, quod il-
 li restituere nequimus. Et si detur ueri testimonij per-
 hinc

hibendi occasio de fratre, tamen omnia in meliorem partem erunt interpretanda, & infirmitas fratris ubiq; & semper quocunq; tandem modo ferenda.

OBJECTIO. Ergo malefacta proximi sunt iustificanda & probanda?

RESPONSIO. Non. Et si hoc præceptum prohibet falsum testimonium, interim tamen non iubet, ut malefacta probemus, sed simpliciter monet, ut in omnibus fratris erroribus habeamus animum candidum.

DE CAUSA detractionis, & falsi testimonij.

Communis hodie apud omnes querela est, quæ accidat, quod ita frequens sit detractionis & falsi testimonij stadium. In ipsa tamen uel media querela, omnes sunt cæci, nihil aut parû solliciti de causis, quæ non ita à nobis sunt remotæ, imò quas quisq; à natura suo in corde gerit. Philautia præcipua est, quæ facit nos considerare etiam minime fratris flagitia, neglecta nostro in oculo trabe, de hac causa loquitur Christus Mat. 7. Vbi monet, ut alij aliorum infirmitates sustineant, neq; nos inuicem uel propter peccatum, uel ignorantiam, uel quodcunq; tandem uicium condemnemus, quasi qui lapsi sint, conuerti nequeant. Spectant huc 14. & 15. cap. ad Romanos, & 6. ad Gal. Est autem philautia hic, qua nobis ipsis præ alijs infirmis fratribus blandimur, tanquam iustioribus. Pertinet huc & gentilium hominum sententiæ: Nō uidemus man

CATECHISMVS

ticæ quid in tergo est. Item in alienis uicijs cognoscen-
dis Lyncei sumus, in nostris cœciores calpis.

Alter a causa est superbia fidelissimus philautie co-
mes, qui fastu exurgit quodã contra infirmum fratrem
non solum illum damnans præ se, sed etiam contemnens.
Est enim soror superbiæ ipsa contumelia, & sicut Solus
mon ait Prouerb. 11. comes. Contumelia uero est cõtem-
ptus cum conuicio, quando cõtemnimus alium, & simu-
obruimus conuicijs. Conuicium est maledictum contum-
meliosum. Post has causas sequitur obirectatio, quæ ma-
ledicit, & detrahit simul. Siquidem obirectatio est male-
dicentia cum detractio, e quo uicio tandem nascitur
falsum testimonium, quod aliud nihil est, quàm male-
ctio cum maledicentia, uel aperta, uel occulta. Porro
quia hæc uicia nobis insunt natura: Igitur nemo potest
hic se à falso testimonio excusare. Quis enim non est phre-
lautus? quis non superbus? Quis tandem non gaudet de-
trahere alijs, unde nobis solum nomen et famã paremus?

DE FINE falsi testimonij.

Quur ergo omnes studemus falsum perhibere testi-
monium? Respondeo: propter hunc finem, ut nos simus
tantum aliquid, reliqui nihil. Huc respexisse uidetur ap-
stolus ad Romanos cap. 12. Vbi diuersum monet ab ho-
sine, dicens: Ne quis arroganter de se sentiat, supra quã
oportet de se sentire, sed ita sentiat, ut modestus sit et
bri-

brum, hoc est, sinat & alios aliquid esse. Item eodem animo alij in alios adfecti, non arroganter de uobis sentientes, sed humilibus uos accommodantes. Item ne sitis arrogantes apud uosmetipsos. Qui loci prædictum finem acerrime impugnam, auocantes nos à proprio esse ad humilitatem, quæ de suo accipit & communecat fratri, ut & ipse sit in precio atq; æstimatione.

DE INCOMMODIS OBTRACTA

tionis, seu falsi testimonij.

Primum incommodum, quod prodit ex obtractatione, est impeditio remissionis peccatorum. Nam uerè ait August. peccata non nisi cognita remittuntur. Et Hier. 2. & 3. cap. tantum ad cognitionem peccatorum hortatur Hierusalem. Item Dauid inquit psalm. 31. Cōfitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Dum enim quisq; in alterius uicia uertit oculos, nec est, suo qui se meitur pede, fit ut ad propriorum peccatorum agnitionem nemo perueniat. Vnde timendum est, quòd ipsi pereamus, unà cū illis, qui pereunt a nobis iudicantur, uel quòd iudicati a nobis sepe seruentur, nobis pereuntibus.

Perdit obtractatio seu falsum testimonium ipsas respublicas. Sic Thebæ, sic Athenæ, sic Carthago, sic ipsa Roma periit. Nostro tempore Dana una cum Suecia extremam necessitatem perpessa est, quam & marumæ urbem misere sentium, tantum, quia ex obtractatione simul-

CATECHISMVS

tas, ex similitate aperta cōiicia, ex apertis conuicijs bellis
 surgere cœpit. Perturbat et obrectatio, seu falsum testi-
 monium Ecclesiæ pacem, cū ministri uerbi sibi inuicem
 obrectant, dū de donis rixātur, dū propter dona sibi in-
 uident, quod malū ut tolleret Apostolus, egregie scri-
 psit de donorum usu ad Ro. 12. & 1. ad Cor. 12.

Est postremo obrectatio, seu falsum testimoniū cum
 sa necis. Quis enim non omnia tentat, ut famam tueatur

DE REMEDIO contra obrectationem, seu falsum testimonium.

Quia falsum testimonium, & causa eius obrectatio
 præcipuè agunt contra charitatem, uolens eam Paulus
 à dictis illis hostibus saluam retinere, & quasi eripere
 ad propriam uitam, & propria ad opera contempla-
 da hortatur. Sic enim scribit ad Gala. 6. Opus autem su-
 um probet unusquisq; & c. Vbi transfert Apostolus a no-
 bis omne iudicium de proximo ad Deū, coram quo quic-
 q; aut stabit, aut cadet, tanquam domino suo. Et simul
 net optimum esse remedium contra obrectationem, aut
 falsum testimonium, considerare propria opera, quibus
 probè perlustratis, tantum quisq; reperiet defectum, et
 facile obliuiscatur proximi sui, aut operum eius. Et hoc
 pharmaco non est præsentius aliud. Si igitur obrepit tibi
 obrectandi proximo stimulus, uel iudicandi cum uic-
 luptas, respice ad tua opera, ac considera teipsum, et erit
 quò reflectere possis animi adfectus.

OBIECTIO. Ergo neminem iudicabimus, nemini obtreſtabimus?

RESPONSIO. Nemini. Ratio eſt, quia noſtrum iudicium non eſt uerum, qui tantum iudicamus iuxta externa. Deus autem ſolus eſt, qui iudicat uerè, nõ quia iuxta externa iudicat, ſed quia iudicium exercet iuxta animum, & ideo ſolius dei iudicium eſt, ſecundum ueritatem, ad Rom. 2. Scimus autem, quòd iudicium dei eſt ſecundum ueritatem.

OBIECTIO. Si nemo peccaret, poſſet obtreſtatio ſeu iudicium in proximũ corruere, alioqui impoſſibile eſt?

RESPONSIO. Proximus tuus cum peccat, relinquitur illi iudicandus, contra quem peccat: peccamus uerò contra deum: Igitur deo relinquendus eſt iudici, non lingua à te proſcindendus. Reſer huc 14. ad Roma. cap. Tu uerò, cum uides fratrem peccantem, cogita quàm facile ſit, hominem poſſe in peccata ruere. Et quia tu homo es, eadẽ time pericula, quod ſi feceris, uel ſine difficultate reprimes tuum iudicium.

PROXIMVS non eſt temere iudicandus,
exemplar eſt deus,

Deus iuſtus eſt iudex, qui & ſi in omnibus rebus iuſtam habet iudicandi occaſionem, multa tamen in nobis fert, & pro naturali ſua longanimitate, nihil non boni conſulit. Sic prius de cœlo deſcendere uoluit, & Sodomorum ac Gomorrheorum impietatem experiri, quàm

CATECHISMVS

perdere. Ita et nos tardi esse debemus ad iudicandum, uelociores ad conuiuendum.

IUDICIUM non effugient iudicandi studiosi. Deus gloriatur se esse iudicem ac uindicem. Itaq; qui sibi iudicandi sumit prouinciam, necessario incurrit in iudicium, qua de re, pulcherrimum habes exemplum in Apostolis, qui suo iudicio, credunt pueros arce'dos esse à Christo, uel quia ignari sunt, uel quia adhuc infirmi.

LOCI scripturæ de testimonio perhibendo, quorsum spectant.

Loci scripturæ de testimonio perhibendo, ut Deu. 19. Item 19. & alij, eò uidentur pertinere, ut retrahant nos à facilitate damnandi seu iudicandi infirmos. Siquidem unum testem nõ admittunt, sed requirunt duos uel tres in quorum ore consistat omne testimonium.

QVID sit loqui falsum testimonium. Loquitur falsum testimonium, qui non simpliciter, nec candidè considerat proximi causam, sed præter id quod æquum ac iustum est, aliud minus uerum adfingit, quo lædat proximi famam, nomen, gloriam &c. Latius uerò trahitur testimonij falsi adpellatio, quàm ad fingentes casus, ad quos hæctenus tantum pertraxere huius legis usum. Sicut enim in superioribus præceptis, postremum effectum Moses simpliciter ponit, & pro ipsis causis, ita & hic damnat in uniuersum omnes occasiones, quibus ad falsum testimonium eatur, & ut

Affectus interiores, ad lædendā proximi famā percipi
(dos.

Studium lædendi.

Philautiam.

Superbiam.

Contemptum.

Contumeliam.

Gloriationem super infirmo fratre.

Inflationem.

Inuidiam.

Calumniam.

Maledicentiam.

Obtrectationem.

Proditionem.

Diffamationem.

Iudicium.

Letari de diffamatione proximi.

Luare alios, ut diffamem.

Approbare diffamationem.

Non reprehendere diffamationem.

Non defendere aut excusare diffamatum.

Non reducere diffamatum in uiam, non instituere.

Detegere uicia fratris, spargere in alios.

Libenter audire diffamationem proximi.

Tandem loqui falsum testimonium, etiam coram iudice.

His prædictis uicijs nihil hodie est cōmunius, nec mirum id est, siquidem Apostolus illa meminit uentura in

CATECHISMVS

extremis his temporibus. Sic enim inquit: Illud autē scito, quod in extremis diebus instabunt tempora periculosa. Erunt enim homines sui amantes, fastuosi, malediculi, calumniatores, proditores, inflati &c. Matth. 24. Videtur hæc omnia uicia una sententia complecti: Refrigescet multorum charitas. Nam his malis grauissimè precatur contra charitatem, cuius officium est, tegere delicta et infirmitates fratris, iuxta illud: Charitas tegit delicta. Item: Susurro reuelat arcana. Qui autem fidelis est celat amici commissum. Prouerb. 10. & 11.

DE DVPLICIBUS FALSIS TESTIBUS.

Sunt leues quidā homines, qui cū non loquantur falsum testimoniū coram iudice contra proximū, arbitrantur se à transgressione huius præcepti alienos esse. Scindum itaq; est, duplices falsos esse testes: Sunt falsi testes, qui distrahunt famā proximi per aliorum ora obtrudendo, calumniando, male dicendo & similibus rationibus. Et sunt falsi testes, paulò antè recitauimus infirmitatum fratris, sed etiam coram tribunali falso testantur. Hi non ita sunt frequentes, alij frequentiores. **OBIECTIO.** Licet ne crimina prodere, quæ uer-

RESPONSIO. Licet, Tum enim satius est unum prodere, quàm multos permittere in periculo, ueluti si quis urbem incendio perdere uellet, aut aliud machinari

in malum, abiturum in multorum damna.

QVÆSTIO. Quando igitur licet prodere fratris crimina?

RESPONSIO. Tum, quando necessitas postulat, & charitas iubet. Iubet uerò charitas, quando proximi conseruandus est. Et charitas erga multos præstenda est charitati erga paucos.

QVÆSTIO. An omnino non liceat publica refratis errores?

RESPONSIO. Si errores non cedunt in publicè cadamna, celari debent. Interim licet errantem fratrem admonere. Si erratur in me, habeo præscriptã à Christo formam. Mat. 18. Primum, ut moneam inter me et ipsam solum. Nolentem uerò audire me, adhibitis testibus, uno uel duobus, monere possum. Tandè ne adhuc uolentè respicere, ad Ecclesiã deferre licet, quam ubi nõ audit, relinquendus est ethnicus, membrũ et à corpore Christi diuisum. Neq; peccatur hac publicatione criminũ, cõtra præceptũ de testimonio, quia ex charitate nõ maluolẽtia ori-

DE VERO huius præcepti usu. (tur. Verus nunc huius præcepti usus est, ut candidè dicamus & scietamus de proximo, etiam ubi maximè peccarit. Deinde ne alios suppressamus præ nobis, sed sinamus etiam alios aliquid esse.

DE VOCABVLIS ad uerum huius præcepti usum necessarijs.

CATECHISMVS

Loqui

candidè de proximo

Sentire

Augere famam proximi

Defendere proximi famam

Celare proximi errores

Modi

seu

formæ

Corde. Nam

Christus re-

quirit ad les-

gè adfectum

Mat. 5.

Lingua.

DE LINGVA, ex 3. cap. Iacobi.

Ecce naues quoque, cum tantæ sint, et à uentis scitis agantur, circumaguntur à minimo gubernaculo, quocumque impetus dirigentis uoluerit: Ita & lingua pusillum membrum est, et magna iactat. Ecce exiguus ignis, quamnam materiam incendit? Et lingua ignis est, magna iniquitatis, sic lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis, & inflammatur à gehenna. Omnis enim natura ferarum domatur, & domita est à natura. Lingua autem nullus hominum domare potest, incoercibile malum, plena ueneno mortifero, per ipsum benedicimus deo & patri, & per eandem maledicimus hominibus, qui ad similitudinem dei conditi sunt. Ex eodem ore procedit benedictio & maledictio.

Quibus omnibus exaggerat diuus Iacobus, huius præcepti facilissimam transgressionem, quia lingua, inquit, tale est membrum, quod domari non potest. Et sic mul declarat obtreptionis, seu falsi testimonij malum, cum nullo alio conferendum.

speciam

Spectant huc uulgares nostræ sententiæ: Ab omni malo quis sibi cauere potest, à falsa autem lingua non potest. Lingua, & dirimit, & componit pacem. Lingua, optimum & pessimum est membrum.

DICTVM cuiusdam philosophi.

Sattus & tollerabilius est, à coruis lacerari, qui homini iam mortuo admodum nocere non possunt, quam uiuus ab obrectatoribus circumferri. Itē alterius: Lingua, ne mortuis quidem parcit.

DE ABVSU huius præcepti.

Abutuntur hoc præcepto, qui de proximo neque dicunt, neque sentiunt bene, qui errata proximi non boni consulunt, qui non excusant, qui non tegunt, qui soli aliud esse uolunt, qui non sinunt & proximum aliquid esse. Item, qui detrahunt proximo, qui errorem proximi exaggerant, circumferunt, qui letamur in diffamatione proximi, qui coram iudice falsa testantur.

EXEMPLA huius abusus & pœnæ.

Peccarunt contra hoc præceptum, falsi accusatores ac testes Susannæ, Danielis 13. et horribiliter puniti sunt. Accusatores ac falsi testes, contra Christum producti, Math. 26. nihil inuenientes, confusi abierunt.

DE DIFFICULTATE huius præcepti.

Eandem hoc præceptū, cum reliquis difficultatē habet. Denegatū enim est nostris uiribus, consentientē animum ad completionem huius præcepti adferre. Quid uerò

CATECHISMVS

uerò externè hic possumus, satis liquet ex uerbis diuili
 cobi suprâ enumeratis. Nã si lingua tale est membrũ, quò
 à nullo domari potest: Ergo nos ex æquo omnes sumus
 falsi testes, Confugiendum itaq; est ad Christum, qui in
 possibilia nobis possibilia facit, donato suo spiritu.

DE IVRE magistratus in hoc præceptum.
 Publicos mali animi effectus, magistratus pioure ba
 bet, qui effectus, cū in foro quotidie occurrūt, quorũq;
 præsidio, sæpe optimæ et iustissimæ causæ euertuntur,
 dũ falsi testes, et obtreçtatorie lingue ultro citroq; la
 borant. Quare nunquam ibi deerit gladij exercendi ius
 in transgressores, idq; iuxta Cæsareas leges & priuata
 municipalia. Hoc saltẽ admonitos uolo magistratus, ne
 credant se satisfecisse suo erga hoc præceptum, officio,
 quando falsos tantũ coram iudicio testes, punierint, sed
 ut et obtreçtationibus occurrãt, ex quibus sæpe infinita
 mala surgant. Et uenit hic mihi laudanda Saxonia, cuius
 singule urbes, propria quædã statuta habent, quæ rusti
 calia colloquia uocãt, ea quater in anno à primario Con
 sule è curia denũciantur plebi, ut oris seu lingue purita
 tẽ seruet plebecula, et ne quis alterius famam aut nomen
 suũ obtreçtando lædat. Historia Susannæ docet, ne mag
 stratus facile credat testibus in aliquem productis, sicut
 etiam hi quantumuis in speciẽ honesti uiri. Et falsi testes
 Susannæ erant seniores & iudices populi, uel eã ob cau
 sam, quia à natura gaudemus de incommodis ac diffama
 tione

tionem proximi. Igitur omnes circumstantiæ ad produ-
ctum testimonium diligenter erunt excutiendæ, et sæpe
ex factis antecedentibus, testium uerba examinanda. Et
quia hoc tempore, nemo nõ obtrahatur prædicatoribus
uerbi, illæ obrectationes, quantum fieri poterit, prohi-
bendæ erunt. Nam plerunque ministri uerbi mendacijs
obruuntur, id etiam uidens Apostolus, monet, ad Ti-
mo. 5. ne aduersus presbyterum accusationem admitta-
mus, nisi sub duobus aut tribus testibus.

DE IX. ET X. PRÆCEPTO.

Hæc duo postrema præcepta, quanquam sub reliquis cõ-
prehendi poterant, ut nonum sub septimo, quod est de fur-
to. Decimum sub sexto et septimo. Placuit tamen deo hæc
scorsim adijcere, sed non sine insigni causa. Potuisset
enim aliquis existimasse, si præcedentia præcepta exter-
no opere compleuisset, se uerè legis impletioni respon-
disse. Huic opinioni occurrit deus his postremis præce-
ptis, quæ animum accusant, internis adfectibus flagrantem,
et ostendunt longè nos abesse à uera legis completionem,
et si externam obseruationem adtulerimus, nisi et inter-
nã adferamus, quæ duæ ad impletiones simul coniunctæ,
primum respondent ac satisfaciunt legi. Oportet itaque
ut in his duobus mandatis, quisque se transgressorem confi-
teatur: Siquidem hæc tandem uerè declarant, quid sit
uerè peccatum, nempe quod ex animo ac adfectibus profi-
scitur, et si nunquam sequatur externum factum. At hoc
non

CATECHISMVS

non considerat humana natura, ideo fingit se respondere
sufficienter legi, quādo externam obseruationem adfert.
Est autem concupiscentia peccatum, id quod patet ex
Matt. 5. Et ex uerbis Pauli ad Roma. 7. Concupiscentia
non nouissem, nisi lex dixisset: Non concupisces.

Quare hæc postrema præcepta docent duplicem
esse legis complendæ usum, & exponunt præcedentia
Verum præter id, quod exponunt superiora mandata
etiam per se sunt præcepta, in hoc ab alijs separatim, quia
hæc conditionem admittunt, alia non itidem. Sic domus
proximi emere possum, uxorem defuncti ducere, an illi
lam & seruum dimissum à domino, ac hebra conuocare.
Honorare uerò parentes sub conditione non licet, nisi si
uero dei cultu abduxerint. Sub conditione non licet occi-
dere, non moechari, non furari, neque perhibere falsum
testimonium. Et illa conditio facit nunc hæc postre-
riora duo præcepta, ut & ipsa per se sine mandata, non
tantum expositoria aliorum.

ALIA causa, quur deus his præceptis adfectuum
uoces apposuerit, alijs autem non.

Possit hic aliquis querere, quur deus adfectuum uo-
ces postremis his præceptis adiunxerit, alijs non itidem,
quanquam & adfectus requirant ex uero legis usu. Ad
hanc questionem sic respondeo: Alia præcepta, non ita
auide transgressa cupimus, atque hæc postrema. Quia
enim uel natura non abhorret à dehonestatione parentum.

lum? Quis non natura retrahit se à cæde? Quis non uio-
lentiam putat, uel mœchari, furari, & falso testimonio
ledere? At laborare pro domibus, eas ad se trahere, alie-
nis bonis sua augere, insidiari coniugibus, abducere ser-
uos & ancillas, ad hæc, inquam, sumus inclinatiores.
Propterea igitur, ut deus procliuitatem nostrã erga res,
nono & decimo præcepto prohibitas, reflecteret, atque
aliquo modo restringeret, concupiscendi & desideran-
di uocabulis est usus.

ALIA causa.

Ut humanus animus, natura malignus semper repe-
rit, quo it obuiã deo, ita et hic potuisset calumniari expo-
sitionem ueri, in his præceptis, usus. Nam cum Christus
Blatt. s. in uno aut altero tantum præcepto damnat ad se
ctus, dixisset hæc præcepta aliena esse à requisitione ad-
fectuum. Idcirco eam humani animi malignitatem ut
anteuorteret deus, adfectus uocibus ea illustrauit.

DE COGNATIONE posteriorum præceptorum.
Vnus quidem horũ præceptorũ usus est, unus sensus
et intellectus, prohibens concupiscentiã ac desideria ani-
mi. Interim simul damnant etiam externa opera, quæ
ex animi malicijs atq; improbis adfectibus esfluunt.

DE DIFFERENTIA horum præceptorum.
Differunt autẽ hæc præcepta in externis rebus: Nonũ
ad res tantum respicit: Decimum ad personas & res si-
mul. Comprehendit enim hoc etiã res, quæ ad nonum re-
ferri

CATECHISMVS

Ferri non possunt. Et est tanquam summarium omnium rerum, quæ adfectu primum petuntur, & postea quoad externo facto abutuntur.

Non concupisces domum proximi tui.
Concupiscere leuior est adfectus, quam desiderare. Est enim concupiscere, res tam bonas quam malas petere tantum.

Domum.

Domus hic significat propriè hæreditaria bona. Dicitur uerò hoc præceptum à septimo, quod est de fisco, & nonum de hæreditarijs, ac immobilibus bonis loquitur. Septimum autem de mobilibus, quæ transferri possunt.

Areas.

Prata.

Continet igitur domus
sub se

Agros.

Predia.

Sylvas & similia bona.

Proximitui.

Tui, emphasim habet, q. d. deus; non concupisces deum illius, quia proximus tuus est. Proximo uerò inuicem facere, sanè uiolentia est.

QUERELA de hæreditarijs bonis.
Nostro hoc æuo non infrequens querela circuegitur de tutoribus abalienantibus, ac segniter custodiendis hæreditaria bona, de quibus & defraudant hæredes. sua segnitie sæpe ad nihilum redigunt. Et quemadmodum

hodie omnis status purgatione egeret, ita & tutores
essent corrigendi atq; admonendi, quò diligentius cura
rent suorum heredum relicta à parentibus bona. De hæ
reibus nihil dicam, quos sinunt ad omnem malitiã ex
crescere, non propter aliam credo causam, nisi quia spe
rant mortis euentum, ut ipsi inde maiori cum fructu de
bonis participant.

QVAESTIO. An omnis concupiscentia sit pro
hibitæ

RESPONSIO. Omnis concupiscentia est pro
hibitæ, quæ eò tendit, ut in bonis proximi quæras tua cõ
moda. At concupiscere domũ alterius, ut eam emas cum
utilitate proximi, non est prohibitum.

**REGVLA DE CONCVPISCEN
tia in hoc præcepto.**

Concupiscere alterius bona cum alterius commodo,
ac utilitate, non est peccatũ. Nam hic uerus huius legis
usus est, in omnibus quærere utilitatem proximi. Et ser
uandum est hic discrimen inter adfectus, qui simpliciter
sunt peccata, qui non. Tum enim concupiscentia est pec
catum, quando respicit ad incommodum seu damnum
proximi & cæt.

DE PERMV TATIONIBVS.

Hinc ædificiũ ædificio permutari potest, ager agros
prædium prædio & cæt. Sed ita, ne adsit dolus, ne ad
sit privata utilitas.

CATECHISMVS

OBIECTIO. Quid si alter non intelligit precia rerum, quæ permutantur, & quietus est de facta permutatione?

RESPONSIO. Tu admonere debes proximum de precio, omnem dolum detegere, postea si contentus est sit rata permutatio. Valet et hic charitatis regula: Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris.

DE VERO huius noni præcepti usu. Verus huius præcepti usus est, ut ita agamus cum proximo, ne in eius bonis quæramus nostra commoda, sed in omnibus rebus iuuemus eum, ut eius bona crescant et procedant felicius.

DE VOCABVLIS ueri usus, & modo.
Corde.

Querere in omnibus proximi utilitatem

Nostra commoda proximi utilitatibus postponere

Iuuare proximum, ut ditior fiat, & eius bona crescant

DE ABVSU huius præcepti. Abusus huius præcepti nascitur ex contrarijs uerisui, ut querere in proximi bonis nostrum commodum cum illius incommodo, sub hoc abusu latente sequentes

Concupiscere

Abalienare

Abstrahere

bona proximi

Corde.

Deo

Decogere in necessitate
Defraudare proximum bonis
Decipere

Modi

Non admonere de dolo
Insidiari proximi bonis
Consensire alijs in occupandis
bonis proximi cum dolo
Ludere alios

Opere seu
facto.

Q. V AESTIO de pignoribus.

An liceat accipere pignora, cū alijs mutuo damus?

RESPONSIO. Maior fidelitas inter Christianos esse debet, quā ut opus sit pignoribus agere. Præterea, qui mutuo dat expressum uerbū habet, ne inde speret aliquid se recepturum, maximè ab egeno, qui reddere non potest. Qui uero ne sperare quidem debet de recipiendo, quomodo, quæso, ille pignora accipiet ab eo, cui mutuo dat? Sed quia non omnes sumus Christiani, quid igitur cum alijs faciemus? Respondeo: Quis Christianus sit, siue non, id facile in hac permixtione Ecclesiæ cerni non potest. Verum quia mutuo dare, est conferre beneficium in proximum, & scriptura in cōferendis beneficijs Deum ipsum imitādum proponit, qui permittit solem iustum oriri super bonos ac malos. Quare ne impijs aperte neganda est accommodatio, quibus ut bene faciamus, monet uerbum Dei, non de quibus sumamus pignora: Ergo a nemine, cui das mutuo, postulabis pignus. De abusu

CATECHISMVS

pignorum horribilia hic essent dicenda, nisi apud omnes
abusus ille aliàs satis apertus pateret, quo uidemus horri-
biliter peccare hodie homines contra nonnū præceptū.

Nec desiderabis uxorem eius &c.

Desiderare maior effectus est, quàm concupiscere.
Siquidem desiderare est cum gaudio quodam & singula-
ri uoluptate concupiscere. Nam desiderare cymon irru-
bit à sideribus contemplandis. Est autem contemplari,
non tantum obiter spectare, sed intueri diligenter. Et si
nè tales sunt personæ ac res in hoc præcepto, erga quæ
horribili æstu flagramus, quales sunt: uxor, seruus, ancil-
la, boues, pecudes &c.

Respicit uero hoc præceptum ad personas ac res si-
mul, et maximè ad eas, quæ uiuunt. Referrī itaq; huc de-
bent primum homines, ut uxor, serui, ancille, magistrus
tus, atq; adeo omnium conditionum mortales. Concupi-
scere enim cum incommodo alterius Reipublicæ magis
stratum ad tuam Rempubicam. Item præceptorem, ser-
torem &c. id peccatum est contra hoc præceptum. De-
inde spectat hoc mandatum ad res, quæ non sunt homi-
nes, ut asinus, bos, uacca etc. Pertinent huc oia animalia.

QVAESTIO. An omne desiderium peccatum
sit? Respondeo, ut supra de concupiscentia.

QVAESTIO. An liceat seruum, ancillam ab-
ducere aut ad se recipere, sine consensu possessoris?

RESPONSIO. Non, nisi subsint certæ causæ.

uel quia herus seu hera nolūt amplius habere seruos aut ancillas, uel quia non satis uictus dant, uel quia mercedem denegant, tandem, uel quia serui ac ancillæ nolunt diutius manere in seruitio.

QVAESTIO. Quid si herus morosus est aut heres, licet etiam tum discedere?

RESPONSIO. Quanquam uerissimum est morosum dominos, non diu posse præesse in dominio, iuxta illud Proverb. 11. Qui comurbat domum suam, possidebit uentos. Et qui stultus est, seruiet sapienti; tamen ratio uidemus, illis seruis ac ancillis bene succedere, qui propter morositatem relinquunt suos heros aut heras: præterea cur deus addidisset tantas promissiones obedientiæ, nisi subinde molestiæ occurrerent in seruitijs? Petrus et prauis obediendum esse iubet.

QVAESTIO. An possit uxor suscipi uiuente marito? RESPON. Non. Nā uxor alligata est uiro donec uixerit, ad Co. 7. 1. ep. Alia est ratio inter eos, qui stupri gratia diuortium celebrarunt, tū enim innocens persona, etiam uiuente rea, nuptias contrahere cum alia potest.

DE VERO huius præcepti usu. Verè utuntur hoc præcepto, qui primū nō desiderāt aliterius uel personas uel res, idq; cum damno proximi. Deinde qui etiā factō non abducunt, alienant, et immorigras reddunt aut uxores, aut ancillas, aut seruos, aut petudes, sed qui monent atque hortamur eas, uel uxores,

CATECHISMVS

vel ancillas, ut maneant, ac suum officiū faciant sedulo.

DE VOCABULIS & modis ueri usus.

Querere utilitatem proximi
in omnibus bonis suis

Admonere uxorem ad obe-
dientiam & patientiam

Item, hortari seruos ad præstan-
dum obedientiæ cultum

Hortari ac prouocare eosdem
ad sua officia in timore facienda

Corde.

Modi

Operes
facto.

DE ABVSU huius præcepti.

Abutuntur hoc præcepto agentes contra prædicta
ut qui in proximi bonis sua commoda querunt, qui ad-
cant uxores, seruos, ancillas impostura, qui abalienant
oues & boues, qui iuuant alios, qui delectantur abaliena-
tione. Item qui desiderant et adfectant abalienari etc.
Hic abusus hodie omnium frequentissimus est. Nec id
mirum est, quia declinat mundus ad interitum, ideo &
fit deterior semper.

DE DIFFICULTATE horum præceptorum. 9. et 10.

Post Adæ lapsum ita est corrupta humana natura, ut
etiā uolens, nō possit animi desideria atq; cōcupiscentia
deponere. Accedat nūc quodcunq; uitæ genus etiam co-
mmū sanctissimū, tamen frustra laborabit humana natu-
ra sibi ipsi in hoc defectu medēdo, aut ut uel mōdum cor-
dis desideria exuat. Hæc uerò non adultis solū firmiter
uerum

heret infixa, sed quæ ex natura nobiscū adferimus, imò in quibus in utero matris cōcipimur, sicut liquet in infantibus, qui cū ne loqui quidem possunt, statim tamen mirabili desiderij æstu flagrant. Et uerissima est hæc sententia: Humani oculi lasciuia ac petulantes sunt, adfectāt quod uident. Quæ sententia, & si propriè pertinet ad oculorū desideria, obliquè tamen ad cordis petulātissimos adfectus pertrahi potest, ut fieri solet in causis, & externis effectibus. Porro metu pœnæ aut inferni desideria animi occultari possunt à nobis, quo minus in externos effectus prorumpant, interni uerò adfectus manent, qui ipsissima sunt peccata coram deo, quosq; & Christus Matth. 5. in primis damnat. Superant enim externa flagitia, & eo sunt illis maiora peccata, quo sunt tantam causæ potentiora. Quare non dubitandum est, quin interni adfectus maius etiam accipient iudicium.

Philosophi atque sapientes mundi omnes hic cœci sunt, neque quicquam hic intelligunt, quia tantum externa facta damnant, non adfectus.

QVO FUGIENDVM sit pro completionem postremorum præceptorum.

Hactenus audiuimus, quàm imbecillis sit humana natura in pellendis adfectibus. Et Christus Matth. 5. internum animum à prauis adfectibus alienum requirit. Paulus spirituales uocat legem. Nos uerò carnales sumus, quæ sententiæ inter se collatæ naturæ sunt contrariæ.

CATECHISMVS

Quid enim commercij habet spiritus cū carne? quid potest homo carnalis in rebus spiritualibus? Sane cōcludendum est, nos hic nihil posse, neq; legis completionem ad nos pertinere. Quæ cognitio ubi adest in nobis, tum primum tales sumus, quales nos legis usus esse uult, nimirū imperfecti, peccatores, infirmi, & prorsus omni in satis faciendo legi robore destituti. Habemus itaq; nunc quærendi occasionem pro illo, qui se ad legem complendam uenisse adserit. Item, qui suum officium esse prædicat legi satisfacere. Et hic est Christus Iesus, qui in uniuersam legi respondit, cuiusq; responsio durat in perpetuum in omnibus ijs, qui credunt in Christum. Iam si uolueris postremis his præceptis satisfacere, imò debes, quia deit nouam requirit uitam, ad curre ad Christum, qui semel tuo ac omnium nomine legem impleuit, is dabit tibi spiritum sanctam, purgatorum adfectuum atq; cordium, ad uerum usum legis inflammatorum. Ioannes tantum aqua baptizat, quæ frigida pectora facit, Christus autem baptizat igni ac spiritu sancto.

EPILOGVS de decem præceptis.

Quid sibi uelint decem præcepta huc usq; exposuimus. Item quis illorū sit usus, et quatenus à nobis seruari queant, quatenus nō. Et ut paucis omnia repetā, non est negligendum, quod omnium præceptorum duplex sit usus, qui duplicem obseruationem parit, externam & internam: illa aliquo modo est in uiribus nostris: hæc pro-

In humane nature adempta est. Quamquam humana
 natura ex Adæ lapsu adeò corrupta, nequeat quidē ex-
 ternè etiā pro dignitate legi satisfacere, nisi singulari-
 ter seruemur diuinitus, atque iuuemur. Quī enim non
 sequerentur cor peruersum, etiam externa flagitia, quæ
 tantum crassi quidā fructus sunt internæ corruptionis?
 Quousque igitur causæ manent, eò durabunt et externi
 fructus, quos non potest non humanus animus produce-
 re, omni cœcitate atque malitia in utero matris inescan-
 tur. Quare ut sæpe monui, ita & nunc moneo, ut pro
 Christi spiritu oremus, qui simul & causas transgressio-
 nis præceptorum, & ipsos effectus in melius mutare po-
 test, & nouum animum in nobis creare, qui ad spiritua-
 les fructus gignendos aptus sit.

APPENDIX de ueterum theologorum opinione,
 qui ex præceptis consilia fecerunt.

Veniunt & hic auocandi piorā animi, ab impia scho-
 lasticorum theologorum opinione, qua docuerunt, præ-
 cepta consilia esse. Deus enim non est illius inconstans,
 quod sua præcepta irrita esse uelit, quæ seruanda propo-
 suit. Et diuersum Christus docet Matth. 5. Ne apex qui-
 dem peribit de lege. Esto, sit nostra infirmitas erga com-
 plendam legem magna, uti reuera est, tamen propter no-
 stram infirmitatem deus perpetuam uoluntatem suam
 non soluet. Verius docuissent Scholastici, si dixissent,
 infirmitatem nostram circa legis completionem, non est

CATECHISMVS

• se nobis damno, neq; præbere illam nobis desperandi occasionem, sed instigare nos, ut confugiamus ad eum, qui legem nostra causa impleuit, quiq; et nobis subministrat vires complendæ legis, non ad iustitiam, uerum ad restandum de uera iustitia accepta.

DE ARTICVLIS FIDEI

Sequitur nunc altera Catecheseos doctrinæ pars, quæ duodecim articulos fidei nostræ continet. Hæc docet deum patrem misericordia esse motum, aique filium suum unigenitum in hunc mundum emisisse, ut nostræ infirmitati mederetur: nostraq; uice legi responderet, quod ut sceremus, non erat in uiribus nostris. Vltimo uerò ordine subijciuntur hi articuli fidei ipsius præceptis, ne desperemus propter infirmitatem nostram, sed ut fide confugiamus ad Christum. Estq; hic finis legis, teste Paulo ad Galat. 3. Itaque lex pædagogus noster fuit ad Christum, ut ex fide iustificaremur. Porro et si hic Christus mihi datus est in hunc usum, quo uindictæ me à desperatione, tamen illud ipsum non possum intelligere, nisi spiritus sanctus accedat, qui reuelet tanta bona.

ALIA SVMMA articulorum fidei.

Pro rudioribus satis est hanc articulorum summam retinere: Pater omnia fecit et ordinauit, ut salui fieremus. Christus saluos nos fecit. Spiritus sanctus sanctificat nos et exponit nobis salutem in Christo. Item seruat nos, ut ab auctore

placuisse salutare eidamus. Hic uides succinctam descriptionem officiorum sanctæ Trinitatis, quæ etiam proximè ostendit discrimina operationum Patris, Filij & Spiritus sancti.

QVVR articuli dicantur fidei nostræ capita.

Articuli uocantur hic fidei nostræ capita, quod sunt certa quædam nostræ religionis, instar articulorum separata summaria, quæ si ipsum Euangelium appellaueris, non errabis. Quid enim aliud sunt, quam summa quædam totius Euangelicæ doctrinæ? in quibus deus pater promittit se nostrum fore deum, qui sustentet, regat & conseruet nos. Sed obsecro per quod medium? per Christum Iesum filium suum. Et ut certi simus de illa promissione, accedit spiritus sanctus, et perhibet in cordibus nostris firmum testimonium.

DE AVTORE articulorum fidei.

Quæstio est de autore articulorum fidei, & quis fuerit, qui eos in summam contraxerit. Quidam eorum compositionem ad Apostolos referunt, numero fortassis duodenario moti. Quidam ad Christum, quibus autem rationibus hi ducuntur, non uideo. Nos Christiani qui scimus illos articulos in scriptura fundatos esse, non anxie laboramus de autore, nobis satis est, fructum ac usum eorum probè meditari.

Quæ uerò inuēti sunt prædicti articuli, hæc non dubito pro uera ratione adferre, uidelicet, quod illorum autor uoluerit rudioribus consulere, & ea quæ Christus mul-

CATECHISMVS

his uerbis docuerat, in certa ac compendiaria quaedam capita conijcere.

Et quia hodie periculosa sunt tempora, propter inpostores spiritus, qui simplicibus animis imponūt. Quare admonitos uolumus omnes simplices Christianos, in his articulis occurrant pseudapostolis, et nihil credant, quod est ab his alienum, aut quod in his nō exprimitur, ut si Anabaptista ad te uenerit, docens rebaptizandos esse se adultos, magistratum pellendum esse, communionem bonorum instituendam, Responde simpliciter, talia dogmata in articulis fidei non contineri.

Q V AESTIO. An ea etiam credenda sint, quae in duodecim articulis non continentur, ut est institutio sacramentorum, confessio &c.

RESP. Multa in scriptura sunt, quae sub paucis his articulis comprehendi non potuerunt, & tamen uerbum dei sunt, neq; ab articulorum doctrina discrepant. Igitur non minus sunt credenda, quam ipsi articuli.

Q V V R D Icantur fidei articuli.
Fidei articuli dicuntur, quia sola fide percipiuntur, non humana ratione, quae nullum articulorum intelligere potest.

DE VERO articulorum usu.
Verè utuntur his articulis, qui illis consolantur se, qui inde discunt, quomodo deus erga nos adfectus sit, quid beneficij nobis attulerit Christus, & qua tandem

nia, de tantis bonis certi fiamus in conscientijs nostris,
presidio Spiritus sancti.

DE ABYSV articulorum fidei.

Abutuntur articulis fidei, qui his se non consolantur, qui prædictam doctrinam inde non petunt, qui tandem sine omni fructu murrant eos quotidie.

DE FIDE.

Sed quia fundamentum horum articulorum cõsistit in fide, paucis hic nobis uisum est, ueteres opiniones scholasticorum de fide retexere, ut postea uera fides pateat. Scholastica planè fides est, atq; imperfecta, quæ tantum ad historiam tendit, & quam definiunt esse assensum eorum, quæ in scripturis prodita sunt. Hæc etiam hypocritæ Christiani habere possunt, ut qualitatem ociosam. Veræ autem fides, quæ hic requiritur erga deum Patrem, filium & spiritum sanctum, talis est, quæ nõ tantum historie præbet assensum, sed quæ respicit ad promissiones olim à deo de Christo factas, quòd deus propter Christum nos in gratiam recipere uelit. Hæc inquam fides, uerbum dei non ut simplicem assensum, sed ut certam fiduciam, gratia spiritus sancti operatam, causam efficientem habet.

APPENDIX de cognoscenda trinitate.

Multi anxie laborarunt, ut breuiter ac signatè de cognoscenda trinitate traderent, alij hoc, alij aliud de ea speculati sunt. Et dũ simplici Verbo nemo fuit cõtentus, & omnes cõsugerunt ad humanæ rationis iudiciũ, factum est.

CATECHISMVS

est, quod præter somnia ac impias quasdam nugas, nihil prodiderunt. Nos itaque intra Verbi limites stabimus, quod nobis tres personas proponit, non ex imaginibus aut picturis cognoscendas, ut hætenus est creditum, sed ex earum officijs. Ideo dupliciter de trinitate loquendum est: Primum, de illarum personarum essentia, quæ quia extra humani ingenij aleam est posita, idcirco ad miranda est potius, quam anxia inquisitione perscrutanda: Deinde, de officijs trinitatis, quæ sunt: seruari, tueri, detegere, saluum facere, sanctificare, illuminare. Qui uero aliter loquuntur de cognoscenda trinitate, uel sublimius speculantur, quam in ipsis officijs uersantes, facîle in errorem incidere possunt, magnitudine & excellentiãtã maiestatis territi. Exempla pete ab Antiquis baptistis hodie, olim à Scholasticis.

DE PRIMA articulorum fidei parte, quæ agit de creatione.

Ego credo in deũ patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ. Ego magnam habet emphasim. Oportet enim ut quisq; per se credat, propriamq; habeat fidem. Non ualent hic excusationes, quas hodie passim obijciunt aduersarij uerbi, ad defendendam suam impietatem. Nos credimus id, quod parentes ac antecessores nostri crediderunt. Item, quod Cæsar & Papa credunt.

Credo.

Credere hic pro fidere accipitur, quod est se ita committenda

mendare deo, se ita totum in deum conijcere, ita spem suam in promissiones dei ponere, ut nihil dubites, quin deus, tuus deus esse uelit, te regere, tueri, & ab omnibus malis conseruare.

In Deum.

Germani deum à bono uocant, & uerè est deus summum ac unicum bonum, Græci deum ἀπὸ θεῶν de-ducunt, quod est iuuare siue adcurrere, Hebræis Adonai familiaris est dei appellatio, quæ uox à ueritate nomen accepit. Hinc uel nominis uocabulum satis indicat, quid sit in deum credere. Nimirum, in summum ac optimum bonum, in adiutorem, qui & seruare potest & uult, quia uerus est. Signauer dixit autor articulo- rum: In deum, non; in deo.

Patrem.

Patris uocabulum beneuolentiæ ac mansuetudinis uox est. Pater enim non potest non filij calamitate affici, & in necessitate ei succurrere. Reliquæ circumstantiæ, quæ cadunt in nomen patris, hic explicandæ sunt, & non sunt inuentu difficiles, propter quotidianam, quam contrahimus cum parentibus, familiaritatem.

Omnipotentem.

Hæc uox per occupationem adiecta est, ne quis de potentia dei in iuuando dubitet. Qui enim omnipotens est, illum nullum periculum quantumuis graue sustinere potest, è quo non possit liberari. Dicitur uerò deus
omnipos

CATECHISMVS

omnipotens, non tantū quòd potest omnia, sed quòd extra eum non est alia potentia aut uirtus. Alij multa prestare possunt, uerum sine deo nihil possunt prestare.

Creatorem cœli & terræ.

Sed quæso unde cernitur illa omnipotentia dei: uide licet quia creauit deus cœlū et terram, hoc est, quicquid est creaturarum, id quod nullus homo, nullaq; creatura prestare potuit. Et spectat hic locus ad prouidentia dei. Hic quia creauit omnia: Ergo & sustentabit. Alij opinantur factis aliquo opificio aut opere, statim discedunt & relinquunt opus absolutum suo usui. At deus hoc non facit, uerum semper præsens adest suis creaturis, regit atque conseruando eas. Cœlum & terra uoces sunt generales, sub quibus comprehenduntur omnes creature.

EPILOGVS primæ partis articulorum fidei.

Interrogatus nunc, quid doceat prima articulorum pars, Responde: Docet me, quòd deus pater uelit me esse deus, me in suam tutelam recipere, & seruire me bona sua uoluntate ab omnibus malis, qui cum me creauit simul uult omnia necessaria dare ad uitæ sustentationem. Et præter hæc, ex mera misericordia communicare beneficia hereditaria atq; propria sui filij bona omnia. Exponit primam hanc articulorum partem primum præceptum: Non habebis deos alienos, id quod nihil aliud est, quam credere in deum patrem omnipotentem &c.

DE VERO VSU huius partis.

VERVM

Verus huius partis usus est, ut soli deo confidas, à solo Deo expectas auxilium. Et quia omnipotens est: igitur solus auxilium ferre potest.

DE ABUSU huius partis.

Abutuntur hac parte, qui coram hoc deo alienos recipiunt, qui aliena præsidia quærunt, qui non inuocant. Hi enim arguunt deum impotentiæ.

DE SECUNDA articuloꝝ fidei parte, de redemptione.

Et in Iesum Christum, filium eius unicum, Dominum nostrum.

Secunda articuloꝝ ipsius fidei pars, nostræ redemptionis summam continet, docēs Christum esse filiū Dei, et nostræ salutis pignus, quod Deus pater ad confirmandas suas promissiones in sacris scripturis dedit atq; promissit, non aliter ac si esset quidam potens rex, qui polliceretur mihi magnum aliquod donum, quod quidem susciperem ego in promissis, at propter excellentiam & magnitudinem doni subdubitare, foret ne aliquando seruatū rex promissa, quam tamen dubitationem ut adimita daret. Ita Deus pater misericordia motus erga genus humanum, se Deum nostrum fore promiserat, & de quo non erat dubitandum. Attamen ne dubitarem, Christū filium, & illum quidem unigenitum nobis dedit, non solum ut pignus, sed ut medium, per quod testaretur se fore

CATECHISMVS

re Deum nostrum, & per quod uellet iuuare. Is cum iam uenit, exposuit nobis promissa patris, & executus est eo piiosissime ea omnia, quæ à patre promissa acceperamus. Nascitur uerò nudus, & fit omni infirmitati obnoxius: ne quis ab eo fugiat, maiestate diuina territus. Qui cum etiam sine pompa uenit in hunc mundum, à mundo factus contemptus, extreme persecutus, tandem & cruci adfixus, sicut patebit in sequentibus. Pertinet sequens articulus lorum pars proprie ad confirmandam primam partem: ne hæsitemus de deo seruatore.

Q V I D S I T uerè in Christum credere.

Non satis est, simpliciter credere Christum esse filium Dei: item, quòd passus ac crucifixus sit, quæ historialis tantum fides est, neq; sufficiens ad eam personam, quæ Deus est. Sed credere in Christum filium dei, est fidere in seruatorem, qui ideo in hunc mundum uenit, ut seruum ret, saluum faceret, reconciliaret Deo patri, & postremo eriperet uos è seruitute peccati, ac constitueret uos dominos peccati, mortis, satanæ. Fidè simplicis historie & diabolus habet, usum uero missi Christi ignorat. Hæc usum negant omnes, qui coram Christo alia seruandi modum dia introducunt.

In Iesum Christum.

Iesus est, quia seruat: Christus est, quia interpellat apud patrem, & regit simul.

Filius eius.

Scilicet naturalem. Nos adoptiui sumus tantum.

Unicum.

Emphasim habet hæc uocula, excludens omnes alios mediatores præ Christo, sicut & Mat. 17. ait; Hunc autem dicit.

Dominum.

Excludit hæc uox, quasi per occupationem adiecta, omnem dubitationem de potentia Christi. Hic quia dominus est: igitur seruare potest. Est autem dominus potentie uocabulum de regiminis. Expende hic circumstantias, quæ incidunt in dominum.

Nostri.

Consolatoria particula, ostendens, ad quos pertineat Christus: nimirum ad nos homines. Spectant huc Esaiæ uerba, ca. 9. Paruulus nobis est natus, filius nobis est datus &c.

Qui conceptus est de Spiritu.

Confirmant & hæc potentiam Christi. is enim, qui seruat nos, qui subiecit nobis hostes, satanam, peccatum, mortem &c., qui reconciliat nobis patrem &c., conceptus est de Spiritu sancto, non de homine. Quare & factissime potest spirituales illos hostes uincere. Vt uero conceptionis hic est, ut scias Christum sua esse Spiritu sancto conceptione, nostram conceptionem, quæ plena est peccatis, purgasse. Est enim cõceptio nostra in utero matris peccato obnoxia, iuxta Dauidem, psalm. 50. in peccatis cõcepit me mater mea. Hæc miseria nostra cõceptio

CATECHISMVS

nis, ut est deploranda, ita et desperationi proxima, nisi
Christus sua conceptione spem nobis meliorem faciat.

Natus.

Idem usus ac fructus est natiuitatis Christi, qui fuit
conceptionis, uidelicet, ut beneficio Christi renati, sumus
filiij reconciliati, qui nostra natiuitate sumus filij ire
& eternæ damnationis. Describitur itaq; in his uocibus
una cū sequentibus, usus aduentus & passionis Christi.
Siquidem ille uenit in hanc carnem, ut nostris malis
mederetur, eaq; quæ in nobis erant immunda, sua mundicie
munda redderet.

Ex Maria uirgine.

Matrem addit autor horum articulorum, ut probet
Christum esse uerum hominem, qui ex puro homine factus
natus, sed nõ humano more, quia impossibile fuerat humane
nature nature, è uirgine elicere filium. Seruit hic articulus
ad expugnandos Marcionitas & Valentinianos, qui negant
Christum hominem uerum.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus,
mortuus, & sepultus.

Describuntur nunc porrò medta, per quæ cõtingit
bis liberatio in Christo, Sic enim uisum fuit deo patri, ut
per crucem fieret redemptio nostra. Passio autem domini
nostri Iesu Christi non temere accidit, sed iuxta prophetarum
uaticinia, quibus eadem diu ante prædixerat, ut est uidere,
Esa. 53. cap. Hic namq; cū uellet fieri dominus
164

maior mortis, necessarium fuit illi prius mori, quò sic per
suam mortem, mortem dānaret. Quæ quidem bona mihi
non proderunt, nisi ea mihi communia fecero cum Chri-
sto, & suam passionem meā esse cognouero. Nam ut ipse
opus non habuit mori, ita quoque non propter sua pecca-
ta mortem tulit, sed propter peccata mea. Esa. 53.

Interrogatus igitur nunc, cur Christus passus sit et cru-
cifixus: Responde, nostra causa. Nobis enim natus est, no-
bis filius datus, nobis tandem factus est Emanuel.

Obserua hic ordinē & incrementū passionis Christi,
primū passus est, quo uerbo tanquam generali cōprehen-
dit omnes Christi ad afflictiones. Deinde crucifixus est,
quo uerbo extremū, excepta morte, crucis effectū notat.
Postea sensit et mortem omnium afflictionum acerbissi-
mam, postremo sepultus est. Potest hinc colligi uera iu-
stificationis uia, quæ mortificando atq; sepeliendo inci-
pit. Exemplo Christi, sic percunt omnes sancti, imò peri-
re uidemur, sed non ad interitum, uerum ad uitam.

Sub Pontio Pilato.

Confirmationis uerba à circumstantia personæ iudi-
cis, ne quis dubitet Christum uerè fuisse mortuum, sicut
illi, qui Christo phamasticum corpus attribuunt.

Descendit ad inferos.

Et hic ad inferos descensus, mea est factus de causa, ut
ego à perpetuis inferis liberarer. Et quam passionē pau-
lò antè pluribus uerbis enarrauit, nunc uno uerbo in se

CATECHISMVS

Vos uocat exaggeratoriè, quò exaggeret passionem Christi ultra omnem aliam crucem humanam, et reuera non fuit alius hominum æquè crudeliter tractatus, teste Eusebio cap. 53. Non est species ei neq; decor. Et uidimus eum non erat aspectus, & desiderauimus eum despectum & nouissimum uirorum, uirum dolorū et scientem infirmitatem. Infernus hic non certum aliquem locū significat ad quem relegatæ sunt animæ, sed crucem atq; adeo omnes persecutiones, in quibus uersatus est Christus. Et ipse ait psal. 117. Dolores inferni circūdederunt me. Item 25. psal. Quoniã non derelinques animã meã in inferno.

Tertia die resurrexit a mortuis.

Sic Christus permansisset in inferno ac morte, et non resurrexisset à mortuis, uel ut Dauid cant. Si Deus permisisset sanctum suum uidere corruptionem, nihil profuisset nobis mors Christi. Resurrexit uerò, ut nobis resurrectionem faceret, ut quemadmodum ipse iam resurrexit à mortuis, uicto inferno, satana, morte & peccato, ita & nos per Christum, à tyrannide illorum horum resurgamus. Et quanquam illi hostes adhuc tyrannidem suam exercent, nobis tamen qui Christi sumus, nocere nõ possunt, imò tyrannis satanæ, mortis, peccati & inferni, sanè non est dominium apud Christianos, sed potius larua quædam dominij.

Ascendit ad cœlos.

Hic triūphus Christi describitur, què celebrauit ascendendo.

endo in cœlum, prostratis omnibus suis hostibus, ubi
 nunc sedet regnans potenter in uictos suos hostes. Et nos
 qui Christo insiti sumus per fidem, iam cū eo regnamus,
 et post hanc uitam regnabimus in æternum. Hic sub spe
 certa: Illic à facie ad faciem, hoc est, præsentialiter. Cœ-
 lum est, ubicunq; deus est. Deus est ubiq;: Ergo cœlum
 non est ad certum aliquem locum adstringendum. Re-
 gnum cœlorum et hic, & aliquoties apud Euangelistas
 Ecclesiam significat, in qua regnât pijs super prædictos
 hostes. De hoc triumpho lege psalmum 8. & 67.

Sedet ad dexteram dei patris omnipotentis.

Incipit nunc depingere articulorum scriptor, præ-
 mia et gloriam, quæ secuta est uictorem Christum, uide-
 licet, quòd sedeat nunc ad dexteram dei patris, honore
 ac gloria coronatus, constitutus super omnia opera dei,
 super omnem principatum, potestatem, uirtutem, domi-
 num, nomen. Cui soli subiecta sunt omnia, oues & bo-
 ues, pecora campi, uolucres cœli & pisces maris &c.
 psal. 8. ad Ephes. 1. ad Col. 2.

Est autē sedere ad dexterā dei patris æqualiter regna-
 re cū deo patre. Hic quia subiecta habet sibi omnia: Er-
 go & Christus. Hic quia omnipotens est: Ergo & Chri-
 stus. In summa, sedere ad dexteram dei patris, est omnia
 communia habere cum patre. Obiter ostendit hic locus
 Christum deum esse, quia patri est æqualis. Sed obsecro
 quo modo sedeat Christus ad dexteram dei patris? Re-

CATECHISMVS

Spondeo: Non ut ociosa persona, sicut quidam falso in-
 gantur de Christo, sed ut rex & sacerdos simul, ad in-
 terpellandum pro nobis, & ad defendendum nos aduer-
 sus omnes omnium hostium impetus. Papa cum suis sige-
 git nobis Christum sedere ad dexteram dei patris, tan-
 quam terreni cuiusdam regis filium, qui præter sedere
 cum patre nihil commune habet, & nescio quæ alia si-
 git atque resingit, donec concludit Christum amplius ni-
 hil commercij cum Ecclesia possidere, sed eam iam reli-
 ctam esse Pontificibus administrandam atque regendam.
 Quæ quidem apertè impia esse, quis non uidet? Quare
 quod quidem æterno Christi pastoratui contrariantur, ut
 quo ita multis agit Ioan. 10. cap. item David psalm. 109.
 Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.
 Et Christus inquit: Manebo apud uos usque ad
 consummationem seculi.

Postremo sedet Christus ad dexteram dei uerus deus
 & uerus homo. Homo, ne timeamus eum accedere, deus
 qui potens est, ut defendat nos aduersus omnia mala.

Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos.
 Hactenus ob oculos posuerunt nobis articuli fidei ad-
 uentū Christi in hanc carnem, passionem et glorificatio-
 nem. Nunc de altero eius aduentu ager articuloꝝ fidei ab-
 sor, qui erit in consummatione seculi huius, quo tunc
 supprimet et scabellū ponet omnes suos inimicos, iuxta
 illud: Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis
 donec

donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
 De hac gloriosissima uictoria, multa canit Dauid psalm.
 109. Meminit Paulus 1. Corin. 15. ubi ait: Oportet cum re-
 gnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes.
 Hoc aduētū & mors nouissimus hostis aboletur prorsus.
 Et quia ualde cōsolatorius est secundus Christi aduen-
 tus, igitur hic aliquandiu immorabimur. Tēpus quo uen-
 turus est Christus, describit Mat. 24. cap. Veniet autem
 tempore magnæ securitatis, quando nihil minus futurū
 cogitabit mūdus. Quemadmodum accidit diebus Noë,
 cum ederent ac biberent, contraherent matrimonium et
 ruptum elo carent. At quomodo uenturus est, & quid
 effecturus, ubique tradit nouum Testamentum, ut Mat-
 th. 25. Sic futurum est in consummatione seculi, uenient
 angeli, & segregabunt malos de medio iustorum. Item
 cap. 25. Cum autem uenerit filius hominis in gloria sua,
 & omnes sancti angeli eius cum eo, tūc sedebit super se-
 dem gloriæ suæ, et congregabuntur ante eū omnes gen-
 tes, & separabit eos, alteros ab alteris, sicut pastor segre-
 gat oves ab hœdis. Et statuet oves quidem à dextris, hœ-
 dos autem à sinistris &c. Item 24. Et tunc apparebit si-
 gnus filij hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tri-
 bus terræ, et uidebunt filium hominis uenientem in nu-
 bibus cœli cum uirtute et gloria magna. Item 1. Corin.
 15. Non omnes dormiemus, hoc est, non omnes erimus
 mortui. Erunt enim in aduentu Christi adhuc uiui homi-

CATECHISMVS

nes, iuxta illud: Nos qui uiuimus, rapiemur illi in occursum Omnes autē immutabimur, hoc est, qđ aliās Paulus dicit: Seminabitur corpus animale & resurget spirituale. Signa quę Christi aduentum præcedent, Math. 24 ordine recensentur. Et hodie nusquam non apparet, unde sperandum est dominum breui adfuturum. Apostolus indicat in epistolis ad Thessalo. tempore suo magnum timorem fuisse in hominibus de aduentu Christi, qui tamen solatio esse debebat. Verum nos nihil minus curamus hodie, quā Christum aliquando adfuturum, & iudicaturum uiuos et mortuos.

DE VERO usu secundę partis articulorum.

Nos qui uerbum dei habemus, scire debemus, hoc aduentu appropinquare nostram redemptionem, ideo gaudio adfici nos oportet, quoties audimus de magnifico illo accessu Christi. Nec scriptura firmiorem consolationem habet, quę erigit piorū animos ex afflictione, quā hunc aduentum, quem simul nobiscum expectant omnes creaturę, sollicitē expectantes, ut palam fiant filij dei, et ipsę liberentur a uanitate, cui subiacent, propter eum, qui subiecit sub spe certa, ad Rom. 8. Noster itaque hic aduentus est, sicut reliqua omnia Christi.

DE VERO usu articulorum secundę partis.

Verus usus articulorum secundę partis est, ut intelligas et credas Christum Iesum uerū deum atq; hominem esse, qui conceptus est de spiritu sancto, ut conceptionem

tuum peccatis contaminatā purgaret. Natus est ex Maria uirgine, ut tuam peccatricem natiuitatem emūdaret. Passus est sub Pomio Pilato, crucifixus & mortuus, ut afflictiones tuas, quas iure propter peccata tua ferre debuisses, abs te transferret. Sepultus est in mortem, ut quemadmodum ipse excitatus est ex mortuis per gloriā patris, ita et tu surgeres ad nouam uitam. Descendit ad inferos, ut te liberum ab inferis faceret. Ascendit ad celum, superatis omnibus hostibus, ut te etiam illorum dominum constitueret, ubi et regnat super peccatum, mortem, satanam & mundum, in hoc, ut & tu regnes. Sedet ad dexteram dei patris, ut te protegat ab omnibus hostibus. Inde uenturus est iudicare uiuos ac mortuos, hoc est, altero suo aduentu declaraturus, & suam & tuam gloriam, positurus te in æternam uitam.

DE TERTIA articulorum parte,
de sanctificatione.

Credo in spiritum sanctum, sanctam
Ecclesiam catholicam &c.

Priores duæ articulorum partes docuerunt nos simplicissime de fide, erga deū patrem & filium. Item, quomodo deus uelit noster esse pater, ut protegat ac seruet nos ab omnibus malis, idque in suo Christo unico mediatore. Verum has patris promissiones, nemo aut credere aut intelligere potest.

Quare spiritus sanctus datus est, qui illuminet nos, cæcæque
nostra

CATECHISMVS

nostra corda sua gratia reddat oculatiora. Facilius est de beneficijs dei in Christo collatis disputare. At sane perquam difficile, illa ipsa credere, ut ea apud animum sentias, atq; in periculis reuera experiaris. Orandus itaque est deus per Iesum Christum, quò dignetur nobis mittere spiritum sanctum, ut illuminemur in tanto thesauro & uerè cognoscendo, & firmiter credendo.

Q V I D S I T credere in spiritum sanctum.

Credere in spiritum sanctum, est credere spiritum sanctum uerum deum esse, cuius officium sit: uocare nos ad Euangelium, in illo cognoscendo, illuminare, recta fide sanctificare, in recta fide conseruare, quòd pignus sit: atque adeò signaculum, quo certificamur et obfirmamur in cordibus nostris de promissionibus et beneficijs Christi, quòd sumus filij dei, ad Rom. 8. Item quòd sanctificet atque aptos faciat animos nostros ad sancta ac bona opera, dum creat in nobis nouos adfectus.

Sanctam Ecclesiam catholicam.

Vasa nunc sequuntur, in quibus operatur spiritus sanctus suis officijs. Primum enim exercet sua officia in catholica Ecclesia, quæ non suis uiribus ad cognitionem uerbi uenit, sed spiritu sancti præsidio uocata, congregata & sanctificata. Est igitur Ecclesia sancta, non propter propriam sanctitatem, quæ sanè nulla est, sed propter spiritum sanctificamem. Verum hic principali ad sanctificandum medio utitur uerbo, quod ubi est, ibi est spiritus sanctus.

Et ubi spiritus sanctus est, ibi est Ecclesia.

VNDE cognoscatur Ecclesia.

Ecclesia non est exposita humanis oculis. Nam si cerneretur, non opus esset, ut eam crederemus. Cognosci autem potest ex uerbo & sanctificatione spiritus sancti, quæ duo signa ubi sublata sunt, & maxime illorum effectus, qui sunt: solari, et erigere conscientias fide in Christum, ubi Ecclesia satanæ est & dissipationis, in qua regnat satan & pseudoprophete, quorum doctrinam sequitur intransigentia & perturbatio in conscientijs.

AVIBVS debeat iudicari Ecclesia, & regi:

Vt Ecclesia non cernitur humanis oculis, ita nec humano iudicio subiacet, quæ de re pulcherrimum exemplum habes in Helia, 3. Reg. 19. Cui respondit deus: Et dereliqui mihi septem millia uirorum, qui sua genua non incuruauerunt coram Baal. Verbum & spiritus sanctus solum sunt Ecclesiæ rectores, et quæ hi docent, seruanda sunt. Neque uerò docet spiritus sanctus diuersa à doctrina Christi, iuxta illud Ioan. 14. Hæc locutus sum uobis, apud uos manens, Paracletus autem ille, qui est spiritus sanctus, quem spiritum mittet pater nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia, quæcumque dixi uobis. Papa malignantis Ecclesiæ caput est & hypocritica: igitur pro arbitrio præscribit suæ ecclesiæ, quæ uult, etiam ea, quæ aperte sunt impia.

DE NOMINE Ecclesiæ.

Eccle-

CATECHISMVS

Ecclesia Latinis congregationem siue cœtum sonat. Et nomen accepit à spiritu sancto congregatore, non à Papa, cuius Ecclesia hypocritarum conciliabulum est, in quo tot sunt sectæ, quot membrorum capita. Hæc Ecclesia Papistica nomē habet à dissipatore Papa, qui dissipatas & turbulentas conscientias facit.

ECCLESIA non est alligata loco.

Ecclesia nulli certo loco est alligata, sicut ne spiritus sanctus rector Ecclesiæ, sed dispersa est per totam terrarum orbem. Ideo non Romæ est, aut alibi, sed simpliciter ubi prædicatur Verbum, quod est medium, per quod operatur spiritus sanctus.

Sanctorum communionem.

His uerbis exponit, quid sit Ecclesia, uidelicet sanctorum communio. Vocatur autem communio, quia in hac nulla est prærogatiua, in qua unus possit præ altero gloriari. Exempli gratia: In una ciuitate ex æquo omnes ciues, uno iure, iisdem legibus & statutis utuntur, pericula publica quoque habent communia, & si est quælibet as, si quæ priuilegia sunt, ijs omnibus æqualiter fruuntur, & quod omnium est maximum, in tanta officiorum diuersitate, non redduntur turbulentiores, quisque suo officio fortunaq; contentus.

Ita in Ecclesia comparatū est, in qua multa sunt membra unius corporis sine omni prærogatiua. Nam digitus idē in corpore ius habet, quod oculus, nisi quod oculus

maius officium sustinet. Utuntur unâ iisdem donis ac privilegijs omnia membra, quæ nūquam diuersitate officiorum offenduntur, quia nituntur ad eundem finem omnia.

Remissionem peccatorum.

Hic articulus coninet opera spiritus sancti, quæ operatur in sua Ecclesia, scilicet remissionem peccatorum, quam si iudicauero esse opus spiritus sancti, facile statuum satisfactionis merita, & indulgentias Papisticas uanas esse. Hunc articulum opponemus omnibus operum iustitiarum, & prostrati iacebunt. Porrò ut intelligamus modum huius operationis in remittendo peccato, incipiendum est à fide, quam donat spiritus sanctus, & hæc impetrat remissionem peccatorum.

Carnis resurrectionem.

Remissio peccatorum efficit nos filios dei, uerum uita eterna seu resurrectio ad æternam uitam, quamuis de eacerti sumus ex oblatione spiritus sancti, tamen non sequitur statim re ipsa possidenda, hoc est, ut Paulus ait, à facie ad faciem, nisi primum exuto mortali hoc corpore, exemplo Christi patiamur, et deiciamur in mortem, quæ quidem non est digna mortis uocabulo, sed potius larua quædam mortis est, quæ non nihil terret à longe, at non deuorat, quia aculeus illi sublatu est per Christum.

Et uitam æternam.

Postremus hic articulus finem seu scopum habet, ad quem tendunt omnes homines, uidelicet: ut post hanc uitam

CATECHISMVS

uitam alia potiamur, Apud philosophos & poetas uariarum extant de uita aeterna opiniones. Quidam simul animam cum corpore interire crediderunt. Et huius opinionis complures adhuc reperire licet in Italia. Nos qui uerbum habemus, certi sumus ex multis scripturae locis de uita aeterna, quae si non sequeretur, nescirem an esset inter omnes creaturas alia calamitosior homine. Et sane melius esset, ut ille ait, non nasci aut quam ocysimè mori. Quis uerò sit uita aeterna futura, ubiq; depingit eam scriptura, Apoc. 21. Cessabit luctus, et absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Esa. 65. Gaudium & exultatio in aeternum. Apoc. 21. Et ipsi populi eius, & exultatio deus cum eis &c. Describit uitam aeternam Petrus in cap. 3. Vanæ sunt speculationes humane de uita aeterna, quibus plerunque conferuntur caducæ uoluptates cum aeterno illo gaudio. Ideo et aeterna uita potius credenda est, quam humanis cogitationibus perscrutanda.

OBIECTIO. Quis conseruat nos ad uitam aeternam, ne recidamus à fide, quam sequitur uita aeterna?

RESPONSIO. Hoc facit spiritus, qui et uocat ad fidem & conseruat in fide, cui promissa est uita aeterna.

DE VERO usu tertiæ partis articulorum fidei.

Verè utuntur articulis fidei in tertia hac parte, qui credunt spiritum s. deum esse, cuius sunt officia; uocare ad Euangelij cognitionem, dare fidem, in ea conseruare, exponere Christum, & certificare conscientias de doctrina Christi.

FRASMI SARCE.

Christi. Item, qui credunt Spiritum sanctum hæc omnia in nobis operari, si ne nostris meritis aut uiribus. Itē, qui credunt sanctam Ecclesiam catholicam, quæ cum non sit oculis exposita, tamē reuera existentem, per Spiritum sanctificatam ad faciendum fructus Spiritus, & quod illa Ecclesia nulli sit certo loco alligata, sed per totum mundum diffusa, ubi cunq; prædicatur uerbum sincerum ac purum, cuius caput Christus unā cum rectore Spiritu sancto est. Item, qui intelligit Ecclesiam eam esse sanctorum communionem, in qua nulla prærogatiua est, sed in qua pij omnes donis & beneficijs Dei ex æquo utuntur omnes ad salutem. Inter illa uero beneficia ac dona proprium esse, remissionem peccatorum, quam in Ecclesia operatur Spiritus sanctus, in Christo Iesu. Postremo, qui credunt resurrectionem mortuorum ad uitam æternā.

DE ORATIONE

DOMINICA.

Diximus hætenus de maximo illo thesauro à Deo patre in Christo nobis proposito, quem Spiritus sancti opera intelligimus & suscipimus. Verū cum nullus alius thesaurus neq; preciosior, neq; maior existat, cū uel in cælo, tum in terris: Igitur oportet etiam quamplurimos esse, qui nobis eum uel clam suffurari cogitent, uel ui abripiant. Quare non minor erit cura, ut ille aut in re illa, parca tueri, quam acquirere. Sic enim comparatum

CATECHISMVS

esse uidemus, quòd quanto preciosiorem thesaurum quò
 possidet, tanto quoq; maiorem illi curam impendere, ita
 ut cum ipsis opibus ad crescant etiam curæ, iuxta com-
 mune prouerbiu: Quanto quis ditior est, tanto magis
 sollicitè uiuit. Ideo & nos uerbo Dei nunc diuites facti
 in omni agnitione & cognitione spiritali, summo stu-
 dio contendere debemus, ne satan tam a bona, nobis ne ce-
 rantibus quidem, subtrahat. Siquidem præ oculis cer-
 natur, ad quas insidias paratus sit ille, ut eueriat nobis
 uerbum, aut ad minus reddat auditores uerbi segnes, et
 oscitantes, ne eo, quo decet, studio prosequantur uer-
 bum, ut sic tandem postrema fiant peiora primis. At sciri
 dolendum est, nostram Germaniam tamò hodie thesau-
 ro donatam, nihil minus timere, quàm huius subtractionem.
 Fortassis occultius ludit satan ad inuersionem uerbi,
 ne ab omnibus eius doli cognoscatur. Verùm tanto prius
 dentius esset nobis agendum, quò liceret occulta illa tel-
 satanæ apprehendere, quæ non sunt hastæ aut machinæ
 & ideo hostiliores ac magis nociui. Regnum Papisticum
 non telis neq; bello instituit, sed pijs in speciem ceremoni-
 nijs. Eiusmodi dolos adhuc multos habet pater ille omnia
 nequitiæ, quibus conatur simplicitatem uerbi tollere,
 hinc oscitantia erga uerbum, hinc sectæ, hinc & aliam
 ma spiritalia, ultra humanum captû fortia, quæ ne ob-
 tineant tandem de nobis uictoriam, opus erit securitatem
capite

conuere, & ad seriam confugere orationem, quæ uel so-
la in his imminentijs periculis iuuare potest.

Porrò adhor abumur nos ad orationem, & deterre-
bunt à securitate, arma illa satanæ contra uerbum, quæ
hactenus uidimus, & sumus experti, proh dolor, in no-
stra Germania. Nam cum ex gratia dei, nostris his: empo-
ribus redisset uerbum sincerum, statim adortus est illud
satan, doctissimos quoq; in suo regno excitans, qui scri-
ptis renatum uerbum impugnarent. Sed cum hac uia nō
succederet, à pennis ad arma est progressus, quibus ma-
ximam illam cladem rusticorum excitauit. Et dū ne his
armis quicquam dignum in oppugnando uerbo dei effi-
ceret, cepit alia cudere in specie pia, quibus hodie utun-
tur complures, qui præ arrogantiæ spiritu dissipant Ec-
clesiam, eodem uerbo nobiscum utentes, tamen peruerso
ac corrupto intellectu, uerum nec his armis multum effe-
cit. Qui itaq; satan cum huc usq; tantis uelut usus sit, ut
uel uerbum simplex suspectum redderet, uel eradicare
prorsus, credamus itaq; talem hostem dormire? At sanè
non dormit, et si nos dormimus, obambulat sine dubio ut
leo rugiens, quærens quem deuoret. Idcirco statuendum
est, hostem satanam adhuc alia habere arma, quæ erunt
prædictis occulciora, & fortassis talia, quæ nos nunc cō-
temnumus, aut ad minus non timemus, qualia certò credo
hodie esse securitatis tela, cuius soror est ingratitude,
hæc ut sunt hodie frequentissima, ita mirabili, immo hor-

CATECHISMVS

ribili progressu sauciant ferè omnium hominum peccato-
 ra. Quantam fenestram credimus apertam ipsi securita-
 ti, dum alter alterum iudicat, damnat & reijcit præse-
 dum sine modo gloriamur de uicto et prostrato satana,
 dum utrisq; buccis confitemur ueritatem, interim uero
 tem eius factis denegantes, in summa securitate ac ingratu-
 tudine constituti? Dolendū est, filios huius seculi in sua
 generatione prudentiores esse filijs lucis. illi tempore pe-
 cis nullis non obicibus atq; seris obfirmant suos tempo-
 rales thesauros, quò ab incursionibus furū sine tuti. Nos
 uero tam is thesauris spiritualibus etiam ad summū usq;
 faciati, nulla præsidia, nulla munimenta nobis paramus
 quibus in necessitatis tempore uel uni hostiolo occurre-
 re liceret. Vnde certissimè conijcio hæc securitatis arma
 fore illa, quæ facessent nobis negocium in retinendo uer-
 bo, quod tollere hactenus nō potuit satan. Aut si retineat
 rimus, fortassis erit illud nobis, non in salutem, sed in tes-
 timonium tantum, quod in extremo die accusabit nos se-
 curitatis, & ingratitude nostræ. Facile etiam ferre po-
 test satan, ut prædicetur uerbū, modo non in salutem

DE ARMIS CHRISTIANO

rum contra furem satanam.

Satan, ut ostensum est satis, machinatur nobis firmiter
 uerbi, qui cum spiritus est, externis armis pelli non po-
 test. Vt autem habeamus thesaurū, tutum ab insidijs satanæ,
 næ, cōfugiendum erit ad armaturā dei, quā cudit Paulus

ad Ephe. 6. cap. vt simus circumcincti circa lumbos no-
stros baltheo per puritatem, & induti thorace iustitiæ,
& calceati pedibus, assumpto scuto fidei, quo possimus
omnia iacula satanæ ignita excipere, in omni deprecæ-
tione & obsecratione orantes in omni tempore in spiri-
tu, & ad hoc ipsum uigilantes, cum omni sedulitate &
deprecatione pro omnibus sanctis. Inter hæc arma uide-
mus orationem præcipuam esse. Et Christus ad hanc
confugit in extremis. Item dicit hoc genus demoniorum
non posse eijci, nisi ieiunio ac deprecatione, id est, ora-
tione seria ac ieiuna. Concludo itaq; non esse aliud præ-
sidius præsidium contra furem satanam, ad conseruan-
dum uerbum, quàm ipsam orationem, ancoram & asy-
lum nostrum.

Q V V R iuuent dicta arma contra satanam?

Orationes nostræ non ualerent per se coràm deo, nec
tantum uirtutis aut præsidij conferrent cõtra satanam,
nisi uerbum Christi accederet, quo iubet nos orare, cui
si quis fedit, certò exauditur. Dicit enim: Petite, & da-
bitur uobis. Immo deus delectatur nostra oratione, iuxta
illud: Inuoca me in die tribulationis, & ego exaudiam
te. Item: Si me inuocaueris, honorificabis me. Vbi inter
cætera obseruandum est, quòd deus pro honore ducat
sui inuocationem.

DE MAIESTATE & excellentia orationis.

Neq; in cælo neq; in terra maius opus est ipsa oratio-

CATECHISMVS

no, nō quia ego oro, sed propter promissionem, qua pollicitus est deus inuocantibus eum exauditionem. Hac oratione omnes pij ab initio mundi semper sumi usi in periculis. Et Christus ipse in horrore mortis constitutus, ad nullum humanum præsidium confugit, certi o scilicet deum patrem sola oratione delectari.

DE SCALA orationis.

Necessitas urget orare, præceptū dei iubet. Promissio certior nos facit de exauditione. Fides impetrat per-

DE OCCASIONE orandi.

Et ne quis de orandi occasione diu secum deliberandi sciendum est, quenque apud se orandi occasionem semper habere præsentem. Nemo enim adeo omnino ex parte felix est, qui non aliqua necessitate prematur. Si uero quis ita est felix, ut opus non habeat pro se orare, uertit oculos ad mundum, et pro illius impietate orat, ne blasphemet Verbum, ne deum nesciat sanctum dei nomen, ne persequatur pios. Et cum nesciat an agat ferias, quod licet ceat sibi Verbum aut tollere, aut deprauare, aut audire res Verbi segnes reddere; ideo nunquam de orandi occasiones.

RATIO CVR deus procrastinet exauditionem.

Procrastinatio exauditionis nō fit sine causa. Quem admodum enim prudens pater infanti filio non statim dat pecuniam, quia per ætatem ignorat adhuc usum pecuniae.

curie: Ita & deus nouit oportunitatem temporis, quod
 dare debet, idq; nostro magno atque incredibili commo-
 do. Quare deo non est præscribendum exauditionis tem-
 pus, sed facta petitione, in summa patientia expectan-
 dum. Huc spectant loci in scripturis: Semper orate, Ec-
 clesi. 18. & Luc. 18. Instate obsecrationi, ad Collo. 4. Ora-
 te sine intermissione. 1. Thessa. 5. Vigilate in orationibus
 1. Pet. 4. Orate assidue. Iacob. 5.

DE GESTIBVS orationis, & quomodo
 orandum.

Paulus orantes, 1. ad Timoth. 2. uult habere manus
 puras, absque ira & disceptatione, hoc est, quod Chri-
 stus loquitur Matth. 5. Itaq; si obtuleris murus tuum ad
 fratrem, & illic recordatus fueris & c. Vbi Christus recon-
 ciliationem proximi præponit suo honori, quod certissi-
 mum signum est, eam orationem placere deo, quæ sit ex
 animo erga fratrem seu proximū quieto. Puras manus
 subinde uocant propheta, manus non inquinatas sangui-
 ne, ponentes pro renum effectum pro causis.

Apostolus gestum orationi addit, uidelicet ut sustolla-
 mus manus, qui gestus signū est internæ fiduciæ ad deū,
 quæ certò credimus assecuturos nos, quod petimus.

ORATIO NON est certo loco alliganda.

Locus non commendat orationem, neq; plus ualet ora-
 tio uel in templo uel in alio loco facta. Siquidem nec pe-
 ricula, quæ cogunt orare, uno aliquo certo loco occu-

CATECHISMVS

runt. Neq; amplius ualet oratio, è ueteri Testamento de-
 cer sita, quam lege coacti seruabam iudæi. Nam qui sub
 Euangelio sumus, scimus illud tempus iam uenisse, de
 quo loquebatur Christus Samaritanæ mulierculæ, lo-
 4. Sed uenit hora, & nunc est, quãdo ueri adoratores
 adorabunt patrem in spiritu et ueritate, neque in monte
 hoc, neq; Hierosolymis &c.

DE A B V S V orationis apud Papiſtas.

Satan sub regno Papiſtico uſum orationis tantum ſu-
 ſtulit, interim permisit orationis uerba manere, & fecit
 ex oratione opus operatum, ut quanto quis ſæpius mu-
 muraret uerba orationis, tanto plus præmij mereretur.
 Quæ opinio tandem peperit nobis inuocationem ſan-
 ctorum, & ſic oratio, quæ ad ſolum deum perimebat
 ad ſanctos etiam abire cœpit. Stultiſſimum foret apud
 homines, ſi quis regalibus titulis ſalutaret ruſticum.
 Quantam credemus nos ſtultitiam eſſe, orationem uſum
 deo conuenientem, ad ſanctos quoq; tranſferre? Eſt præ-
 terea orationem tranſferre ad ſanctos, prauare deam ſuo
 honore, quem cū creaturis non uult habere communem.

OBIECTIO. ſi quis in mundo uel principum
 loqui uoluerit, non faciet hoc, niſi per patronos ſeu in-
 terceſſores, quare igitur magis hoc coram tanta maiſte-
 ſte faciendum eſt, quæ eſt deus?

RESPONSIO. Quamquam multa reſponſa hic
 adduci poſſint, tamen diuo Ambroſio obiectionem illam
 dilucet

diluendam relinquimus. Hic in hunc modum scribit in
 primum cap. ad Roma. Alia est ratio cum Imperatore
 aut principe aliquo, qui tantum homines sunt: Alia quo
 que ratio cum deo est, in quem nihil humani cadit.

DE ABVS V orationis apud nos ho-
 die, qui audimus Verbum,

Nos qui hodie audimus Verbum, scimus ex gratia
 dei, quid sit uere orare. Verum frigidissime & rarissi-
 me oramus. Olim male orabatur, propter malum oratio-
 nis intellectum. Nunc cum uere orare nouimus, fit, quod
 ferè nemo oret. Quare utrinque peccatur. Ast orandum
 erit, modo uelimus nostrum thesaurum cognitæ uerita-
 tis ab archifure satana saluum.

DE DISCRIMINE inter orandum
 & murmurandum.

Aliud est orare, aliud est murmurare, siue obiter tan-
 tum sine omni adfectu uerba orationis recensere. Orare
 est ex necessitate fide aliquid petere, sub certa spe, idque
 propter promissionem dei de exauditione factam. Mur-
 murare uerba & diabolus nouit. Hoc est, sine omni fru-
 ctu orare, & est peccatum contra secundum præce-
 ptum: Non assumes nomen domini dei tui in uanum. Il-
 lud est cum fructu orare, & est seruare secundum præ-
 ceptum de inuocando nomine dei.

DE INSTITVTORE orationis Dominicæ.

Orationis, quam uocant Dominicam, autor est Chri-

CATECHISMVS

stus, quæ uoluit nos proponere deo patri sub suo nomine, omnes aduersitates, quæ nobis contingere possunt in hac uita, tam corporales, quàm spirituales.

Pater noster.

Salutationis uerba hæc sunt, sicut & humano more solemus plerunque salutare eos, quos cupimus conuere & alloqui. Sunt autem hæc uerba plena consolationis, quæ inuitam nos, & erigunt humanum animum ad orandum. Quis enim aliàs non deterreretur ab oratione, si hic deitatis aut maiestatis appellationibus effectus Christus? Pater uocatur deus ab effectu, quod non potest non adfieri periculis filij, & iuuare illum, sit etiam periculum quantum uis magnum.

Qui es in cœlis.

Vel quia das cœlestia, uel quia non humano more das, uel quia potens es dare quæ uis. Commendant hæc nobis omnipotentiam dei. Si enim deus homo esset, fortassis dubitandum foret de exauditione. Discernitur & his uerbis pater deus ab humanis patribus.

Sanctificetur nomen tuum.

Prima est hæc petitio in oratione Dominica, et merito etiã. Nam qui primũ quærunt regnũ dei, illis necessario ex promissione Christi, omnia necessaria contingunt. Mundus in hac petitione contrarium ludit, et primum quærit opes. Iuxta uulgarem poëtæ querelam: O ciues riuus, quærenda pecunia primum est. Virtus post nam

mos &c. Hinc nec mirum est, & si sæpius tertius hæ-
res, relicta à parentibus bona non possideat. Si quidem
deus non benedicit bonis, neglecto Verbo, partis. Et
ibi benedictio domini non est, ibi oportet, ut cumula-
tissime quæq; diuitiæ pessum eant.

Q V I D S I T sanctificare nomen dei.

Sanctificare nomen dei, est uerbum dei magnifice-
re, purè & libenter audire, probè meditari & secundū
illud piè uiuere. Hodie magnam habemus huius petiti-
onis occasionem, quia nullibi non blasphemijs oneratur
nomen dei. Prophetæ & sancti omnes hac petitione ma-
ximè sunt delectati, ut sanctificaretur nomen dei, non
tunquam promissionibus, nonnunquam minis eò trahen-
tes populum, ut disceret nomen dei sanctificare. Spectat
huc aliquot psalmi, qui nobis uerbi auctoritatem com-
mendant, ut vs. una cum 22. sequentibus psalmis, in
quibus sanctificat uerè nomen seu uerbum dei Dauid:
præcipuè ex psalmis sum hæ sententiæ: Beati immacu-
lari in uia, qui ambulam in lege domini. Beati qui scrutan-
tur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.
Viam ueritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus.
Viuifica me secundum uerbum tuum.
Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.
Et ne auferas de ore meo uerbum ueritatis usquequaq;
Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.
In æternum domine uerbum tuum permanet.

Quomodo

CATECHISMVS

Quomodo dilexi legem tuam domine, tota die meditatio mea est.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua.

Lucerna pedibus meis uerbum tuum.

Adueniat regnum tuum.

Secunda hæc petitio orat pro aduentu regni dei, in qua simul petimus & confitemur. Petimus id aduenire quod abest. Et confitemur id reuera abesse, quod petimus. Nam si regnum dei aduenire debet, certum est illud nos non habere, imò in alio regno uersari. Hoc autem regnum satanæ regnum esse oportet, quia præter hæc duo non sunt alia regna. Quare cum oramus regnum dei aduenire, petimus eripi è regno satanæ, & collocari in regno dei. Est autem regnum dei ipsa Ecclesia, uerbo dei ornata, in qua regnat deus per uerbum, & quod nos regnare in ea efficit. Oramus itaque hac petitione pro filii progressu ac intellectu uerbi in Ecclesia. Tuum, emphaticum habet. Siquidem cum hoc regno nihil commercij est, neque satanæ neque mundo.

Fiat uoluntas tua sicut in cælo & in terra.

Quo regnum dei commodius ad nos ueniat, e: regnum satanæ cedat, oportet, ut in omnibus rebus fiat uoluntas dei, nostraq; supprimatur. Et sicut in regno satanæ permittimus illi, ut in nobis regnet pro arbitrio, ita & in hoc regno permittendum est deo, ut in nobis regnet pro uoluntate. Hoc autem concedere deo, non est in uiribus nostris.

nostris: Ideo orandus est deus. Fit uerò uoluntas dei, quando nos ita subijcimus deo, ut credamus omnia siue bona siue aduersa, quæ nobis in regno dei accidere possunt, beneuola dei uoluntate contingere.

EPILOGVS ad præcedentes petitiones.

Hæ tres petitiones, utcunque iam expositæ, nostræ salutis summam continēt, nec quicquam ita scire refert, ac has ipsas. Sunt enim quodammodo causæ, ex quibus habent reliquæ quicquid habent. Sequentes petitiones ad corporis sustentationem magis respiciunt.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Hac petitione pro corporis uictu oramus, qui per se quidem uenit etiam non quæsitus, modò regnum dei apprehendamus. Qui enim potest fame perire, qui uerbū habet, propter quod largitur deus uictum, sæpe ubi etiã non est occasio parandi uictus? Exemplo Israël, quos deus propter uerbum suum saturauit in solitudine, tum quidem, quando nihil minus cogitabant futurum. Sortita uerò est pulchro ordine hæc petitio locum, post spiritualium rerum petitiones, in certissimum signum, eos fame perire non posse, qui amplectuntur uerbū, qui sunt in regno dei, qui cum omni subiectione sanctificant nomen dei, iuxta illud: Primum quærite regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijciemur uobis. Item David inquit: Psalm. 36. Puer fui & consenui, nec uidi iustum

GATECHISMVS

frum derelictum, aut semen eius quærens panem.

DE IVDICIO mundi in hac petitione.

Hæc petitio mandati iudicio stultissima est. Hic enim in hunc modum argumentatur: Si laborauiro, habeo quod edam. Et qui hoc argumento ducuntur, non opus habent, quod orent pro corporis sustentatione, non opus qui ex laboribus uictum habere possunt. Quod iudicium mundi apertissimè ostendit, mundum non orare pro uictu, sed eo in communi uti cum pijs, sicut in rebus quis creaturis omnibus facit, quas deus solum in uisum fidelium creauit, qui norunt & sciunt pro eis orandum esse, & fruendum illis cum gratiarum actione.

Rectius igitur pijs agunt, qui damnant labores suos præ benedictione domini, quam solam credunt uictum dare. Alioqui etiam quid opus fuisse, hanc petitionem pro uictu inseruisse Christum orationi, si uictus esset nostris laboribus?

ARGUMENTVM, quòd uictus non sit
è nostris laboribus

Si uictus esset è laboribus nostris, sequeretur, nos tempore famis æque habere uictum posse, atq; alto tempore cum abundant frumenta. Verum contrariū experiri quòd labores nostri parum aut nihil possunt, quando deus permittit fruges tempestatum iniuria interire, unde uidemus terram nostris laboribus non respondere. In causa uero est, quia deus non addit suam benedictionem

nem, quæ sola facit crescere omnia. Ita iubet Deus Adam
 Gene. 3. querere uictum in sudore uultus sui. Ne tamen
 credat se panem ex suo labore acquisiturum, addit; ter
 ræ spinas & tribulos germinabit tibi &c.

OBIECTIO. Si uictus non datur propter labores: Er
 cessabimus laborare, & expectabimus uictum à deo?

RESPONSIO. Deus laborare nos uult, ideo ius-
 sit Adam laborare, sed non ut laboribus suis uictum
 acciperet. Sic enim labores essent causæ uictus. Igitur sibi
 necessario haberem effectum, ipsam sustentationem cor-
 poris, etiam sine benedictione domini. Contrarium supra
 ostendimus. Laborandum uerò est auicularum more, iu-
 le canando suum officium faciunt, ad quod sunt à deo
 creatæ, nihil sollicitæ de uictu, & dum uolant, forte re-
 perit, quod edât. Ita & nos laborare debemus, ad quod
 dei præcepto sumus adligati, inde laborum nostrorum
 benedictionem è manu domini expectantes, qui aperit
 manum suam, & implet omne animal benedictione. Qui
 autem uellet sine labore à deo expectare uictum, is ten-
 taret deum, dum cuperet foueri contra ordinationem
 dei, qua ordinauit laborem. Panis hic significat quic-
 quid pertinet ad sustentandum corpus. Nec opus est pa-
 lem escam, cum de hac esca satis agunt præcedentes pei-
 tiones. Quotidianum et hodie, uoces, prohibent curâ ui-
 uere. Nam sufficit sua diei afflictio, hoc est, satis est labo-
 rare

CATECHISMVS

rare per diem non angietiam. Siquidem in posterum factum per offeretur occasio parandi uictus, & si nos non fuerimus solliciti.

Et dimitte nobis debita nostra.

Hæc petitio in uniuersum damnat nos peccatores. Si enim non essemus peccatores, quorsum attinisset hanc orationem adiecisse Christum? Reliquia igitur in nobis hærent peccatorum, donec hic uiuimus. Ideo etiam credendus est deus, ne peccata impuet nobis, sed condonet per sua misericordia.

Sicut & nos dimittimus.

Quia nos cupimus remitti nobis peccata, igitur & proximo sua peccata condonare debemus, quod si fecerimus, erit illud certissimum signum, & deum nobis condonasse nostra peccata. Non quia nos remisimus, sed ut inde certo discamus nostram remissionem factam esse à deo.

Et ne nos inducas in tentationem.

Sexta hæc petitio petit, ne deus sciat nos à ueri uerbo intellectu recidere ad falsam ac impiam doctrinam. Tum enim cum sumus in regno dei, omnem fiduciam in deum reijciemus, seruientes in omnibus proximo, condonando illi errores, & ferendo eius infirmitates. Tum inquam primum exurgit satan atq; mundus, & facessunt nobis negotium. Et quis iam posset in tantis tentationibus persistere? Ideo orandus est deus, ne permittat nos à syncretitate Verbi abstrahi ullis periculis, aut tentationibus.

Sed libera nos à malo.

In Græco est: ἀλλὰ ῥῆσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶ πονηρῶ.
 Est autem πονηρία malitia, seu nequitia, quæ non ita sta-
 tim est omnibus nota. Quare oramus hac petitione, ut de-
 us liberet nos etiam ab illis malis, quæ non intelligimus es-
 se mala, et det nobis iudicium, ne specie boni decipiamur
 aut abstrahamur à uero uerbo. Multa enim arbitramur
 nos mala esse, quæ non sunt mala: E contra, multa iudica-
 mus bona esse, quæ tamen sunt mala. Sic quis non iudica-
 uit Papatum esse uerū dei regnum? Quis iudicat pestem
 esse rem bonam?

Quoniam tuum est regnum &c.

Causam adijcit à facili, q. d. Christus, deum omnia hæc
 præstare posse. Siquidem eius imperio subiecta sunt om-
 nia: Ergo & potens est omnia præstare.

DE SIGNIS SEV SACRAMENTIS.

Duo sunt frequentissima media, per quæ à princi-
 pio mūdi egit deus cū hominibus, uidelicet, per
 uerbū et per signa. Illud nudū ac simplex propositum,
 ipsissima quidē est ueritas, cui merito fideri habere debe-
 remus. Sed cum tāta sit humanæ naturæ imbecillitas, q̄
 humanis uiribus impossibile sit, simplici ac nudo uerbo
 credere: Igitur nostra infirmitate motus Deus, signa uer-
 bo adiecit, quò sic mutua quadam uerbi & signorū con-
 herentia, duceremur ad fidem erga promissiones dei fir-

CATECHISMVS

*nam. Vfus uero est Deus signis, non semper, sed in maxi-
 mis rebus, & rerum maximarum promissionibus, uelur
 ti in foedere de promisso Christo, in quo erant bene dicitur
 de omnes generationes terræ. Huic foederi uerbis atque
 promissionibus inito addidit circumcisionem. Item libe-
 raturus deus filios Israël à tyrannide Pharaonis, Moysi si-
 gna dedit, & ut ipse confirmetur, & ut alij facilius ei
 crederent. Item, deus ducens Israël in terram Chanan
 ipsi uerbo & columnam & nubem addit. Sic dimicanti
 Israël, Nume. 10. tubæ signa adijcit, ne diffideret de pres-
 sentia dei. Et quia in nouo Testamento magnæ promissi-
 ones extant in Christo de remissione peccatorum. Quæ
 propter & his promissionibus accesserunt duo signa
 scilicet, signum baptismatis, & signum altaris.*

*Porro & quia nos omnes homines sumus, sine dubio
 eidem infirmitati obnoxij, qua patres ueteris Testamenti
 præditi fuerunt: Idcirco ut eam aliquantulū pelleremus,
 signorum institutione nobis uoluit mederi Christus, sine
 non aliam ob causam, nisi ut illis fidem nostram erga pro-
 missiones dei excitarem, confirmarem & pronocua-
 remus, certi in cordibus nostris, ut quoties accederemus
 ad sacramenta, remitti nobis omnia peccata nostra, pro-
 pter fidem in Christum. Quam fidem habere, est digni
 accedere ad sacramenta, ad quæ suscipienda nulla opera
 nos digna facere possunt, quæ tantum externæ quædam
 discipline sunt, nullo modo tamen negligendæ, ne acced-*

dat ad signa, tanquam sus ad stabulum. Et sic remittuntur nobis circa sacramenta omnia peccata nostra, propter fidem, tanquam in promissiones signis additas, non quia aqua baptizamur, non quia edimus & bibimus, sed quia credimus uerbis Christi.

Accessurus itaq; ad sacramenta duo tibi consideranda ueniunt. Primum, i. sa. ceremonia, seu signum, quod aliud nihil facit, nisi moueat te de promissionibus dei, te. stetur de beneuola dei erga te uoluntate, exerceat ac moueat cor ad credendum, erigat animum fide, & conseruet aliquo modo à dubitatione. Deinde promissio est consideranda, tanquam finalis signorum causa, propter quã instituta sunt signa.

DE APPELLATIONIBVS SIGNORUM, seu sacramentorum.

Signa alij sacramenta uocant, alij notas, alij tesserat, alij sigilla, alij symbola, alij signa sacramentalia, Græci uero σφραγίδες.

DEFINITIO signorum seu sacrament.

Sacramenta sunt signa, admonentia nos de promissionibus dei, simulq; testantia de beneuola dei uoluntate, ad excitandam ac confirmandam fidem instituta.

QVAM late patet signum seu sac.

Signa seu sacramenta omnia ea dicuntur, quæ annexas habent promissiones, ut oratio, afflictio, elemosinæ, matrimonium, magistratus &c. Proprie noui Testamenti

CATECHISMVS

duo sunt signa, baptismus & eucharistia. Sub baptismi
comprehendi potest absolutio, quæ spectat ad poenitentia
tes. Est enim baptismus signum poenitentia.

CAVSÆ signorum seu sacramentorum.
Noui Testamenti signa instituit ipse Christus. Occasi
onem dedit nostra infirmitas, ut supra et Augustinus dicit.
Homo autem peccatum uidebat deum, intelligebat, & illi
debat. Post peccatum homo deum capere non potest, nisi
si medio aliquo adiutus.

EFFECTVS signorum seu sacrament.
Qui usum signorum intelligit, is facile colligere potest
test illorum effectus. Sunt autem hi:

Admonere de promissionibus Dei.
Testari de diuina erga nos uoluntate.
Exercere ac mouere cor ad credendum promissionibus dei.
Erigere pro in temptatione ad fidem.
Esse confessionis signa, quibus confitemur nos esse Christi
Esse signa gratiarum actionis.
Esse allegorias & symbola bonorum morum, inuitantia
ad seruiendum proximo, & ad mutandam uitam.

PROPOSITIONES DE VERO VSU
& contrarijs signorum seu sacramentorum.

PRIMA.

Signa sunt notæ ad excitandam fidem & comouend
ciendum cor ad credendum institute.

Secunda.

Sicut sensus mouentur à suis obiectis ad externū effectum, ita signa mouent cor ad credendum.

Tertia.

Signorum institutor est Deus: Ergo his aliquid addere, uel adimere est peccatum.

Quarta.

Vnus & principalis signorum usus est, testari de beneuolā Dei uoluntate erga nos, & excitare in nobis fidē.

Quinta.

Nec obstat spiritus sanctus, qui est præcipua fidei causa. Nam uerbum medium est, per quod mouet spiritus sanctus corda ad credendum, & causa unā cum spiritu sancto ipsius fidei. Et quia signum nihil aliud est, teste Augustino, quā uisibile uerbum: Igitur unā cum spiritu sancto cor ad credendum excitat.

Sexta.

Errant, qui asserunt signa tantum esse notas professionis seu discretionis, quibus Christiani à non Christianis discernantur.

Septima.

Errant Anabaptistæ, qui fingunt signa tantum bonorum morum, seu nouæ uitæ symbola esse.

Octaua.

Errant scholastici, qui ex opere operato signa iustificationis scribunt. Nam ut uerbum nihil prodest sine fide, ita

CATECHISMVS

nec signa sine fide profum ad iustitiam.

Nona.

Errant Scholastici, in sacramentorum septenariomero, cum quia septem tantum faciunt, tum quia inter hæc quædã recensent, quæ cum non habent additas promissiones, abhorrent à sacramenti appellatione.

Decima.

Errant Enthusiastæ, qui dicunt spiritum sanctum sufficere, & nihil opus esse sacramentis in Ecclesia.

Vndecima.

Errant, qui adorant ac uenerantur signa pro idolis aut superstitiose. Im erim non prohibetur reuerentia aut modestia erga sacramenta, cum illis uteris.

Duodecima.

Errant, qui uerba signorum, quibus signa instituta sunt, uel torquent, uel remotò interpretantur. Contra quos sic scribit Aurelius: Satius est premi incognitis, sed utilibus signis, quàm inutiliter ea interpretando, quæ erroris ceruicem inferere.

Decimatertia.

Errant Donatistæ, & reliqui heretici, qui negant sacramenta tractari posse etiam à malis. Huic errori respondet Augustinus ad Crescentium Grammaticum.

Decima quarta.

Errant, qui signa ligant à nostras additiones, & qui docent ea reiteranda esse, uel quia non credimus, quia

quia nihil dignitatis à nobis attulimus. De hoc errore
uide Augustinum in libro de baptismo: & habetur de
Conse. dist. 4. Canone, sicut in sacramentis.

DE BAPTISMO.

Baptismus primum est signum, quod in Christiani-
simo occurrit, quo tanquam certo quodam medio initia-
mur ad Rempublicam Christianam, in qua est remissio
peccatorum, quæ et sola facit, quòd hoc signum pro no-
ui Testamenti sacramento recipimus. In æ enim proban-
tur noui Testamenti signa, quando nobis id annunciant,
quod Euangelium nobis offert, uidelicet lætum de re-
missione peccatorum nūcium. Et hoc nomine ait Petrus
Actu. 2. Resipiscite, & baptizetur unusquisque sub no-
mine Christi, ad remissionem peccatorum. Hic est ille ba-
ptismus, quem scriptura lauacrum regenerationis appel-
lat, quo non externi corporis sordes abluuntur, sed quo
fit, ut puram conscientiam accipiamus coram deo. Hinc
Petrus 1. Ep. ca. 3. non dubitat baptismum pactum bonæ
conscientiæ erga deum appellare, quo certi sumus deum
nobis placatum esse.

Hæc considerãda hic sunt præter nudū signum. Qui
autem nudum signum tantum respicit, ille non potest nõ
in hoc sacramento impingere, illud contemnere, tan-
dem & rejicere illud prorsus, tanquam inutile signum.
Sed quo nobis maiestas, ac excellentia huius signi magis
innotescat, quæ & debet omnibus notissima esse, ideo

CATECHISMVS

de hoc signo methodum instituat, quo habeamus remedia, quibus nos cōsolemur aduersus uilitatem baptismi.

DEFINITIO baptismi.

Est uerò baptismus signum, ex aqua ad remissionem peccatorum, ab ipso Christo institutum, admonens simul nos de beneuola dei erga nos uoluntate, & firmissimum perhibens testimonium, quòd sumus filij dei, conditi ad nouam uitam.

CAUSAE.

Longinquæ & propinquæ sunt: Verbum, aqua, minister, baptizandus, fideiussores, Christus institutor est. Humana fragilitas dedit occasionem. Forma baptizandi extat Mat. ultimo: Euntes docete omnes gētes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti.

PARTES.

Vnus est baptismus, de quo hic loquimur, scilicet baptismus aquæ.

EFFECTVS seu officia.

Effectus baptismi proprius, est remissio peccatorum. Marci ultimo: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, hoc est, habebit remissionem peccatorum, inquit illud: Actor. 2. Resipiscite, et baptizetur unusquisque in remissionem peccatorum sub nomine Christi. Præter hunc effectum, alios complures habet baptismus, qui ex prædicto effectu, & cognatis rebus profluunt, ut Esse signum, quòd sumus liberati à diabolo &c. Esse

Esse signum translationis nostræ è regno satanæ, in regnum Christi.

Esse signum quòd sumus reconciliati deo.

Testari de beneuola dei erga nos uoluntate.

Exercere ac mouere cor ad credendum, quoties recordamur baptismi, aut meditamur usum eius.

Testari nos esse Christianos ac cõiuratos Christo milites.

Testari nos esse ad fluctus periculorum natos.

Testari nos mori debere per totam uitam à peccatis, & nouos homines resurgere debere ad iustitiam, & uitam æternam, ad Roma. 6.

Quicumque baptizati sumus, in mortem Christi baptizati sumus &c.

Et quemadmodum excitatus est Christus, sic et nos in nouitate uitæ ambulemus.

ADMONITIO ad baptizatos.

Inter confitendum, dum & de signis admonentur conscientie, ualde prodest effectus baptismi hominibus inculcare, quò & erigant animos ad fidem, & simul sciant, in quem usum sint baptizati. Qua institutione doctiores etiam reddentur confitentes, ad uerum usum eius charistie intelligendum.

Optime fili, tu uenis ad me, ut ego te instituam, & consolet de uerbo dei. Scias itaque non esse commodiorum instituendi ac consolandi uiam, nisi ut ipse in memoriam reuocet te baptizatum esse, hoc est, remissionem peccatorum.

CATECHISMVS

eatorum accepisse, iniisse cum deo fœdus, liberatum te
 esse à satana, morte, & peccato, reconciliatum deo. Ver
 rum in hunc finem, ne amplius seruires peccato, sed in
 nouitate uitæ ambulares. Quæ omnia bona in baptismo
 semel suscepta, durant per totam uitam. Siquidem Euan
 gelium resipiscentibus addicit ignoscenciam. Licet tu
 nunc propter uaria peccata fide fragus atque perfidus fa
 ctus sis, tamen non despondebis animum. At potius bap
 tismatis signo eriges cor ad credendum, quòd is deus qui
 tecum semel pactum inijt, uelit te resipiscenciam de nouo in
 gratiam recipere, tamen ea conditione, ut uitam in ma
 lius mutes. Est enim receptionis finis, ad bona opera
 præstanda, iuxta illud ad Ephe. 2. Nam dei signum tuum
 sumus, conditi ad bona opera in Christo Iesu. Quoties
 itaque accedit ad te satan, ut tentet te ad mala, illi resis
 stes fortiter, admonitus sine illarum rerum, quæ tibi in
 baptismo cõtingerunt: Nimirũ, quòd in hoc baptizatus
 sis, quò nouam uitam instituas. Et quia non semper præ
 semes habes, qui aperto Verbo te solentur, ipse igitur in
 manus suscipies effectus baptismi, & solaberis te. Primò
 quòd baptizatus, semel omnium peccatorum remissionem
 acceperis, quòd à satana, & morte liberatus sis, quòd è
 regno tenebrarum exieris in regnum Christi, quòd deo
 acceptus atq; reconciliatus factus sis, non quidè ad bre
 ue tempus, aut ad unum, aut ad alterum annum, sed per
 petuò, tantum ut resipiscas, et ad nouam uitam resurgas.

PROPOSITIONES de uero baptismi
usu, & eius contrarijs.

Prima.

Ratio humana, cum externum baptismi opus considerat tantum, non potest se sustinere, quin offendatur uilitate baptismi, & illum tanquam inutilem, atque non necessarium iudicet.

Secunda.

Sed non mirū est, humanā rationem offendi uilitate baptismi, quia per se neq; uidet, neque intelligit opera dei.

Tertia.

Qui ducuntur rationis iudicio, & contemnunt baptismum, neq; necessarium iudicant, illi cōtemnunt atq; cōtumelia afficiunt Christum, cuius opus est baptismus.

Quarta.

Contemptores baptismi inde contemnendi occasionem accipiunt, quia dicunt Verbum & fidem ex Verbo conceptam, ad imperandam remissionem peccatorum sufficere.

Quinta.

Hi contemptores præiudicant Christo, neque causas instituti baptismi expenunt, neque media, quibus uoluit Christus mederi humane fragilitati. Ac postquam sic uisum est Christo, suo Verbo etiam signum addere, idq; propter maximas causas, temeritatis est, institutum baptismi reprehendere.

Sexta

CATECHISMVS

Sexta.

Sic satis fuisset Abrahamæ uerbum de futuro semine, cui
& credidit Abraham, tamen præter uerbum & illud
iam creditum, postea addidit deus circūcisionem. Quod
obsecro de causa? Num in uanum aut nihilum? Id quod
sanè nemo dicet. Sed ut haberet Abraham certum diuinae
uoluntatis erga se signum, quòd esset acceptus deo.
Deinde ut haberet certum fidei signaculum, quo fidem
suam subinde renouaret atque erigeret.

Septima.

Christus inquit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit,
saluus erit. Item: Ite & docete omnes gentes, baptizate
eos in nomine patris, filij, & spiritus sancti: Igitur
præter uerbum, requiritur & baptismus.

Octaua.

Nec baptismus diuersus est à uerbo, modo uerum
sit Augustini dictum: Sacramentum est uisibile uerbum:
Hoc incurrit in aures: ille in oculos eodem effectum, ad
excitandum cor ad credendum.

Nona.

Uerbum, aqua, minister, baptizandus & fidei iustorum
res, constituunt baptismum. Quaedam ut principales
quaedam ut remotiores causæ.

Decima.

Aqua per se est simpliciter aqua, sed accedente uerbo,
fit baptismus, iuxta Augustinum: Accedat uerbum

ad elementum, et fiet sacramentum. Item super Ioannem:
 Verbo baptisma consecratur, detrahe Verbum, & quid
 est aqua, nisi aqua.

Vndecima.

Ministri baptismi, & si per se sunt increduli, prophā
 ni, & tanto sacramento indigni, tamen baptismo per ta
 les personas nihil detrahitur. Sed baptismus ualet pro
 pter præsentiam principalium causarum. Ideo August.
 de unico baptismo, lib. 6. Non est aqua prophana aut
 adultera, supra quam nomen dei inuocatur, etiamsi a
 prophanis & adulteris inuocetur. Quia nec ipsa creatu
 ra est, nec ipsum nomen adulterum. Idem super Ioannem
 tractatu 6. Baptismus talis est, qualis ille est, in cuius po
 testate est, non qualis ille est, per cuius ministerium da
 tur. Vide eundem contra Crescentium Grammaticum.

Duodecima.

Si baptismus per incredulos uel prophanos ministros
 tractatus non ualeret, sequeretur incredulitatem homi
 num posse euertere, aut impedire opus Christi, id uerō
 dicere impium est, & honori Christi indecorum.

Decimatertia.

Baptizandus idoneus est, ad suscipiendum bap
 tismum in omni ætate. Quia regnum Christi non uenit
 cum obseruatione: igitur neque baptismus, qui est pars
 regni Christi.

Decimaquarta.

Neque.

CATECHISMVS

Neque decedit baptismo quicquam ex dignitate vel indignitate fideiussorum, modo hi postea ad ueram pietatem instruantur pueros, quorum nomine coram deo in baptismo constiterunt. De quibus Augustinus sic dicit in sermone post Pascha, qui incipit: hodiernus dies. Et habetur de Conse. Distinctio. 4. Vos ante. Vos ante omnia tam mulieres, quam uiri, qui liberos in baptismo suscepistis, moro, ut cognoscatis uos fideiussores apud deum extitisse pro illis: ideoque semper admodum uere eos, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, ante omnia symbolum & orationem Dominicam uos ipsi tenete, & illis, quos suscepistis de sacro fonte, ostendite.

Decima quinta.

Verissima est baptizandi forma: baptizare in nomine patris, filij, & spiritus sancti, Matth. ultimo. Zacharias ad Bonifacium Episcopum non perfectos Christianos adserit, qui in nomine patris, & filij, & spiritus sancti non sunt baptizati.

OBIECTIO. At legitur in Act. Apostolorum, discipulos tantum sub nomine Christi baptizasse.

RESPONSIO. Ambrosius respondet in hunc modum: Per nomen Christi tota trinitas intelligitur. Nam cum Christus dicitur, intelligitur et pater, quo unctus est, & ipse, qui unctus est, & per quem unctus est. Item Nicolaus Papa, ad consulta Bulgarorum inquit: A quodam Iudeo

In deo multos baptizatos adseritis, et quid inde agendū sit, consulitis. Hi profectō, si in nomine sanctę trinitatis, vel in nomine Christi, sicut in Actis legitur, baptizati sunt, unum enim idemq; est, ut exponit Ambrosius.

Decima sexta.

De multiplicatione immersionis nihil certi potest doceri, cum de illa non habemus expressum uerbum dei. Gregorius Leādro Episcopo, de Conse. distm. 4. sic scribit: De trina immersione baptismatis nihil uerius respondere potest, quā quod ipsi sensistis, quia in una fide nihil officit sanctę Ecclesię consuetudo diuersa. Nos autem quod tertio mergimus, triduanę sepulturę sacramenta significamus, & dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduanı temporis exprimitur.

Decima septima.

In necessitate liberum est cuique baptizare. August. ad Fortunatum. In necessitate cum Episcopi aut Presbyteri, aut alij ministrorum non inueniuntur, & urget periculum eius qui petit, ne sine isto sacramento hanc uitam finiatur, etiam laicos solere dare sacramentum, audimus. Articulus de necessitate conclusus est in Concilio Carthaginensi quinto, testibus his uerbis: Mulier quāuis sancta, nō pręsumat baptizare, nisi cōgente necessitate.

Decima octaua.

Nam quemadmodum uerbum ex æquo ad omnes pertinet, ita quoque baptismus.

CATECHISMVS

Decimanona.

At ut non omnes prædicant Verbum publicè in Ecclesia, sic etiam non omnibus permissum est baptizare, quo omnia bono ordine fiât, nisi necessitas diuersum suat. (deci.)

Vicesima.

Baptismus non ualet extra Ecclesiam ad salutem animæ. Est autem Ecclesia, ubi uerbum dei est. August. ad Petrum diaconum. 1. Quæst. 1. Firmissime tene, et nullatenus dubita extra Ecclesiam baptizatos, si ad Ecclesiam non redierint, baptismo sibi cumulare perniciem. Tanta enim ualet Ecclesiasticæ societatis communitio ad salutem, ut baptismo non saluetur, quum ibi non datur, ubi oportet ut detur. Idem ad Orosium lib. 2. Quamuis uerbum baptisma sit hæreticorum, & eorum scilicet, qui in nomine patris, & filij, & spiritus sancti &c.

Vicesima prima.

Baptizati ab hæreticis, ubi conuersi fuerint ad Ecclesiam, non sunt rebaptizandi. Beda: Siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus, quisque in sanctæ trinitatis confessione baptizatus, non debet ille à bonis catholicis rebaptizari.

Vicesima secunda.

Remissio peccatorum, æterna beatitudo, uita, iustitia, & similes effectus, baptismum sequuntur propter fidem, & non propter aquam.

Vicesima tertia.

Adulti fidem habere possunt ex audito uerbo, quo im-
petrant effectus baptismi. Infantes fidem ex audito uer-
bo habere non possunt: ideo oportet, propter aliud acci-
piani effectus baptismi, uel propter fidem infusi uam, quã
Deus infundit paruulis, uel quia Deus infantes facit sibi
aptos ad accipiendos effectus, baptismo annexos, iuxta il-
lud: Tu perfecisti laudem tuã in infantibus, uel quia Chri-
stus recipit paruulos in uulnas, Marc. 10. Sed de his copio-
sissime infra, contra Anabaptistas.

Vicesima quarta.

Fides non est de substantia baptismi: igitur baptismus
ualet, siue adsit fides, siue non adsit, neq; debet reiterari.
Vide Augustinũ in lib. de baptismo, & habetur de Con-
sec. distm. 4. Sicut in sacramentis. Et infra recitata leges
Augustini uerba.

Vicesima quinta.

Tollitur in baptismo peccati originalis reatus, sed ita,
ut materiale, hoc est, concupiscencia maneat, ad hãc mor-
tificandam donatur nobis Spiritus sanctus in baptismo,
qui incipit mortificare concupiscenciam, & creat in no-
bis novos motus.

Vicesima sexta.

Baptismus est signum mortificationis & submersio-
nis ueteris Adami, ad Rom. 6. Igitur noua uita post bap-
tisma, & in baptismo auspicianda est.

Vicesima septima.

CATECHISMVS

Nova illa uita non tantum consistit in carnis regeneratione, sed in renouatione spiritus, ut simul & animo & corpore puri simus.

Vicesima octaua.

Et quia baptizati non statim morimur, debemus uide-
re co baptismatis signo solari nos aduersus omnes tentatio-
nes, satanae, peccati, mortis, mundi &c. Tum tandem ex-
erunt se effectus baptismi, qui sunt: exercere ac nauem
cor ad firmiter credendum Deo, testari nos esse ad flu-
etius periculorum natos.

Vicesima nona.

Vt in omnibus operibus Dei studeat humana ratio
ceremonijs & externis cultibus illustriora reddere, in
& in baptisinate fecit.

Tricesima.

Ceremoniae circa baptismum, humane adinventionem
sunt, quae addidit humana ratio, postquam uilitate bap-
tismi fuit offensa.

Tricesima prima.

Verū ceremoniae sine uerbo Dei institutae, omitti pos-
sunt sine scrupulo conscientiae, aut seruari, si non sunt im-
pie.

Tricesima secunda.

Opera Dei semper & ubiq; serio accipienda & tra-
ctanda sunt: Quare leuitatem damnamus, qua utuntur
personae, quae ad baptismum uocantur.

Tricesima tertia.

Leuitatem facile deseret, qui perpendet, quã seruum
Dei opus sit baptismus, quem Deus miraculose confirma-
uit, ita ut se aperirent cœli, & spiritus sanctus se e cœlo
demitteret, Matth. 3.

Tricesima quarta.

Quidam delectati commodis baptismi sæpius reba-
ptizari uolunt, ut sic sæpius acquirant remissionem pec-
catorum & æternam beatitudinem.

Tricesima quinta.

Sed quia diuersum suadet Ecclesia, item circumstan-
tiæ scripturæ, exempla et Christianorum scripta: ideo ba-
ptisimum reiterare non licet. Quamuis interim usus ba-
ptisimi duret per totam uitam.

Tricesima sexta.

Quòd autem sæpius utimur sacramento altaris, hoc
facimus ex libertate huic signo annexa: Quotiescunque
biberitis &c.

Tricesima septima.

Infantes, qui propter necessitatem domi baptizantur,
nō sunt rebaptizandi. Ratio est, quia baptismus ex æquo
ad omnes Christianos pertinet. Verũ q̄ nō omnes bap-
tizamus, boni ordinis gratia fit, qui in necessitate frangi
potest.

Tricesima octaua.

Ne tamen aliquid desiderari possit in infantibus do-
mi baptizatis, ubi superstites manserint, ad templum dese-
rantur, ut ibi super eos oratur, atq; precibus cōmenden-
tur Deo.

CATECHISMVS

Tricesima nona.

Pueri nondum in mundum nati, baptizari non debent. Nemo enim spiritali regeneratione renasci potest per baptismum, qui nondum est natus. Augustinus ad *Dardanum*: Non potest quisquam renasci, qui nondum natus est. Item *Isidorus*, & habetur de conse. *distinct.* 4. *Qui in maternis* &c. Qui in maternis sunt uteris, ideo cum matre baptizari non possunt, quia qui natus adhuc non est secundum *Adam*, secundum *Christum* regenerari non potest. Neq; enim dici in eum potest regeneratio, quem generatio non præcessit.

Quadragesima.

Errant, qui diffiniunt baptismum tantum esse professionis signum.

Quadragesima prima.

Errant, qui baptismum dicunt tantum esse bonorum morum symbolum.

Quadragesima secunda.

Errant, qui baptismum negant cum *Seleucianis*.

Quadragesima tertia.

Errant, qui cum *Enthusiasticis* spiritum sanctum sufficere asserunt, neq; opus esse baptismo in Ecclesia.

Quadragesima quarta.

Errant, qui asserunt toties de nouo baptizandos esse homines, quoties relabuntur in peccatum.

Quadragesima quinta.

Errant

Errant, qui lapsis post baptismum negant remissionē
peccatorum, quem errorem acerrimē impugnat Augu-
stinus lib. 3. de uera & falsa pœnitentia.

Quadragesima sexta.

Errant, qui asserunt baptismum tollere in nobis natura-
lem concupiscentiam.

Quadragesima septima.

Errant, qui sentiunt in baptismo tantum reatum tola-
ri, non pœnam.

Quadragesima octaua.

Errant, qui dicunt baptismum corruptis ac titubanti-
bus uerbis factum, esse reiterandum.

Quadragesima nona.

Errant, qui Papisticas ceremonias baptismo additas,
sub peccato conscientie requirunt.

Quinquagesima.

Errant, qui negant infantes baptizandos esse. De quo
errore uide sequentia, ubi soluuntur Anabaptistarū ar-
gumenta, & simul probatur baptismus paruulorum.

ARGUMENTA ANA-

BAPTISTARVM CONTRA

baptisma paruulorum.

PRIMUM.

Non est expressum mandatum in scripturis de baptis-
mo paruulorum: Ergo paruuli non sunt baptizandi.

CATECHISMVS

Secundum.

Fides debet præcedere baptismum, Marci ultimo. Qui crediderit &c. Pueri autem non possunt credere, quia non audiunt: Est enim fides ex auditu: Ergo &c.

Tertium.

Baptismus, est signum mortificationis & regenerationis. Pueri uero non possunt regenerari & mortificari: Ergo &c.

Quartum.

Pueri non possunt pactum inire cum deo in baptismo, & baptismus requirit pactum: Ergo &c.

Quintum.

Interrogatio articulorum fidei, præcedere debet baptismum. Pueri interrogati de articulis, non possunt respondere: Ergo &c. Addunt hoc argumentum ex decreto, distinct. 4. de consecrat. paragr. 1.

Sextum.

Baptizandi per quadraginta dies catechizabantur ante baptismum de trinitate. Paruuli autem catechizari non possunt: Ergo &c. Extat hoc argumentum apud Hieronymum, in tertio dialogo contra Pelagianos.

Septimum.

Cyprianus sentit baptismum ab hæreticis susceptum nihil ualere. Papistæ, à quibus baptizati sunt hæretici paruuli, fuerunt hæretici: Ergo &c.

Octauum.

Acta apostolorum ubique testantur, adultos fuisse baptizatos & nullos infantes, idem testatur tota scriptura: Ergo & cetera.

RESPONSIO AD SINGULA

argumenta.

AD primum.

Quod non habemus mandatum expressum in scripturis, de baptismo paruulorum, quantum ad uerba attinet, uerum est: At Christus inquit, Matth. ultimo: Baptizate omnes gentes & c. hoc est, omnis ætatis homines. Est q̄ hoc mandatum uniuersale, propter signum uniuersalitatis omnes & c. Porro si baptizandi tantum essent paruuli, ubi ad duodecimum annum peruenirent, sicut scribunt Anabaptistæ, sequeretur, uerbum dei uenire cum obseruatione. Siquidem cuius pars, ut puta baptismus, ligaretur ad circumstantiam seu obseruationem certi tēporis. Hoc autem dicere impium est, posteaquam Christus ait: Regnum meum non uenit cum obseruatione & c.

AD secundum.

Fides non est de substantia baptismi, sed sunt tantum de eius substantia: uerbum, mandatum, & aqua. Valeret itaq; baptismus, siue adsit fides, siue nō, modo prædictæ res de substantia non absint. Teste etiam Augustino in lib. de baptismo, & habetur de consec. distinct. 4. paragraph. Non interest & c. ubi sic ait: Non interest eis sacramenti integritate tractatur & sanctitate, quid

CATECHISMVS

credat, aut quasi imbutus sit fide, qui accipit sacramen-
 tum. Interest quidem plurimum, sed ad salutis viam, id
 quod nos clarius dicimus, ut impetrentur effectus bap-
 ptismi &c. Sed nihil interest ad sacramenti quæstionē.
 Ex his aperte uides, ualere baptismum, et si non adest fi-
 des, quare fides non est sufficiens causa, propter quam
 baptismus reiterari debet.

OBJECTION. At inquires, effectus baptismi, hoc
 est, remissio peccatorum, non impetratur, nisi fide &c.

RESPONSIO. Hoc uerum est. Adulti fidem
 ex auditu habere possunt, qua impetrant remissionē pec-
 catorum. Paruuli uerò fidem ex auditu habere non pos-
 sunt. Vnde igitur quæso, accipiunt hi remissionem pecc-
 atorū? Respondeo: Certum est, sine fide non contingere
 peccatorū remissionem. Quapropter dicendum est,
 Deum parare sibi paruulos, illis dare fidem, illos recipere
 in gratiam, non propter hoc uel illud, uel quia nihil
 possunt, sed sicut scriptum est: Tu perfecisti laudem in
 infantibus etc. Si ille perficit, quid requiris de paruulis?
 Et ideo sunt paruuli in regno cœlorū, hoc est, in gratia,
 quia Christus in ulnas recepit, Marc. 10. Nō quia ipsi ali-
 quid adferūt. Huc Ambrosius respexisse uidetur, cū in-
 quit: Gratia dei in baptismo non requirit gemitum aut
 planctum, uel aliquod opus, sed omnia gratis donat.

Item, fides donum spiritus sancti est, quod non minus
 paruulis, quàm adultis dare potest. Item, Marc. ultimo
 capite

sapite, non loquitur de ordine aut tēpore baptismi, quid
 precedat aut sequatur baptismum, sed loquitur de fide
 apprehendende effectum baptismi, hoc est, remissionem
 peccatorum, sicut inquit: saluus erit, non ait: oportet
 hoc uel illud adferas, ut certus sit baptismus &c.

AD Tertium.

Maior huius argumenti nascitur ex sufficienti signo
 rum definitione. Si enim sacramenta essent tantum si-
 gna nostrorum morum aut operum, maior esset uera.
 At principaliter sacramentum baptismi, est signum uo-
 luntatis diuinæ & promissionis erga nos. Præterea ma-
 ior neganda est, quia Anabaptistæ malè intelligunt mor-
 tificationis & uiuificationis uocabula: Nimirum uo-
 cantes id mortificari et regenerari, abnegare se, propria
 & proluxa confessione, eaq; publica, coniugem ac libe-
 ros deserere, item bona sua, diuagari per orbem. Que
 quidem ex mortificatione & regeneratione adserere,
 quid hoc aliud est, quàm ex diuinis rebus, atque adeò ex
 donis spiritus sancti, propria opera, in nostris uiribus
 posita, cōstituere? Verum scriptura aliter de his rebus do-
 cet. Faciens ex mortificatione & regeneratione, non no-
 strum opus, sed spiritus sancti, cuius dona ad nullas cir-
 cūstantias neque temporis, neque locorum, neque per-
 sonarum adligantur, qui non minus potenter potest in
 paruulis exercere suam potentiam, mortificando atque
 regenerando, ac in adultis.

CATECHISMVS

AD quartum.

Et hoc argumentum est falsum. Nam pactum quod inicitur in baptismo, nos non inimus cum deo, sed deus nobiscum inicit, dum recipit nos in gratiam & sœdus. Et nescitur hic error ex male intellecta uoce pacti, ac illius actoris ignorantia.

AD Quintum.

Maior de adultis intelligi debet, & est solum argumentum. Quanquam & eo referri possit interrogatio articuloꝝ fidei, quòd hi legi debeant inter baptizandum, an equam immergantur pueri.

AD Sextum.

Solutio huius argumenti patet, si maiorem ad adultos pertraxeris.

AD Septimum.

Non refert quales sint personæ, qui baptizant, modo forma baptismi non desit, uidelicet, ut baptizetur puer, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Quid de indignitate ministrorum sentiendum sit, satis explicat August. de unico baptismo, libro 6. super Ioannem tractatu quinto, & habetur distinctio. 4. de Consec.

AD Octauum.

Mos scripturæ perpetuus est, ut aduultorum mentionem faciat, neglectis paruulis, ut est uidere ubiq; cum sit turbarum computatio. Quanquam & familias baptizatas legimus, quæ ex etymologia uocabuli, ne possint quidem

quidem sine liberis aut pueris esse integræ.

ARGVMENTA PRO BAPTISMO
paruulorum.

Primum.

Vniuersale mandatum habemus de baptizandis omnibus gentibus, hoc est, omnis ætatis hominibus. Ratio est, quia mandatum Christi, ut pars regni cælorum non alligatur ad circumsantias, alioqui ueniret regnum dei cum obseruatione.

Minor.

Paruuli nostri sunt gentes: hæc per se patet.

Conclusio.

Ergo paruuli nostri sunt baptizandi.

Secundum.

Baptismus tantum non ualet extra Ecclesiam, teste Augusti, ad Petrum diaconum, .i. quæstion. item ad Oratorium lib. 2. (Ecclesia.

Ergo nostrorum paruulorum baptismus ualet, quia fit in

Tertium.

Gratia dei omnibus hominibus promittitur, est enim promissio uniuersalis.

Baptismus est signum gratiæ:

Ergo baptismus omnibus hominibus promittitur.

Minor liquet ex definitione baptismi, qui est signum gratiæ, seu certum fœdus remissionis peccatorum.

Quartum.

Baptis

CATECHISMVS

Baptismus omnibus hominibus permittitur,
Paruuli sunt homines:
Ergo & ad paruulos pertinet baptismus.

Quintum.

Gratia dei ad nullas circumstantias ligari debet.
Baptismus est signum gratiæ.
Ergo nec baptismus ad ulla circumstantias ligari debet.
Maior patet ex loco Matth. Regnum dei seu gratia dei
non uenit cum obseruatione.
Minor aperta est ex definitione baptismi.
Malè igitur faciunt Anabaptistæ, qui uolunt baptismum
protrahi usque ad 12. annum.

Sextum.

Deus nemini negat suam gratiam.
Baptismus est signum gratiæ:
Ergo baptismus nemini negari debet.
Argumentum ualet à toto ad partem.

Septimum.

Infantes Iudæorum portabantur ad circumcisionem
nescientes uerbi dei, neque ualentes audire de sceleris
gratiæ: Ergo & nostri infantes ad baptismum deferri de-
bent, & si non audiant aut intelligant uerbum. Argu-
mentum ualet propter similitudinem baptismi, et circum-
cisionis. Nam utrunque signum, est signum gratiæ.

OBIECTIO. At Iudæi mandatum habebant de
parualis circumcidendis.

RESPONSIO. Et nos uniuersale mandatum habemus de baptizandis omnibus gentibus, hoc est, omnis etatis hominibus.

OBIECTIO. Qua autoritate exponis omnes gentes, pro omnis etatis hominibus?

RESPONSIO. Hoc facio autoritate scripture, quæ docet regnum dei non uenire cum obseruatione. Si uerò paruuli excluduntur à baptismo, uenit cum obseruatione.

Ligatur enim ad tempus. Aut igitur concedetis, ò uocales Anabaptistæ, infantes baptizandos esse, aut dicetis, regnum dei uenire cum obseruatione.

Octauum.

Christus increpat Apostolos, Marci 10. Quia uolentibus pueros à Christo, seu à regno dei arcere. Ergo et nos merito increpamus Anabaptistas, qui infantes à parte huius regni, scilicet à baptismo repellunt.

Nonum.

Infantia seu inscitia non obseruerunt paruulis sub circuncisione. Ergo nec infantia ac inscitia nostris obesse potest sub baptismo. Imò Christus indignabatur Apostolis, uolentibus arcere pueros à Christo propter inscitiam.

Decimum.

Ridiculum est, uniuersalem dicere gratiam, et baptismum particularem facere.

CATECHISMVS

OBJECTION. *vel ideo non sunt baptizandi infantes, quia non possunt impetrare effectus baptismi, uel quia inscij sunt, uel quia non credunt, uel quia non sunt in gratia dei.*

RESPONSORIA argumenta.

Circumcisio fuit signum gratiæ.

Infames sunt circumcisi:

Ergo ad infames & gratia pertinet.

ALIVD.

Baptismus est signum gratiæ.

Paruuli baptizantur:

Ergo paruuli sunt in gratia.

ALIVD.

Infantes sunt in regno cælorum, Matih. 19.

Ergo sunt in gratia dei. Quia gratia pars est regni cælorum.

ALIVD.

Hieremias infantes ab Herode occidendos martyres uocat, cap. 31.

Ergo infames sunt in gratia dei. Quia infames propter Christum fuerunt occisi.

ALIVD.

Christus benedixit paruulis, sicut testatur Marcus.

Benedicere est fauere & bene uelle.

Ergo Christus fauet & bene uult paruulis.

ALIVD.

Deus laudatur ex ore infantium, Psalm. 8.

Ergo

Ergo infantes sunt in gratia dei.

APPENDIX.

Loquimur autem hic de paruulis, qui non sunt extra Ecclesiam, neque fugit nos illatio Anabaptistarum ex precedentibus argumentis: Ergo & Turcarum paruuli sunt in gratia dei, quia sunt infantes.

ARGUMENTA, quæ probant infantes posse impetrare effectus baptismi.

Primum.

Circumcisi infantes accipiebant effectus baptismi propter promissionem, initum à deo fœdus, et propter præsentiam Verbi:

Ergo nostri paruuli baptizati remissionem peccatorum in baptismo accipiunt, non propter opera propria, sed propter prædictas causas.

Secundum.

Paruuli sunt in regno cœlorum, quia Christus suscepit eos, quia Christus in ulnas amplectitur, Matthæi decimo octauo. Marc. decimo.

Ergo & nostri infantes accipiunt effectus baptismi, hoc est, remissionem peccatorum, uitam & iustitiam, non quia ipsi aliquid adferunt, sed quia à Christo suscipimur, sed quia Christus in ulnas amplectitur.

Tertium.

Deus perficit laudē in infantibus, sicut canit David: Ergo ut infantes impetrent effectus baptismi et ut re-

cipiant

CATECHISMVS

accipiuntur in gratiam, non fit propter hoc uel illud, sed
ex mera dei misericordia.

OBIECTIO. At remissio peccatorum, effectus
baptismi, non nisi fide accipitur?

RESPONSIO. Quoniam satis esset ostendisse
paruulos posse impetrare effectus baptismi, propter pro-
missionem, presentiam uerbi, & alias causas, quia deus
perficit in infantibus suam laudem, quia ipse recipit in
gratiam, tamen ut per omnia satisfacere uisus contumacia
bus, libuit hæc adijcere argumenta:

Primum.

Nemo potest esse in regno cœlorum, nisi credat.

Infantes sunt in regno cœlorum:

Ergo infantes credunt.

Maior patet ex 11. ad Hebræos, sine fide impossibile
est Deo placere. Est autem placere Deo, esse in re-
gno cœlorum.

Minor aperta est ex 18. & 10. cap. Matth. & Marc.

Aliud.

Effectus baptismi impetrantur fide.

Infantes accipiunt effectus baptismi:

Ergo infantes credunt.

Maior per se certa est, quia remissio peccatorum effe-
ctus baptismi, non nisi fide accipitur, quæ ex eundem
uerba promittentis Christi: Itē & baptizate omnes gen-
tes, qui crediderit, & baptizatus fuerit, hoc est, qui ba-
ptizatus fuerit.

quod si fide acceperit, aut qui uerbis baptismo annexis crediderit, saluus erit, id est, habebit remissionem peccatorum. Infantes accipere remissionem peccatorum, ut minor habet, seu effectum baptismi, ex superioribus liquet.

ALIVD.

Infantes non possunt habere fidem ex uerbo audito: Ergo oportet illos habere aliam fidem, quam eam, que est ex predicato uerbo, ultra capacitatem humanæ rationis. Amecedens non eget probatione. Consequens ne hoc quidem in dubium uocari potest.

OBIECTIO. Qualem igitur fidem habent?

RESPONSIO. Eam fidem, qua præparat sibi deus paruulos iuxta beneplacitum suum. Est etiã fides donum spiritus sancti, quod nõ minus infancibus largiri potest, quam adultis. Et eo libentius paruulis, quia Deus, sicut aperti superiores loci testantur, delectatur infancibus, non propter inscitiam, aut quia nihil faciunt, aut quia multa præstabunt aliquando, sed propter suam misericordiam, qua suscipit ignorantes pueros, exemplo circumcisorum.

ARGUMENTA CONTRA

rebaptizationem.

PRIMUM.

Paruuli eosdem baptismi effectus accipere possunt, et adulti: igitur non sunt rebaptizandi. Amecedens manifestum est ex superioribus.

CATECHISMVS

Consequens nemo infringet, nisi stultus plane sit, ut puta qui uelit producere in pueritiam, aut adolescentiam, ad quod possit in infania accipi.

Secundum.

Baptismus efficax est propter uerbum, mandatum & aquæ presentiam, tanquam principales causas: Igitur non debet reiterari.

Argumentum ualet à sufficiente causa.

Tertium.

Hactenus baptizarunt omnes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti:

Ergo sic baptizati non debent rebaptizari.

Argumentum ualet à forma baptismi præscripta à Christo.

Quartum.

Si propter incredulitatem essent rebaptizandi paruuli, sequeretur nostram incredulitatem posse fallere & inane reddere mandatum & uerbum Christi. At nostra incredulitas non tollit mandatum & uerbum Christi.

Ergo baptismus non est iterandus.

Prima pars uera est, ex tertio cap. ad Rom.

Num incredulitas illorum, fidem Dei faciet irritam? ubi sit.

Quintum.

Sicut uerbum Dei manet certum apud incredulos, ita & baptismus, pars uerbi, certus manet apud incredulos.

OBIECTIO. At propter fidem ex auditu, debet reiterari

reiterari baptismus? **RESPONSIO.** Non. Si quidem fides non est necessaria causa, quantum ad certitudinem baptismi, ibi sufficium hæc principales causæ: Verbum, mandatum, & aqua, uel Augustino testante in libro de baptismo, & habetur de consecratione, distincti one quarta, Parag. Non interest &c. Non interest cum de sacramento integritate tractatur, aut sanctitate, quid credat, aut quali fide imbutus sit, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum, sed ad salutis uitam, sed nihil interest ad sacramenti questionem.

ET IBIDEM.

Manifestum est, fieri posse, ut fides non integra, integrum maneat sacramentum baptismi. Verum ad impetrandum effectus baptismi, requiritur in adultis fides ex auditu, id quod uocat Augustinus: ad salutis uiam necessaria est fides. Cum infātib; diuersa est ratio, qui impetrare possunt remissionem peccatorum annexam baptismi, uel quia deus recipit eos in gratiam, uel quia imputat fidem, uel quia ipse parat sibi infāntes iuxta placitum suum, ut supra: Tu perfecisti &c.

RATIONES PATRVM, CVR

sint baptizandi paruuli.

Origenes in 6. cap. ad Roman. inquit: Itaq; & Ecclesia ab apostolis traditionem accepit, etiam paruulis dare baptismum,

CATECHISMVS

Sciebant enim illi, quibus secreta diuinorum mysteri-
orum commissa sunt, quod essent in omnibus genuinae
sordes peccati, quæ per aquam & spiritum aboleri de-
berent. Origenes uixit post natum Christum 235. Cypri-
anus scribit in Concilio quodam damnatam fuisse opinio-
nem cuiusdam, qui infantes ante octauum diem uolebat
baptizare. Censuit enim synodus paruulos baptizandos
esse, & non obseruare oportere præscriptum tempus oc-
tauæ diei.

Augustinus de baptismo contra Donatistas, lib. 4. de
de baptismo paruulorum: Quod uniuersa tenet Ecclesia
nec concilijs institutum est, sed semper retentum est, non
nisi apostolica autoritate traditum rectissimè creditur.

Hieronymus contra Pelagianos, obiter incidens in ba-
ptismum paruulorum, satis arduas causas adducit, quare
paruuli non debent arceri à baptismo.

Augustinus in lib. de baptismo, & habetur distin. 4.
de consecrat. parag. Quum pro & c. Monet diligenter,
ut patrocinium pro paruulis suscipiamus, & eo libentius
us, quoniam pro se respondere non possunt. Augustinus
de baptismo paruulorum, & habetur de consecra. disti.
quarta. Filius & c.

Etiam paruuli baptizati inter credentes reputantur
propter uirtutem, & offerentium responsionem.

I B I D E M.

Paruuli fideles rectè uocantur, qui fidem per uerba
& facta

stantium quodammodo confitentur, & per eorundem
verba diabolo & mundo renunciant.

Augustinus de libero arbitrio lib. 3. Quia in re pie sa-
tis creditur prodesse paruulo fidem eorum, à quibus cō-
secrandus offertur, & cum commendat autoritas Eccle-
siae &c.

Augustinus de poenitentia, & habetur de consecra-
tione, distinct. 4. Parag. Omnis qui &c. Liberat paruus
los ab illa regeneratione, ad quam adligant eos anaba-
ptistae.

AN IN NECESSITATE QUI-
uis baptizare possit.

De hac questione uide Augustinum ad Fortunatum,
&c. Et habetur de consec. distinct. 4. In necessitate.

Item Concilium Carthaginense permisit omnibus ex
utroque sexu hominibus baptizare in necessitate.

AN EXTRA ECCLESIAM
ualeat baptismus.

Vide Augustinum ad Petrum diaconum, 1. 4. Et
ad Orosium lib. 2.

AN NONDUM NATI BAPTI-

zandi sint, aut qui parte aliqua adhuc
hereant in utero matris.

Augustinus ad Dardanum de Iohanne Baptista: Non
potest quisquam renasci, qui nōdum natus est. Item huc
spectat locus Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua &
spiritu &c.

CATECHISMVS
DE COENA DOMINI.

Quam nos hanc cœnam domini appellamus, alij aliter uocant, quidam *συναξίς*, hoc est, communem cœnam, quidam *ευχαριστία*, qua gratias agimus deo pro beneficijs, quidam uaticũ, quod decedentibus uatici loco sit. Sed nihil interest, qua appellatione dicatur, modo nos usum intelligamus, qui potissimum cõsistit in effectu huius sacramenti, hoc est, in remissione peccatorum, e quo effectu cognoscitur hoc signum esse Testamenti noui sacra-
mentum. Et potest hæc cœna propter institutionis uerba, merito communis quædã summa dici totius Euan-
gelij. Quicquid enim Euangelium continet, latè fuscõs dispersum, hoc signum paucis in se comprehendit. Nam hæc summa est Euangelij, Christum suum corpus pro nobis dedisse, et suum sanguinem pro nobis effudisse. Et cum alioqui indocilis plebecula non facillè queat cõstitu-
ti, ut paucis suæ salutis summam addiscat. Quapropter methodus ex hoc sacramento colligi debet, quæ sepe est repetenda, donec uel ex huius signi uerbis red-
dant imperitiores suæ redemptionis certas causas.

DEFINITIO cœnæ dominicæ.

COENA dominica est, in qua porrigitur nobis ue-
rum corpus, et uerus sanguis domini nostri iesu Chris-
ti, sub pane et uino manducandũ, et bibendum, ab ipsa
Christo instituta, ut per fidem in hæc uerba promittenti
Chri

Christi: quod pro uobis datur, & effunditur in remissionem peccatorum, habeamus cōdonationem omnium delictorum, uitam & iustitiam, quæ bona in hoc continentur, ut sicut deus gratis remittit mihi mea peccata in filio suo unigenito, quem pro me tradidit: Ita uicissim ego gratis beneficiam proximo meo. Hæc definitio ab omni parte absolutissima est.

CAUSAE materiales.

Materiales sunt causæ, corpus, sanguis, panis et uinū.

CAUSAE formales.

Manducare & bibere.

CAUSAE efficientes.

Christus institutor, cui adijcitur & Verbum, iuxta illud: Accedat Verbum ad elementum &c.

CAUSAE effectuales.

Habere remissionem peccatorum, uita et iustitia sunt res cognatæ.

ALII SVNT huius sacramenti effectus.

- Admonere nos de promissionibus dei.
- Testari de beneuola dei uoluntate erga nos.
- Testari Christum in nobis habitare.
- Esse signum placati dei.
- Excitare.
- Confirmare fidem.
- Elicere.
- Adhortari ad mutuam charitatem.

CATECHISMVS

Adhortari ad bene operandum, ne rursus polluantur
fra corpora iam coniuncta corpori Christi.
Ostendere nos esse Christianos, cum accedimus ad hanc
Coenam. Hortari ad gratiarum actiones.

ADHORTATIO ad communicaturos.

Optime fili, quia cupis sacramentum altaris sumere: Scias igitur, hoc sacramentum pro infirmis conscientijs & peccatoribus esse institutum, ut haberent infirmi peccatores, quo consolarentur se contra peccata, mortem & satanam. Quare cum tu confiteris te esse peccatorem, atq; adeo talem, qui sentis te consolatione opus habere: Iam igitur ex parte talis es, qualem te requirit hoc sacramentum. Ne tamen credas hoc satis esse, confiteri te peccatorem: oportet etiam te credere promissioni huius sacramenti annexæ, in qua promittit Christus gratuitam peccatorum tuorum remissionem, vitam & iustitiam. Quæ firmiter credere, est dignè accedere ad hoc sacramentum: Nam remissio peccatorum, vita & iustitia non sequuntur te, quia edis aut bibis corpus & sanguinem Iesu Christi, sed quia credis in hæc uerba: Quod datur & effunditur pro uobis in remissionem peccatorum, quæ est ipsissimus & proprius fructus, quem accipimus hoc sacramento. Præter hunc potissimum fructum, qui est remissio peccatorum, admonet te hoc sacramentum mutua charitatis, ut sic diligas proximum tuum, idq; gratis, sicut Christus dilexit te, tua causa mortem ferens. Præterea

ea, quia hoc signo iungeris corpori Christi sancto atque
 impolluto, admonet te hoc sacramētum, ut incipias bene
 operari, neq; post hac corpus tuum polluas peccatis, &
 sic defœdes corpus Christi. Ostendis porrò, communi-
 catione huius sacramenti te Christianū, qui diligis Ver-
 bum ex animo. Qui enim sacramenta negligit, is neque
 Verbum multum curat. Siquidem sacramenta sunt pars
 Verbi. Postremò, quia in hoc sacramento accipis re-
 missionem peccatorum, uitam & iustitiam, maxima qui-
 dem bona: Ideo monet te hoc sacramentum, ut uicissim
 gratias sis erga tanta bona. Vnde à ueteribus theologis
 hæc cœna dicta est *ἰσχυρισία*.

PROPOSITIONES DE SACRAMEN-
 to altaris, quæ explicant uerum usum huius sacra-
 menti, & simul ostendunt contraria.

1 Adferimus in hoc sacramento, sub pane et uino por-
 rigit nobis uerum corpus, & uerum sanguinem domini
 nostri Iesu Christi.

2 Qui respicit externum huius sacramenti signum,
 neglecto verbo, & mandato instituentis Christi, is faci-
 le offenditur uilitate huius signi, neque credere potest,
 uerum corpus & uerum sanguinem domini nostri Iesu
 Christi, sub pane & uino nobis porrigi.

3 Ut est humanæ naturæ impossibile, credere cœlū et
 terram creatam esse per Verbum. Ita quoq; impossibile est
 humanæ naturæ, credere sub pane et uino porrigi nobis

CATECHISMVS

uerū corpus, et uerum sanguinē dñi nostri Iesu Christi.
 4 Qui dicit se humana ratione capere non posse, sub
 pane & uino porrigi nobis uerum corpus et sanguinem
 domini nostri Iesu Christi, is uerè dicit. Siquidem huma-
 naratio tantum ea capit atque intelligit, quæ oculis uide-
 ri, & manibus palpari possunt.

5 Nullus scripturæ locus proferrī potest, qui clarè te-
 stetur, corpus & sanguinem Christi, non porrigi nobis in
 sacramento altaris, uel qui cogat uerba cœnæ interpre-
 tari allegoricè.

6 Allegoriam in cœna domini peperit absurditas
 quæ impingit tantum in iudicium rationis.

7 Quod si hæc satis firma causa esset, non porrigere-
 mus in sacramento uerum corpus & sanguinem domini
 nostri Iesu Christi, quia uerba cœnæ debent allegoricè
 interpretari, sequerentur inde multa absurda. Sit
 nullus articulorum fidei maneret certus, quos humana
 ratio quoque intelligere non potest imò quis uellet ora-
 re aut petere aliquid à deo, quem etiam ratio neque ui-
 det, neque intelligit?

8 Christus institutor huius sacramenti est: igitur huic
 nihil addi debet, neque adimi.

9 Quemadmodum iure ciuili cautum est, ne mutetur
 post mortem testatoris legitimum testamentum: ita nec
 Christi testamentum mutare licet, quod suo sanguine
 obsignauit, & sua morte confirmauit.

Adm.

10 Ademptionis causam præbuit ipsa ratio, quæ credere non potest corpus sine sanguine axistere posse. Nã ubi corpus sanguine caret, (sic argumentatur ratio) ibi non potest diu subsistere.

11 Rationis hoc argumentum est, & suo loco dictum verissimum. At deus, ut aliàs sæpe in magnis rebus contra mundo stultissimè egit, sic quoque in hoc sacramento, ut perderet sapientiam sapientum, & intelligentiam intelligentum. 1. Corinth. 1.

12 Institutum Christi, docet utranque speciem in sacramento altaris: Ergo una species improbatur.

13 Non ualet Papistarum obiectio à longitudine temporis sumpta, uel ideo probatam esse unam speciẽ, quia à multis annis durauit in Ecclesia. Ecclesiæ autem esse obtemperandum. Huic obiectioni satisfacit hæc responsio: Ecclesia Christiana fundata est super Verbum, Et hoc docet utranque speciem: Ergo una species non est probanda. Ratio est, quia contrariatur Verbo.

14 Vt non ualet argumentum à circumstantia temporis, ita nec argumentum à consuetudine. Nam si consuetudinis longinquitas est consideranda, uincit utraque species, quæ tempore Apostolorum in usu fuit, imò à Christo sic instituta: Ergo utraque species etiam consuetudinis iure, una specie potior est.

15 Neq; moramur pericula, quæ prætendunt Papistæ, ut si quid è calice funderetur & similia. Quir ijde non
timent.

CATECHISMVS

timent. Quòd si coelum, ut ille ait, rueret: Testamentum non mutatur propter infirmitatem hæredis, neq; heres priuatur hæreditarijs bonis, etsi aliqua infirmitate laboraret: Ita nec nos eramus priuandi altera specie, propter quamcunque etiam nostram infirmitatem.

16 Qui ita solliciti fuerunt in testamento Christi mutando, & adhuc hodie sunt, illi sua prudentia, imò stultitia præiudicant prudentiæ & sapientiæ Christi.

17 Eadem ratio præbuit Papistis & additionis causam. Hi enim, cum uiderent tantam maiestatem nobis dari in sacramento, ex admiratione summæ illius maiestatis moti fuerunt, et uarias ceremonias, diuersosq; cultus instituerunt, qui cum uerbo dei carent, nihil sunt.

18 Ridicula ac uana est illa similitudo, qua nititur Papistæ circa hoc sacramentum, pomposas illas ceremonias probare. Quemadmodum inquit, solemus nos preparare in magni alicuius principis aduentum. Ita quoque æquum est, ut nos in aduentum Christi, ad hoc sacramentum ueniens, paremus. Intentio quidem bona est in speciem, sed sine uerbo dei impia. Alia etiam ratio est cum deo, ac cum hominibus.

19 Nec admittimus ullã externam præparationem ad hoc sacramentum, qua studemus nos tãto sacramento dignos reddere. Sed ille uerè est dignus ac probè paratus ad hoc sacramentum, qui credit in uerba Christi: pro uobis datur, & effunditur in remissionem peccatorum.

verum

20 Verum cum damnamus præparationem, qua stude-
mus nos dignos reddere, Interim non permittimus, ut om-
nem modestiam exuamus, & neglecta omni reuerentiâ
ad sacramentum altaris, ut sus ad stabulum prorueamus.
Hinc & Augustinus dicit super Ioannem: Accedens de-
bet esse plenus sanctimonia.

21 Arcendi sunt quoque ab hoc sacramento, idq; de-
mere ueteris Ecclesiæ, qui manifestis criminibus sunt
obnoxij.

22 Verbum, panis & uinum, sunt de substantia huius
sacramenti, quæ res cum adsunt, non est ulterius dispu-
tandum contra perfectionem huius sacramenti. Sic siue
boni siue mali sint ministri, Sic siue credat, siue non, qui
accedit ad hanc Cœnam, tamen sacramentum perfectum
est, propter prædictas principales causas. Vide locos su-
prâ citatos de baptismo ex Augustino.

23 Patres duplicem huius sacramenti manducationem
fecerunt, à quorû exemplo non recidemus: Alteram uo-
carunt corporalem siue sacramentalem, quæ ore fit tan-
tum: Alteram spirituales, quæ fide fit.

24 Corporalis sine spirituali facit nos indignè edere
& bibere corpus & sanguinem Iesu Christi.

25 Spiritualis sine corporali apud Christianos que-
die fit, cum spiritualiter implantantur Christo per fidem,
ut maneat ipsi in Christo, & Christus in ipsis, de hac
manducatione spirituali loquitur totum 6, cap. Ioan.

CATECHISMVS

26 Qui recte uti uult sacramento, illū oportet utramque manducationem coniungere. Et ut Verbum à fide non licet utiliter separare: Ita nec spiritualein manducationem à corporali, & uicissim.

27 Confusio utriusque manducationis, nostris diebus errorem de hoc sacramento peperit.

28 Sacramenti altaris præcipuus effectus est remissio peccatorum. Reliquos mutuatur ex natura signorum qui sunt: excitare, erigere et mouere cor ad credendum testari de beneuola dei erga nos uoluntate &c.

29 Qui prædictos effectus adinuant sacramento altaris, illi tradunt ociosum, & sine omni fructu sacramentum.

30 Si sacramentum altaris præter discretionem, ut illi aiunt, nihil aliud commodi adferret, sanè perquam exiguus esset eius usus, propter quem instituisset Christus tantum signum.

31 Quod nos tribuimus sacramento altaris, excitationem et erectionem fidei, id non temere facimus, sed ueteris Ecclesiæ consensu, quem & approbat experientia illarum uirtutum, quas experiuntur conscientie post communicationem, & in communicatione.

32 Qui tantas sacramenti uirtutes capere non potest, ille conijciat animum, oro, ad uirtutes, & potentiam uerbi, quod & ipsum contemptum, tamen parat in nobis fidei, iuxta illud: Fides ex auditu est, auditus uero per uerbum.

bum dei. Quid ergo mirum, si & sacramentum excitet
 & moueat cor ad fidem, cum hoc sit uisibile uerbum?

13 Errant Papistæ, qui sacramento altaris uim iustifi-
 candi attribuunt, idq; ex opere operato.

14 Si enim sacramentum altaris iustificaret, sequere-
 tur iustificationem habere diuersas causas, imò à se inui-
 cem alienas, uidelicet, sacramentum rem per se uisibile,
 & fidem, quæ in corde residet, & inuisibilis est.

15 Remissio peccatorum sequitur, propter fidem in
 uerba Christi: Quod pro uobis datur et effunditur, non
 propter externum edere aut bibere.

16 Errant, qui sacramentali manducationi partem ius-
 tificationis, partem fidei uendicant.

17 Errant, qui ex sacramento altaris sacrificium faci-
 unt, applicandum pro uiuis & mortuis, in remissio-
 nem culpæ & poenæ.

18 Errant, qui certum tempus præscribunt ad sumen-
 dam Coenam dominicam.

FINIS.

M. D. XXXIX.

THE HISTORY OF THE

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.